

Masteroppgave i Kulturmøte

Oppgavetittel:

Kulturmøter mellom Amerikanere og Tyskere i Heidelberg, i kontekst av Amerikansk Politikk og Kald-Krig Hendelser.

Studiepoeng: 60

Forfatter: Runar Bergli

Måned / år: Mai / 2017

Sammendrag

Kulturmøter mellom amerikanere og tyskere i Heidelberg, i kontekst av amerikansk politikk og kald-krig hendelser.

Denne masteroppgaven omhandler ulike kulturmøter som fant sted i Heidelberg etter andre verdenskrig mellom amerikanere og tyskere, som er spennende og aktuelle fordi de på mange måter også endret seg fortløpende i takt med amerikansk politikk og den kalde krigens hendelser. Heidelberg er også av høy interesse fordi den amerikanske Hæren hadde hovedkvarter for flere av sine avdelinger der. Etter andre verdenskrig var USA i supermaktposisjon, økonomisk og militært, og hadde brutt ut av de isolasjonistiske trekkene på 1920- og 1930-tallet. Bestemmelsen om at USA skulle bygge opp baser mange steder i Tyskland og plassere soldater i flere tyske byer, medførte også at de amerikanske familiene flyttet til Tyskland. Da amerikanske familier flyttet til mange forskjellige byer og lokalsamfunn oppstod mange nye kulturmøter, og på tvers av kjønn, rase og/eller politisk ståsted, flyttet på samme tid den amerikanske kulturen og væremåten med dem. Forbrukermentaliteten og den stadig voksende amerikaniseringen ble sentral utover på 50-tallet, og gjorde at mange tyskere opplevde en periode de i etterkant kalte ”de gyldne 50-årene.” Med oppturer følger også nedturen, noe slutten av 60-tallet og 70-tallet var beviset på. Vietnamkrigen, protestbevegelser, og den pågående rasediskrimineringen i USA, hadde stor innflytelse på relasjonene mellom amerikanere og tyskere, og ble på mange måter en stor test for hvor mye tyskerne ville tåle da de skjønnte at mange av problemene i utgangspunktet lå internt hos amerikanerne. Erfaringer fra møtene og relasjonene mellom amerikanere og tyskere kan forklares fra begge sider, på lik linje med årsaker og konsekvenser. Dette får vi innblikk i når vi ser på kulturmøtene i tre forskjellige faser av den kalde krigen; kulturmøter under amerikansk okkupasjon og ved etableringen av de ulike basene og amerikanske fellesskapene i Vest-Tyskland, kulturmøter i 50- og 60-årene da amerikaniseringen nådde toppen, og gjennom kulturmøter under Vietnamkrigen, studentopprørene og protestbevegelsene.

English Summary

Cultural encounters between Americans and Germans in Heidelberg, in the context of American politics and Cold War events.

This thesis will deal with various cultural encounters that took place in Heidelberg after World War II between Americans and Germans, which is exciting and relevant because in many ways they also changed continuously in line with US policy and the Cold War events. Heidelberg is also of high interest because the US Army had headquarters for several of its departments there. After World War II the US had a superpower position, economically and militarily, and had broken away from the isolationist trends in the 1920s and 1930s. The provision that the US should build up bases in many places in Germany and placing soldiers in several German cities, also led the American families to move to Germany. Since American families moved to many different cities and communities many new cultural encounters arose, and across gender, race and / or political standpoint, moved at the same time the American culture and customs with them. Consumer mentality and the growing Americanization was centrally beyond the '50s, and made many Germans experience a period they subsequently called "the golden 50s." With highs also follows downs, something the late 60s and 70s evidently did reveal. The Vietnam War protest movement and the on going racial discrimination in the United States had a great influence on the relations between Americans and Germans, and was in many ways a great test for how much the Germans would endure when they realized that many of the problems basically lay internally with the Americans themselves. Experiences from meetings and relationships between Americans and Germans can be explained from both sides on an equal footing with the causes and consequences. This gives us insight into when we look at cultural meetings in three different phases of the Cold War; cultural encounters during the American occupation and the establishment of the various bases and American communities in West Germany, cultural encounters in the 50s and 60s when Americanization peaked, and through cultural encounters during the Vietnam War, student riots and protest movements.

Førord

Det er både en lettelse og noe vemodig å avslutte arbeidet med masteroppgaven, men merker at jeg har fått et læringsutbytte jeg på forhånd ikke kunne forestille meg. Det har utvilsomt vært et krevende år, men det har på alle måter vært verdt det. Å få jobbe i detaljer med noe som ble så spennende, utfordrende og krevende på en gang ga meg enormt mye, både av ny breddekunnskap og lærdom om meg selv til å kunne jobbe selvstendig og målrettet over tid.

Jeg må takke min veileder, Alf Tomas Tønnessen, først og fremst for forslaget til problemstilling. Jeg var lenge usikker på om forslaget var noe for meg, men etter hvert som jeg forstod omfanget og interessen jeg hadde for det jeg ville berøre i en slik forskning, var det ingen tvil om at dette var noe jeg ville jobbe videre med. Jeg vil også takke for gode samtaler, per telefon og ansikt til ansikt, og for innspill og kritiske spørsmål til oppgaven.

Jeg vil også takke Martin Klimke for tilbakemelding per epost, og for å sette meg i kontakt med Alexander Vazansky, som gav meg ny input spesielt til siste del av oppgaven.

Jeg vil også takke arbeidsplassen min, Iglemyr Skole, for studiedager med lønn og tilrettelegging av studiedager, og Fagforbundet for økonomisk støtte til litteratur og andre utgifter.

Til slutt vil jeg takke min kone Monica og mine tre barn, for å holde ut med meg gjennom et krevende år, og for at jeg fikk bruke enormt mye av vår familietid til å lese og skrive. Jeg hadde ikke klart dette uten dere.

Innhold:

Sammendrag	1
English Summary	2
Forord	3
1 Innledning	6
1.1 Det historiske bakteppet for kulturmøter i Heidelberg.....	6
1.1.1 Den første fasen – okkupasjon og etablering	8
1.1.2 Den andre fasen – amerikaniseringen	9
1.1.3 Den tredje fasen – rasediskriminering, protestbevegelser og Vietnamkrigen.....	12
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	13
1.3 Kilder og metode	14
1.3.1 Lokalhistoriske kilder.....	14
1.3.2 Generelle historiske kilder	17
1.3.3 Metode.....	20
1.4 Undersøkningsområde.....	22
1.4.1 Kald-krig kontekst.....	22
1.4.2 Individualisme mot kollektivismen	24
1.4.3 Det ideologiske kulturmøtet	27
1.4.4 Amerikanisering – en begrepsforklaring.....	29
2 Okkupasjon og Etablering, 1944-1955	31
2.1 Okkupasjon og reaksjon	31
2.1.1 Strukturendringer i amerikansk utenrikspolitikk.....	34
2.1.2 Forbudet mot fellesskap med den tyske lokalbefolkningen	37
2.1.3 Relasjonelle utfordringer de første årene	39
2.1.4 Det største problemet: rekvisisjon av boliger.....	41
2.1.5 Berlin-blokaden og Valutareformen.....	42
2.1.6 Samarbeidet med de lokale myndighetene i Heidelberg.....	43
2.2 Etableringen i Heidelberg: Familier og nye relasjoner	45
2.2.1 Forholdet mellom tyske kvinner og amerikanske soldater.....	46
2.2.2 Møtepunkter mellom amerikanere og tyskere i Heidelberg.....	50
2.2.3 Tyske kvinner som arbeidskraft	58
2.2.4 EUCOMs rolle i relasjonsbygging	59
2.3 Koreakrigens betydning for samholdet i Heidelberg	60
3 Amerikanisering og Kulturmøter på 1950 og 1960-tallet.....	64
3.1.1 ”Little America” i Heidelberg	66
3.2 Amerikaniseringens betydning for tyskerne.....	68
3.2.1 Amerikaniseringens to ansikter	70
3.3 Hollywoods innflytelse på unge tyskere	71
3.3.1 Skuespillere og amerikanske filmer som kulturarkitekter.....	73
3.4 Amerikanisering gjennom jazzens og rockens innflytelse	78
3.4.1 Elvis Presley	78
3.4.2 American Forces Network	79
3.5 Amerikaniseringen av det tyske språket.....	80
3.6 USAs raseskilleproblem i Tyskland og i Heidelberg	83
3.6.1 Mediedekningen i Tyskland	85
3.6.2 Dr. Martin Luther King i Vest-Tyskland	86
4 Protestbevegelser og Vietnamkrigens innvirkninger på relasjonene i Heidelberg....	88
4.1.1 Amerikanernes popularitet forfaller	89

4.1.2	1968: Fra protest til motstand.....	92
4.2	Motstandsbevegelsen i Heidelberg.....	95
4.2.1	Voice of the Lumpen og Ramstein 2.....	96
4.2.2	Samlingen ved Universitetet i Heidelberg	98
4.2.3	Den første boikotten	99
4.2.4	Rykter om Ku Klux Klan og korsbrenning	100
4.2.5	Rote Armee Fraktion og økende terrorisme.....	101
4.3	Rasediskriminering og narkotikamisbruk i Heidelberg.....	103
4.3.1	Narkotikamisbruk og voldshandlinger på de amerikanske basene	106
5	Oppsummering	110
5.1	Konklusjon	110
5.2	Begrensninger, styrker og svakheter	114
5.2.1	Begrensninger ved forskningen.....	114
5.2.2	Styrker og svakheter.....	114
5.2.3	Tanker om fremtidig forskning	115
6	Kilder og litteratur	116
6.1	Bøker	116
6.2	Elektroniske bøker og kilder	119
6.3	Filmer	120
6.4	Aviser og tidsskrifter	120

1 Innledning

1.1 Det historiske bakteppet for kulturmøter i Heidelberg

USA og Tyskland har en forhistorie som går helt tilbake til da en skipslast med tyske immigranter kom til den nye verden (Amerika) så tidlig som i oktober 1683. Disse dannet en koloni i *Germantown*, som i dag er en del av byen Philadelphia.¹ Etter denne immigrasjonen er det estimert at over syv millioner tyskere har funnet veien til amerikansk jord og at en av åtte amerikanere har tyske røtter.² Dette er tall forskere ikke er helt enige om av den grunn at på 1980-tallet målte andre forskere seg frem til at det er helt opp mot tjue prosent av amerikanerne som har tysk avstamning. Det vi kan antyde er at disse immigrantene og deres etterkommere er delvis årsak til at Amerika har blitt det det har blitt i dag, og kanskje også noe av grunnen til hvordan samfunnet blir sett på utad.³

Det er også andre sider av forholdet mellom USA og Tyskland som gir informasjon til bakteppet for kulturmøtene. Under andre verdenskrig, og også etter krigen, ble det gjort store undersøkelser om hva folk tenkte om hverandre, deriblant amerikaneres syn på tyskere og japanere i forhold til krig og fred. Undersøkelsene, gjort blant amerikanere, viste i stor grad større sympati og forståelse for tyskere enn for japanere. Historiker Petra Goedde skriver i *GIs and Germans* at ”The focus of public outrage on the personality of Hitler and the Nazi party permitted Americans to continue appreciating the common cultural heritage of the two nations.”⁴ I en undersøkelse i USA, utført i 1943, trodde nesten femti prosent av amerikanerne at tyskerne ikke støttet krigen, men at de var blitt manipulert og drevet av den daværende sittende regjeringen i Tyskland.⁵ Dette kan tyde på at mange amerikanere i utgangspunktet ikke hadde et krenkende syn på tyskere, men klarte å skille mellom ordinære tyskere, regjering, Hitler og Nazister. Dette bygger videre på forståelsen av forholdet og møtene mellom amerikanere og tyskere.

¹ (Jenkins 2012, 18)

² (Schwelien 1976, 26-27)

³ (Browder 1998, xiii)

⁴ (Goedde 2003, 15)

⁵ (Ibid, 13)

For å forstå bakteppet mellom amerikanere og tyskere, som også er relevant for Heidelberg, kan noen sammenligninger vise oss hvordan historien henger sammen. Det er store forskjeller på hvordan relasjonene mellom amerikanere og tyskere raskt endres fra fiendskap til vennskap i forhold til andre land. Professor Dewey A. Browder hevder at det finnes likhetstrekk mellom tyskernes innflytelse på amerikansk samfunnsbygging på 1600-tallet og amerikansk innflytelse på oppbyggingen av Tyskland etter 1945. Dette begrunner han med at tyskerne var arkitekter innen samfunnsbygging i USA da de kom som immigranter og videre bygde fellesskap på amerikansk jord. Sett fra motsatt side kom amerikanerne etter andre verdenskrig til et tradisjonsrikt land, med på daværende tidspunkt lite demokratisk styring og foruten mål om å gjenoppbygge landet på demokratiske verdier gjennom amerikansk okkupasjon og etablering. Denne strategien endret amerikanerne aldri på, men metodene varierte i større grad. Browder hevder at etter fem år kunne en i stor grad merke amerikanernes innflytelse på språk, holdninger og kultur, og det som rett etter krigen var følelser av hat ble over tid endret til vennlighet.⁶

Historiker og professor Thomas W. Maulucci, Jr. mener at det finnes likheter mellom amerikansk okkupasjon i Tyskland i 1920-årene, like etter første verdenskrig, og i perioden under den kalde krigen. Dette begrunner han med at amerikansk kultur allerede var introdusert etter første verdenskrig, før de igjen okkuperte landet i 1945. Det som hadde vært fiendskap i krig, og i etterdønningene av krig, ble snudd til vennskap og brorskap.⁷ Helt siden 1920-årene var spesielt unge tyskere tiltrukket av amerikansk jazz og swingmusikk, de moderne dansestilene og amerikanske filmer. Dessuten ble mange motstandere av amerikansk populærkultur, jamfør nasjonalsosialistene, til tider også smigret av amerikansk kultur.⁸ Dette tyder på at mye lå til rette for ulike og spennende kulturmøter i Heidelberg.

Da andre verdenskrig tok slutt i Europa lå det europeiske operasjonsfeltet, *The European Theater of Operations, United States Army*, ETOUSA, i Versailles, like utenfor Paris. General Eisenhower og hans stab begynte å forberede seg på okkupasjonen av Tyskland, og flyttet ETOUSAs hovedkvarter og ansatte til Frankfurt. Den syvende armé og *United States Army in Europe*, USAREUR, og deres hovedkvarter forble i kontroll over den vestlige delen av den amerikanske sonen. 15. mars 1947 ble *United States Forces - European Theater*, USFET,

⁶ (Browder 1998, xv)

⁷ (Maulucci and Junker 2013, 11)

⁸ (Goedde 2003, 25)

utpekt som europeisk kommando, 1. desember 1966 ble de separate avdelingene til den syvende armé eliminert, og USAREUR ble hovedkvarteret for hele den amerikanske Hæren i Europa. Mellom februar og juni 1948 flyttet USAREURs hovedkvarter til Campbell Barracks i Heidelberg, hvor det forble frem til 2013.⁹

1.1.1 Den første fasen – okkupasjon og etablering

Da andre verdenskrig var avsluttet i 1945 ble Tyskland delt inn i 4 soner (Sovjetunionen, Frankrike, Storbritannia og USA) etter Jalta-konferansen. Amerikanerne var opptatt av å bygge demokrati, først og fremst i sin tildelte sone for å kunne samle en størst mulig allianse, for å kunne demme opp for kommunismens framvekst i øst.¹⁰ Dette var og ble den store trusselen gjennom hele den kalde krigen, og kald-krig konflikter viser seg også å ha påvirket flere sider av kulturmøtene i Heidelberg. Dette var dessuten mye av grunnen til at USA plasserte soldater i Tyskland i utgangspunktet. Deler av Vest-Tyskland var uskadet etter krigen og amerikanerne gjorde fortløpende vurderinger om hvorvidt de skulle bygge opp baser, noe de gradvis gjorde flere steder i sin sone av det krigsherjede landet. Heidelberg var en av byene som ble valgt. Kaptein Albert Haskell, som hadde kommandoen da amerikanske styrker først ankom Heidelberg 30. mars 1945, var overrasket over at byen nesten ikke var berørt.¹¹ Noe av grunnen til at de valgte å bygge baser i Heidelberg var for å komme seg raskt på plass, og slippe å måtte gjøre for mye restaurasjonsarbeid i en tid hvor kommunismens trusler herjet Europa. Amerikanske soldater ble bokstavelig talt flyttet til byer hvor de kunne påvirke land, byer og lokalbefolkning med demokratisk stormaktspolitikk.¹²

Amerikansk sone hadde etter krigens avslutning 17,6 millioner innbyggere, inkludert både amerikanere og tyskere. Til gjengjeld var de fleste veier ødelagt, og det var stor mangel på mat, klær og medisiner. I tillegg var det flere millioner Nazister som ble holdt fanget, som skulle dømmes og fjernes fra sentrale posisjoner. Med det for øye, var landet svært svekket i mangel på ledelse og struktur. Disse faktorene gjorde at landet på mange måter var revet i stykker og ute av drift. På tross av dette gikk det ikke mer enn fem år før forholdene var i mye bedre forfatning. Det ble skrevet i 1954 at nye relasjoner så ut til å utvikle seg mellom

⁹ (USAREUR 2016)

¹⁰ (Höhn and Moon 2010, 17)

¹¹ (Ziemke 1975, 246)

¹² (Lemza 2016, Kindle)

amerikanske soldater og den lokale befolkningen i Heidelberg. Tyskerne begynte da å innse at amerikanske soldater ikke lenger var i landet som erobrere, men som beskyttere.¹³

Da Vest-Tyskland ble dannet og etablert i 1949, hadde de ikke lenger suverenitet over internasjonale relasjoner og hadde store behov for bistand. USA var spesielt interessert i å demme opp for kommunismen, men ville med sin tilstedeværelse også garantere sikkerhet for den ny-etablerte nasjonen som også ble en del av NATO i 1955.¹⁴ Som det mektigste landet i den vestre alliansen og bærer av atomvåpen, var det USA som beskyttet Europa og ikke vice versa. NATO-landene tilrettela landene sine, luftrommet, infrastrukturen og finansiell support, og i retur fikk de amerikansk beskyttelse.¹⁵ Men i hvilken grad var amerikanerne ønsket i Vest-Tyskland? Den norske historikeren Geir Lundestads tese om ”Empire by Invitation” er relevant i denne sammenheng, og forklarer også mye av grunnen til at europeere så annerledes på amerikanere i motsetning til sovjetere. ”Empire by Invitation” bygger først og fremst på forståelsen av at den amerikanske ekspansjonen etter andre verdenskrig skapte det amerikanske imperium, og dette imperium var i stor grad et imperium gjennom invitasjon. Lundestad hevder at den amerikanske ekspansjonen gikk så dypt og påvirket så mange deler av verden, at det resulterte i et amerikansk imperium. Begrunnelsen for å bruke invitasjon som betegnelse på den amerikanske ekspansjonen er fordi amerikanerne hadde alt å tilby som Vest-Tyskland manglet; penger, beskyttelse, våpen og demokratiske løsninger.¹⁶

1.1.2 Den andre fasen – amerikaniseringen

Amerikaniseringen i perioden 1955-1965, dreier seg om innflytelsen amerikansk kultur hadde på de ulike tyske lokalsamfunn. Da amerikanerne hadde slått seg til ro i Vest-Tyskland, bygget egne bydeler, og på mange måter skapt sitt eget ”Little America”, kunne også tyskere finne tilbake til sine hjem og starte på nytt.

Etter 1955 gikk Vest-Tyskland inn i en fase med gjenopprustning, noe medlemskapet i NATO var en del av. I denne fasen krevde amerikanske styrker i Tyskland noe de kalte en *doppel*

¹³ (Daniel 1954, 3)

¹⁴ (Browder 1998, 23)

¹⁵ (Holmes 2014, 5)

¹⁶ (Lundestad 2003, 263)

oppdemning.¹⁷ Historiker Hans-Joachim Harder hevder i boken *GIs and Germans* at USA ikke lenger bare skulle demme opp for Sovjetunionen, men de måtte også være et sikkerhetsnett for den voksende makten i Tyskland. For å gjøre Vest-Tysklands medlemskap i NATO mer akseptabelt for et skeptisk vest-tysk publikum ble det hevdet at USA kunne blande seg inn i vest-tysk politikk, for å kunne kontrollere eventuelle trusler mot Europa. Harder hevder også at synet av amerikanske soldater i Berlins gater og i vest-tyske byer for øvrig ubevisst hadde en beroligende effekt på vest-tyskere og de amerikanske fellesskapene som allerede var etablert. Det vokste en gradvis bevissthet om at amerikanerne var tilstede for å beskytte Tyskland mot kommunismen, men også en bevissthet om at de tilførte sikkerhet mot at Tyskland var beskyttet mot seg selv og at det som hadde skjedd under Hitler og Nazismen ikke skulle skje igjen. Amerikanerne skulle bidra med å stabilisere den tyske gjenopprustningen, slik at *Bundeswehr*¹⁸ ikke vokste mer i styrke enn det europeiske land aksepterte.¹⁹

Kald-krig politikk og kulturmøter gikk hånd i hånd, noe den amerikanske sikkerheten la til rette for i Vest-Tyskland. Tryggheten blant den tyske lokalbefolkningen vokste i samsvar med politiske avgjørelser, som igjen tilrettela for at amerikansk kultur kunne blomstre i byene i Vest-Tyskland. Det amerikanske drømmehjemmet ble sentralt for kvinner og mødre både materielt og relasjonelt. Nye hvitevarer, biler og klær gjorde at det amerikanske hjemmet ble et utstillingsvindu for mange tyskere, og åpnet opp for nye transatlantiske kulturmøter mellom kvinner. Amerikanske familier adopterte også foreldreløse tyske barn etter krigen, noe de fikk mye oppmerksomhet for i aviser og tidsskrifter. Oppmerksomheten ledet til tiltrekning, og opprettelse av mange nye klubber og fellesskap på tvers av nasjonalitet ble resultatet. Det var fortrinnsvis homogene klubber i starten, hvilket gjorde at spesielt kvinnene kunne dyrke interesser som angikk boliger og kvinners utseende.²⁰ Alt dette var en del av den voksende amerikaniseringen, hvilket tyskere stort sett aksepterte og anerkjente.

En annen side av amerikaniseringen, og en del av tyske ungdommers opprør mot foreldregenerasjonen var den amerikanske populærkulturen. Etter 1955 var flere Hollywood-produserte filmer sentrale for den tyske ungdomskulturen, hvor klesstil og holdninger de amerikanske filmene presenterte ble en ny voksende trend også i Vest-Tyskland. Denne

¹⁷ (Mahncke 1991, 148)

¹⁸ *Bundeswehr* var en del av det tyske forsvaret fra 1955

¹⁹ (Maulucci and Junker 2013, 45-46)

²⁰ (Lemza 2016, Kindle)

opprørsgenerasjonen var typiske tenåringer som ikke ville identifisere seg med det generasjoner før dem hadde stått for og forårsaket gjennom andre verdenskrig. Grunnen til dette var at mange av handlingene tenåringene påførte samfunnet var et opprør rettet mot foreldrenes krigsforbrytelser.²¹ Den amerikanske populærkulturen hadde betydelig innflytelse på tyske tenåringer, hvilket også skapte bevegelse hos tyske myndigheter. Amerikanere, deriblant filmstjerner og rockeidoler, ble kritisert for å videreføre dårlige holdninger til den oppvoksende generasjonen. Deler av kritikken gikk mot feminiseringen av mansrollen og hvordan den maskuline og harde tyske kulturen ble truet av en mykere og avslappet amerikansk stil.²² Feminiseringen kom hovedsakelig ved Hollywood-stjerner og rockeikoner. Introduisering av nye musikkstiler og danserytmer var også en del av opprørsgenerasjonen og fikk mye kritikk av tradisjonelle krefter blant tyske ledere. Det var også stor forskjell på Vest-Tyskland og Øst-Tyskland. På grunn av den mangfoldige amerikanske tilstedeværelsen i Vest-Tyskland, var det vanskelig å stoppe den voksende amerikaniseringen, i motsetning til i det kommunistiske Øst-Tyskland, hvor amerikansk kultur mer eller mindre ble forkastet. Øst-tyskere kritiserte dessuten vest-tyskere for å la seg bli overkjørt av amerikansk kultur, hvilket viste seg å være mye av forskjellen på Øst og Vest.²³

De gygne 50-årene med amerikansk massekonsumering og fortrinnsvis positiv mottakelse i Vest-Tyskland, endret seg utover på 60-tallet. Politikk og kultur møter henger sammen, og da tyskerne fikk innblikk i det amerikanske raseskillesystemet på de amerikanske basene, ble relasjonene deretter utfordret. Amerikanerne hadde dette med seg i kulturen, noe tyskerne hadde tilbakelagt etter tiden med Hitler. Selv om USA hadde avskaffet segregering av svarte og hvite var det fortsatt amerikanere fra Sør-Statene som ikke hadde akseptert dette i praksis. Studier og observasjoner viser at det var betydelig forskjellsbehandling på de amerikanske basene. Den pågående Borgerrettsbevegelsen i USA påvirket de afroamerikanske soldatene i Vest-Tyskland, som også fikk sympati hos mange tyskere. Dette førte til at det oppstod protestbevegelser både fra studentorganisasjoner og grupperinger bestående av afroamerikanere.

²¹ (Poiger 2000, 3)

²² (Ibid, 187)

²³ (Ibid, 207-208)

1.1.2.1 Kort om Cubakrisens betydning for protestbevegelsen

Etter andre verdenskrig hadde sentrale politikere i både det Republikanske og det Demokratiske parti kommet til en slags enighet om at kommunismen representerte den primære trusselen mot USA. Denne anti-kommunismen ledet til McCarthyismen i USA og en kald krig mot Sovjetunionen og andre kommuniststater. Den kalde krigen manifesterte seg selv gjennom involveringer i mange ulike politiske konflikter over hele kloden, og et atomvåpenkappløp som truet med å ødelegge verden. Fokuset på atomvåpen økte den politiske venstresiden på tidlig 60-tallet. Grupper som *Student Peace Union* var spesielt høyrøstet da Cubakrisen stod på i 1962. Studenter over hele verden var forskrekket, men splittet i hvem som hadde skylden av John F. Kennedy, Fidel Castro eller Nikita Khrushchev. Den politiske venstresiden demonstrerte mot Kennedy-administrasjonen for sin harde linje mot kommunismen, mens høyresiden gav skylden på Sovjets og Castro i motdemonstrasjoner. Da Cubakrisen var over, var studenter fra alle politiske fløyer opptatt av å forandre den politiske retningen av amerikansk politikk.²⁴

1.1.3 Den tredje fasen – rasediskriminering, protestbevegelser og Vietnamkrigen

Rasediskrimineringen i USA er like gammel som Hæren er i seg selv. Afroamerikanere har avtjent sin verneplikt som soldater i USA helt siden krigen under den Amerikanske Revolusjonen. Gjennom hele perioden fra 1776 til i dag har deres rolle i det amerikanske forsvaret vært en kilde til kamper og debatt. I perioden mellom Frigjøringskrigen og Borgerkrigen i USA handlet spørsmålet i stor grad om afroamerikanere kunne tjene i Hæren overhodet. Utover på 1900-tallet endret debatten seg mer til spørsmål om segregering eller integrering av svarte soldater. Da President Harry S. Trumans ordre i 1948 om å avsegregere det amerikanske forsvaret har konflikter oppstått for det meste i debatten om lik behandling og like muligheter for svarte som for hvite. Svarte amerikanere har vært en del av de amerikanske styrkene i Tyskland helt siden slutten av andre verdenskrig, og fordi erfaringer de hadde avspeilte svarte soldaters situasjon i USA, var erfaringene også merkbart forskjellige på de amerikanske basene i Vest-Tyskland og i vest-tyske lokalsamfunn.²⁵ Heidelberg, med hovedkvarter for den amerikanske Hæren i Europa, er et godt eksempel på hvordan forholdet

²⁴ (Hall 2009, 191)

²⁵ (Vazansky 2008, 44)

var både på basene, i lokalsamfunnet mellom svarte og hvite soldater, og svarte soldater i forhold til tyskere.

Selv om borgerrettigheter dominerte tidlige studentbevegelser og fortsatt var på demonstranternes agenda, fikk den kalde krigens hendelser mer fokus og oppmerksomhet i de ulike studentmiljøene.²⁶ Vietnamkrigen var både en inspirasjon og en mulighet for studentdemonstranter i Vest-Tyskland. Amerikanske tilbakeslag i Vietnam gjorde det mulig for motstandsbevegelser å lykkes, både i periferien og fra innsiden i den amerikanske Hæren. I februar 1968 organiserte studenter en internasjonal Vietnamkongress, hvor de brukte krigen som virkemiddel til å samle over 10 000 demonstranter fra hele Vest-Europa.

Demonstrasjoner i Vest-Berlin og i resten av Vest-Tyskland vokste til å bli mer og mer konfronterende i de påfølgende ukene. Studenter beleiret regjeringsbygninger, utenlands ambassader, og kontorer tilhørende universitetsadministratorer. I stedet for å sitte hjemme, gikk kvinner og menn ut for å drive med offentlige trakasseringer og ødeleggelse av offentlige bygninger. Nesten alle autoritetsinstitusjoner ble angrepet, inkludert organisasjoner som var tilhengere av kommunismen.²⁷ Da studentbevegelsene fra 60-tallet sluttet å eksistere etter Vietnamkrigen i 1975 hadde den bidratt til mange nye og viktige reformer som i dag står sentralt i amerikansk historie.²⁸

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Det historiske bakteppet legger til rette for de tre fasene for kulturmøter i Heidelberg, noe denne oppgaven vil analysere. Den overordnede problemstilling er *kulturmøter mellom amerikanere og tyskere i Heidelberg, i kontekst av amerikansk politikk og kald-krig hendelser*, hvor de ulike fasene alle var påvirket av den kalde krigens forløp, og spenningen mellom anti-kommunister i Vest og den stadig voksende kommunistiske bevegelsen i Øst. Jeg vil løse problemstillingen min med å stille tre følgende forskningsspørsmål som ligger til grunnlag for hele oppgaven:

- Hvordan påvirket den amerikanske tilstedeværelsen i Vest-Tyskland forholdet mellom amerikanske soldater og den tyske lokalbefolkningen i Heidelberg i perioden 1945-1975?

²⁶ (Hall 2009, 191)

²⁷ (Suri 2003, 180)

²⁸ (Hall 2009, 200)

- Etter amerikanernes okkupasjon av Tyskland, etablerte amerikanerne baser og ulike fellesskap i Heidelberg, og det la til rette for flere typer kulturmøter etter andre verdenskrig. Hva slags kulturmøter fant sted, og hvordan utspilte de seg?

- Hvilke faktorer spilte inn i møte mellom amerikanere og tyskere etter andre verdenskrig, og i hvilken grad spilte den kalde krigens hendelser inn på relasjonene mellom amerikanere og tyskere i de ulike fasene?

1.3 Kilder og metode

Etter å ha jobbet med denne oppgaven og forsket i hovedsakelig engelsk og tysk litteratur og medier, kan jeg ikke se å ha funnet noen kilder; bøker, artikler, filmer, oppgaver, som har forsket på de samme områdene som denne oppgaven inneholder på en og samme tid. Jeg har heller ikke funnet noen som har studert Heidelberg i alle de tre tidsperiodene jeg analyserer i denne oppgaven. Historikere som Martin Klimke, Maria Höhn, Wilfried Mausbach, Theodor Scharnholtz, Alexander Vazansky med flere, med fagfelt innen forholdet mellom Tyskland og USA i kald-krig perspektiv, kan si mye om deler av temaet jeg har forsket på, men ingen av dem dekker både okkupasjonsfasen (ca. 1945-1955), amerikaniseringsfasen i de gylne 50-årene (ca. 1955-1965), og protest – og motstandsfasen (ca. 1965-1975) i en og samme forskning. Jeg deler inn kilder i lokalhistoriske og generelle historiske kilder fordi oppgaven er både *empirisk*, med tanke på all data som baserer seg på erfaringer historikere, forskere, soldater, amerikanske og tyske familier med flere har gjort seg, og *teoretisk*, fordi mange historikere sammenligner forskning som allerede er gjort i Heidelberg (Vest-Tyskland), i tillegg til mine egne observasjoner.

1.3.1 Lokalhistoriske kilder

Mange av kildene jeg har tatt i bruk er lokalhistoriske, med det mener jeg studier utført i Heidelberg eller i områdene rundt. Den tyske historikeren Theodor Scharnholtz er nok den som har mest detaljer om Heidelberg, men begrenser seg til en viss grad til årene 1945-1955. I boken "Heidelberg und die Besatzungsmacht : zur Entwicklung der Beziehungen zwischen einer deutschen Kommune und ihrer amerikanischen Garnison, 1948/49-1955" og i artikkelen "German-American Relations at the Local Level: Heidelberg, 1948-1955" i boken "GIs in Germany" (ed. Maulucci og Junker), fokuserer Scharnholtz på tilstanden i byen etter

amerikanernes okkupasjon, og hvordan forholdene mellom amerikanere og tyskere utviklet seg. Han trekker frem hvordan amerikanerne strukturerte forholdene og skapte rom for sosiale møtepunkt både for kvinner og menn, og hvordan den økonomiske situasjonen var og utviklet seg spesielt med tanke på at amerikanerne okkuperte mange boliger i byen. Scharnholtz begrenser seg både i forhold til tid og tematikk. Han gir lite plass til problematikken knyttet til rasediskriminering på basene og hvordan dette påvirket de sosiale forholdene mellom amerikanere og tyskere. I tillegg gir han liten plass til amerikaniseringen, eller moderniseringen av Vest-Tyskland i etterkrigsårene. Men han trekker flere steder frem, det denne oppgaven har som bakteppe, den kalde krigens hendelser og utvikling, og hvordan dette hadde betydning for relasjonene i de lokale samfunnene.

Höhn har skrevet flere bøker og artikler på egen hånd, men hun har også samarbeidet med Klimke og andre. I boken "GIs and Fräuleins; The German-American Encounter in 1950s West Germany", har Höhn undersøkt området Rhineland-Palatinate på 50-tallet, og hvordan de sosiale forholdene var mellom amerikanere og tyskere etter utbruddet av Koreakrigen. Hun er mest opptatt av byen Birkenfeld, men sammenligner også forholdene i flere byer i lys av den kalde krigens hendelser. I boken "A Breath of Freedom: The Civil Rights Struggle, African American GIs, and Germany", eksaminerer Höhn og Klimke erfaringer afroamerikanske soldater gjorde seg, og hvordan Borgerrettsbevegelsen i USA påvirket kulturmøter på de amerikanske basene i Vest-Tyskland. Höhn og Klimke er blant de som siteres oftest i denne oppgaven, fordi de har gjort flere studier på forskjellige områder og i forskjellige sammenhenger med Vest-Tyskland som utgangspunkt. Dette gir kredibilitet og styrker bakgrunnen for deres kunnskap på dette feltet. Det gjenkjennes også da de ofte er referansepunkt i andre historiske kilder også. Etter å ha vært i kontakt med Klimke selv, på utkikk etter mer informasjon om hendelser og erfaringer fra Heidelberg, finner jeg likevel noen begrensninger, som han også selv uttaler. Alt han skriver i bøkene sine om Heidelberg og forholdene der, er begrenset til de eksemplene han allerede har henvist til i sin tidligere forskning.

Alexander Vazansky har selv skrevet en doktoravhandling, *Army in Crisis*, om forholdene på amerikanske baser i Tyskland i perioden 1968-1975. Han gjorde flere undersøkelser på basene i Heidelberg, og gir andre perspektiv knyttet til denne oppgaven. Selv om han begrenser seg mye til forholdet mellom hvite og svarte amerikanere trekker han likevel viktige historiske linjer, og viser mye innsikt i hvilke problemer Vietnamkrigen førte med seg

tilbake til basene og til de lokale samfunnene i Vest-Tyskland, jamfør narkotika, vold og holdningsproblemer.

Detlef Junker, som er grunnlegger av *Heidelberg Center for American Studies at Heidelberg University*, står bak noen viktige litteraturkilder. Han er redaktør for et to-bindt verk, *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945-1990* og *GIs in Germany*, som er et samarbeid med Thomas W. Maulucci. Sistnevnte er en samling av artikler som dekker mye av historien om amerikansk-tyske relasjoner i Tyskland under den kalde krigen. I denne boken finner vi artikler fra stort sett alle de som har spesialisert seg på området med unntak av Höhn og Klimke.

Dewey A. Browder, professor i historie ved Austin Peay State University i Clarksville, Tennessee, er tidligere offiser i den amerikanske Hæren og har Ph.D. i europeisk historie. Browder bodde 14 år i Europa hvor han observerte tysk-amerikanske relasjoner i Stuttgart, Zweibrücken, Ansbach, Bruchsal og Heidelberg. Han har utført mange undersøkelser, og er spesielt anerkjent for statistikker og oversikter over amerikanere i Tyskland og hvordan de levde der. I boken *Americans in Post-World War II Germany*, forholder han seg stort sett til den tidlige okkupasjonsfasen i Tyskland, og berører viktige områder i den pågående demokratiseringen og den sosiale oppbyggingen. Han berører også starten på amerikaniseringen og hvordan amerikanske filmer, bøker og medier påvirket tyskerne. Begrensningene til Browder er at han sier lite om mye, og er noe begrenset i tid. Han skriver om mange viktige faktorer amerikanerne hadde som påvirket tyskerne, men utdyper det i mindre grad.

Wilfried Mausbach, professor ved Heidelberg University, er også en viktig kilde med tanke på lokalhistorisk forskning i Heidelberg. I tillegg til å ha skrevet mange bøker og artikler, og vært assisterende redaktør til Junkers to-bindt verk, er han medredaktør sammen med Belinda Davis, Klimke og Carla MacDougall til boken *Changing the World, Changing Oneself: Political Protest and Collective Identities in West Germany and the U.S. in the 1960s and 1970s*. Denne boken har også stor verdi til mitt siste kapittel i oppgaven, og diskuterer i sine mange artikler, hvor også historiker Jeremi Suri er delaktig, utfordringene det var med protestbevegelsen og Borgerrettsbevegelsen i Tyskland som i USA.

To kilder som i okkupasjonsfasen og frem til midten av 50-tallet, og som gjorde flere viktige undersøkelser blant amerikanske soldater i tyskokkuperte samfunn, var *Office of Military Government of the United States*, heretter OMGUS, og *Office of the High Commissioner for*

Germany, heretter HICOG. Disse kontrollorganene er og var en viktig kilde til mange typer informasjon, som både kan si noe om tyskernes opplevelse av amerikanerne målt opp mot russerne, men også mye om trivselsfaktor på de amerikanske basene. OMGUS ble opprettet 1. oktober 1945 som en videreføring av *The U.S. Group Control Council* (USGCC), og var en okkupasjonskontroll som var aktiv frem til desember 1949. Denne avdelingen gjennomførte 72 store undersøkelser de neste fire årene. Rapportene basert på disse undersøkelsene gikk til det høyeste nivået hos amerikansk okkuperte autoriteter. Deler av OMGUS ble en videreføring i HICOG,²⁹ en avdeling som bestod av åtte andre underavdelinger som overvåket og assisterte utviklingen hos de tyske myndigheter på følgende områder: økonomiske og politiske forhold, generell rådgivning, militær sikkerhet, arbeidsforhold, etterretning, offentlige anliggender og administrasjon. Den første kommisjonær, John J. McCloy, tok sin post i mai 1949.³⁰

Reporter Thomas A. Johnson i *The New York Times* var en svart journalist som hadde vært tett på amerikanske soldater i Vietnam og i Europa i en rekke år. I sine observasjoner så han at svarte soldater sterkt mislikte å bli sendt ut i krig (Vietnam) på samme tid som borgerrettsdemonstranter ble trakassert hjemme i USA, og rapporterte om svarte soldaters opplevelser på basene i Europa.³¹ Jeg har tatt i bruk flere artikler skrevet av Johnson i tidsrommet da de svarte opplevde stor forskjellsbehandling på de amerikanske basene i Tyskland, også i Heidelberg, fordi han gjorde flere interessante intervju som gir andre inntrykk som igjen kan bekrefte historiske kilder.

1.3.2 Generelle historiske kilder

Når det gjelder den generelle historien om den kalde krigen (1945-1990), er John Lewis Gaddis en av de mest troverdige forfatterne. Boken hans *The Cold War – A New History*, gir et veldig godt overblikk over den kalde krigens hendelser, kampen mellom de nye stormaktene USA og Sovjetunionen, og konsekvenser for europeiske land etter andre verdenskrig. Stephen J. Whitfield, forfatter av boken *The Culture of the Cold War*, som jeg

²⁹ (Merritt, Merritt, and Germany (Territory under Allied occupation 1945-1955. U.S. Zone). Office of Military Government. Opinion Surveys Section. 1970, 3-4)

³⁰ (Carter 2015, 3)

³¹ (Martin 2008)

også refererer til enkelte steder, sier dette om Gaddis's bok: "This book will help consolidate Gaddis's own reputation as the most judicious, balanced, and reliable Cold War historians."³²

I tillegg til Gaddis, har den norske historikeren Geir Lundestad momenter i sine bøker og artikler som gir nyttig kunnskap til oppgaven. Spesielt er hans tese om *Empire by Invitation* spennende i diskusjonen om den pågående amerikaniseringen i Europa på daværende tidspunkt, etter andre verdenskrig.

Boken "Power and Protest. Global Revolution and the Rise of Détente", av historikeren Jeremi Suri, er relevant spesielt til mitt siste kapittel. Den er aktuell i min forskning fordi Suri forteller om tilstanden under den kalde krigen, den globale protestbevegelsens vekst på 60-tallet, og den kommende avspenningspolitikken som en konservativ reaksjon til den kalde krigens hendelser. Han beskriver også 1968 som det store vannskillet, da Berkeley, Vest-Berlin, Washington og mange andre byer ble utsatt for protester som endte opp i en global forstyrrelse. Suri argumenterer for at denne forstyrrelsen var avspenning, hvor den tradisjonelle maktfordelingen, "balance of power", endret seg til det han kaller "balance of order", for å beskrive de voksende interessene.³³

Donna Alvah, historiker ved St. Lawrence University i New York, siterer jeg en god del i det første og andre kapittelet. Hun har skrevet boken *Unofficial Ambassadors – American Military Families Overseas and the Cold War, 1946-1965*. I dette studiet har hun forsket på relasjoner på de amerikanske basene i Vest-Tyskland og på Okinawa. Hun drar mange sammenligninger mellom tyske og japanske erfaringer, og fokuserer mye på kvinner og barns rolle som uoffisielle ambassadører for den amerikanske Hæren. Hennes forskning er interessant fordi hun konkluderer med at det ikke er et fast mønster i hvilken grad amerikanerne ble akseptert i de lokale byene, eller i hvilken grad relasjonene nådde et akseptabelt nivå. Hun hevder at vi ikke umiddelbart skal akseptere amerikanernes veldig positive syn på relasjonene i de amerikansk okkuperte byene; heller ikke skal vi anta at amerikanerne var uønsket i alle de lokale byene. Samtidig trekker hun frem viktigheten av å se de mellommenneskelige møtene i lyset av den geopolitiske konteksten som skapte en grunnleggende ubalanse i maktfordelingen mellom amerikanere og ikke-amerikanere. Hennes forskning gir et godt innblikk i kvinnens rolle, og familiens opplevelser på baser hvor mennenes rolle var veldig tydelig. Som hun selv sier i bokens innledning: "To those who

³² (Gaddis 2005)

³³ (Suri 2003, 216)

viewed service wives and children as representatives of the United States, opposition to communist expansion required not only “masculine” displays of military might—overseas bases, uniformed personnel, and weapons—but also “feminine” demonstrations of American sensitivity toward and cooperation with the residents of countries that housed U.S. bases.”³⁴

Petra Goedde, førsteamanuensis ved *Center for Humanities at Temple University*, USA, er forfatter bak boken *GIs and Germans: Culture, Gender, and Foreign Relations, 1945-1949*, hvor hun fokuserer på de 300 000 amerikanske soldatene som var igjen i Tyskland etter andre verdenskrig, og hvordan relasjonene mellom de og tyskere utviklet seg. Hennes forskning baserer seg mye på amerikanske internasjonale relasjoner, og historien om kultur og kjønn. Mange relasjoner ble intime og for det meste seksuelt orientert, grunnet stor mangel på tyske menn, og dette spilte en sentral rolle i transformeringen av Tyskland fra å være fiende til alliert argumenterer Goedde. Hun skriver også mye om relasjonene mellom svarte amerikanere og tyske kvinner, hvilket skapte splid i den amerikanske Hæren og i de tyske lokalsamfunn. Som hun selv sier: ”The acceptance of interracial relationships in Germany fuelled concerns among white Americans about the potential effect of these soldiers’ experience on the civil rights struggle in the United States.”³⁵

Den amerikanske historikeren John M. Lemza står bak boken ”American Military Communities in West Germany. Life in the Cold War Badlands, 1945-1990.” Lemza var selv en del av det amerikanske personellet i mer enn tjue år, deriblant flere år i Europa. Hans undersøkelsesområder var hovedsakelig den amerikanske kulturelle, sosiale og politiske historien, hvor han også gjorde forskning på de amerikanske basene i Vest-Tyskland. Hans studier har vært viktig for denne oppgaven, mye fordi han hevder at kald-krig hendelser var bakteppet for mange av de kulturelle utfordringene på basene i Vest-Tyskland, og trekker frem Vietnamkrigen, raseproblematikken, en voksende narkotikakultur, økende voldelig adferd, rettigheter for kjønn, i tillegg til endringene i vest-tysk politikk.

Jeg kan ikke se å ha funnet noen andre enn historiker Uta G. Poiger som har gjort en så grundig analyse av hvordan den amerikanske kulturen påvirket miljøet i Tyskland under den kalde krigen. I boken ”Jazz, Rock and Rebels. Cold War Politics and American Culture in a Divided Germany”, eksaminerer Poiger den splittende responsen til amerikansk kultur i Øst og i Vest-Tyskland ved å sammenligne disse to kulturer, politiske institusjoner og

³⁴ (Alvah 2007, 2)

³⁵ (Goedde 2003, 110)

internasjonale relasjoner. Han trekker frem avgrensningene mellom Øst-Tyskland og Vest-Tyskland, og hvordan Hollywood, filmstjerner, jazz og rock ble mottatt, hvordan dette påvirket tenåringskulturen, provoserte foreldregenerasjonen og sittende politikere. Denne boken er høyst relevant til kapittelet knyttet til amerikaniseringen, og hvordan den amerikanske kulturen, på godt og vondt, infiltrerte et land uten klare mål.

1.3.3 Metode

Jeg har undersøkt ulike kulturmøter på amerikanske baser, i amerikanske fellesskap i lokalsamfunnet i Heidelberg, med blick på andre byer i Vest-Tyskland, i tre ulike faser under den kalde krigen. I alle fasene har undersøkelsene basert seg på tidligere analyser; empiriske og teoretiske, intervjuer og artikler, som gir en breddeforståelse av hvordan relasjonene var og utviklet seg parallelt med den kalde krigens forløp.

Den norske historikeren Knut Kjeldstadli hevder at ”Med kvalitative teknikker søker en å finne ut om noe fantes, hva noe var og betydde.”³⁶ Problemstillingene jeg har valgt å forske på gjorde at en kvalitativ metodologisk tilnærming var den beste metoden, for å kunne finne og å gi den dybdekunnskap jeg ønsker. Jeg har valgt tre grunnleggende forskningsspørsmål som stilles i de tre ulike fasene jeg har undersøkt. Forskningsspørsmålene henger sammen, noe jeg også ønsker, for å finne sammenhengen mellom de. Spørsmålene er: *Hvilke typer kulturmøter finner vi i Heidelberg i de tre ulike fasene, og hvordan utspilte de seg? Hvilke faktorer spilte inn i møte mellom amerikanere og tyskere i de ulike fasene? I hvilken grad spilte den kalde krigens hendelser inn på relasjonene mellom amerikanere og tyskere i de ulike fasene?* For å besvare disse spørsmålene var geografien viktig for meg. Da jeg personlig ikke kjente godt til byen Heidelberg, eller i utgangspunktet hadde mye kunnskap om byen, var plasseringen viktig for å kunne danne et bilde av hvordan det var etter andre verdenskrig. Samtidig var det sentralt å finne ut om det var nok forskningsmateriale til å kunne gjøre dybdeanalyser i forhold til ønsket forskning. For å finne dette var ulike søkemotorer, bokforhandlere, aviser og tidsskrifter viktige å undersøke, notere og få et overblikk over den umiddelbare datamengde. Forskingen kunne gjøres på flere måter. Tid, ressurser og familiesituasjon begrenset meg til å gjøre datainnsamlingen hovedsakelig basert på tidligere forskning. Selv om det å besøke byen og Universitetet i Heidelberg, gjøre dybdeintervjuer, og samle data på

³⁶ (Kjeldstadli 1999, 183)

et mer lokalt plan kunne styrket forskningen, vil jeg gjennom mine analyser vise at arbeidet er grundig og gjennomarbeidet. Å forske innebærer å velge³⁷, og jeg har valgt et emne ut fra både faglig og samfunnsmessig interesse, hvilket også gjør at jeg velger hvilke teknikker og analysemetoder jeg vil bruke for å svare på problemstillingen.

Under det første kapittelet, *Okkupasjon og Etablering, 1944-1955*, finnes det veldig mye generelt historisk materiale. Mye er skrevet om overgangen fra andre verdenskrig til tyskerne ble okkupert av amerikanerne, hvor det er begrenset med ressurser som beskriver hendelser i de enkelte byene i Tyskland. Her vil jeg samle den informasjonen som er å finne, sette den i historisk kontekst, og analysere kulturmøter i de gitte forholdene. Under det andre kapittelet, *Amerikanisering og Kulturmøter på 1950 og 1960-tallet* vil den grunnleggende analysen fokusere på amerikaniseringen, og hvordan amerikansk ideologi og kultur påvirket den tyske lokalbefolkningen og relasjonene mellom amerikanere og tyskere i de såkalte gyldne 50-årene. I denne delen blir utfordringen å avgrense i rom, og jeg velger her å trekke inn elementer fra Hollywood, amerikanske filmstjerner, rockeidoler og jazzmusikk, i tillegg til å se på Borgerrettsbevegelsen og rasediskrimineringens påvirkning på kulturmøtene i Tyskland. I det tredje og siste kapittelet, *Protestbevegelser og Vietnamkrigens innvirkninger på relasjonene i Heidelberg*, vil jeg fokusere på den voksende studentprotestbevegelsen i Vest-Tyskland, voksende uro og protester i Heidelberg, og hvordan Vietnamkrigen påvirket forholdene på de amerikanske basene i Heidelberg.

For å vise dette vil jeg bruke fremgangsmåter som gir kvalitetssikring til arbeidet jeg gjør med å svare på forskningsspørsmålene. For det første vil jeg sikre dette ved å bruke litteratur som er skrevet av historikere fra forskjellige land, Tyskland, USA, Norge med flere, slik at nasjonalitet ikke skal begrense analysen. For eksempel skal ikke et amerikansk syn på okkupasjonsfasen i Heidelberg alene definere hvordan tyskerne opplevde de første årene etter andre verdenskrig. Heller skal ikke øst-tyske medier definere hvordan amerikanernes kultur påvirket Tyskland som helhet på 50 og 60-tallet uten å se på hvordan vest-tyskerne og amerikanerne opplevde perioden. I all litteratur vil jeg se på henvisninger og bruk av kilder for å kunne finne frem til det jeg leter etter. For det andre har jeg tatt kontakt med forfattere og historikere for å finne mer relevant materiale og informasjon om Heidelberg.

Jeg velger også å bruke eksempler fra flere byer i Vest-Tyskland, noe jeg vil hevde styrker analysen, fordi dette fører til sammenligninger og kan vise til at lokalsamfunn opplevde

³⁷ (Ibid, 47)

amerikansk tilstedeværelse på forskjellige måter. Et annet valg jeg vil ta er å se på forholdet mellom svarte og hvite amerikanere. Jeg vil ikke analysere det for inngående, men heller bruke det som grunnlag for kulturmøter som oppstod mellom svarte og hvite amerikanere, og videre tyskere. Forskningen min skal ikke være en ny avhandling om raseskilleproblemet som fant sted i USA, men det er nødvendig å legge til grunn de store linjene som forklarer grunnen til problemene på de amerikanske basene i Vest-Tyskland da dette også ble et anliggende for tyskernes forhold til amerikanere.

1.4 Undersøkningsområde

1.4.1 Kald-krig kontekst

En viktig del av undersøkelsen for å finne forhold og kulturmøter mellom amerikanere og tyskere i Vest-Tyskland, og nærmere bestemt Heidelberg, er å se på hvordan pågående konflikter etter andre verdenskrig, hovedsakelig kampen mot kommunismen, påvirket både dialogen, forståelsen og synet på hverandre i amerikansk okkupert sone. Dette er aktuelt å dra virkning fra fordi det var en stor del av den pågående samfunnsdebatten, og mye av grunnen til de store kulturendringene i de lokale samfunn i Vest-Tyskland. Når det gjelder aktualiteten med de militære fellesskap som amerikanerne etablerte, har Lemza et viktig poeng:

”It was however, not the dominating American physical presence alone but rather its confluence with Cold War politics and the exigencies of U.S.-Soviet tensions, which made the impact of the system of Milcoms (military communities) in West Germany resonate with the American leadership.”³⁸

Samløpet mellom den kalde krigens politiske forløp og amerikansk-sovjetisk spenning påvirket struktur og ledelsesstrategi på de amerikanske basene, og gjorde ofte møtene mellom amerikanere og tyskere, spesielt menn, til politisk orienterte i motsetning til kulturmøter mellom kvinner.

³⁸ (Lemza 2016, Kindle)

Det som gjør dette til spennende forskning er at kultur-utvekslings forholdet mellom USA og Tyskland er blant de største gjennom historien, og nettopp på grunn av plasseringen av amerikanske soldater i Tyskland under og etter andre verdenskrig blir kulturmøtene for alvor testet.³⁹ Det tidlige møtet mellom tyskere og amerikanere har gjort at det lå til grunn et bånd mellom nasjonene, hvilket får etterspill opp gjennom historien.⁴⁰ Etter to verdenskriger og enorme dødstall, skader og ødeleggelser for både amerikanerne og tyskerne skulle en tro at forholdet mellom nasjonene var blitt kaldt og fiendtlig, men det kan virke som om krigene var overkommelige og akseptert som midlertidige konflikter som relativt raskt skulle komme til et normalnivå.

Etter andre verdenskrig kom en ny stormakt på arenaen, Sovjetunionen, og ble en trussel både for USA og Tyskland. Spesielt i 1949 vokste truslene fra Sovjetunionen og sovjetisk sone i Øst-Tyskland. Gaddis hevder at etableringen av Vest-Tyskland som suveren stat 23. mai 1949 gjorde Stalin usikker, og måtte mot sin vilje anerkjenne etableringen av et motstykke til Vest. Øst-Tyskland (DDR) ble dannet oktober samme år, noe Stalin gjorde hovedsakelig for å etablere kommunismen i tysk sone, samtidig som han ikke ønsket at Vest-Tyskland skulle bli innlemmet i NATO.⁴¹ Browder hevder at dette var en av grunnene til at det ikke tok lang tid før krigens ødeleggelser var mindre viktig enn å stå sammen om kampen mot kommunismens vekst i Øst. Riktignok var det, spesielt for tyskerne, en rask omstilling som skulle til i kjølvannet av at de for få måneder tilbake hadde blitt bombet sønder og sammen av det som nå skulle være deres allierte.⁴²

Browder hevder også at mye av grunnen til at amerikanerne kom tyskerne til hjelp, spesielt ikke-kommunistene i Vest-Tyskland, var nettopp fordi tyskerne hadde sterke bånd hos amerikanerne og gjorde at Tysklands tilstand etter krigen vekket sympatiske følelser hos amerikanerne.⁴³ I en spørreundersøkelse gjort av OMGUS i 1945/46, hvor over 21 000 tyskere ble forespurt, svarte over 75 prosent at de var tilfreds med amerikanerne i motsetning til 20 prosent favør russerne. Mye av grunnen til denne positiviteten for amerikanerne er tyskernes

³⁹ (Maulucci and Junker 2013, 24)

⁴⁰ (Ibid, 25)

⁴¹ (Gaddis 2005, 105)

⁴² (Browder 1998, xiv)

⁴³ (Ibid)

tro på at USA var de eneste som kunne hjelpe dem å bygge opp landet igjen.⁴⁴ Det er stor enighet om at amerikanerne fungerte som beskyttere for tyskerne etter krigen.

Faktumet at USA bidro med enorme økonomiske midler til Europa gjorde at synet på amerikanere også endret seg. Ingen andre kunne måle seg med amerikansk økonomi på daværende tidspunkt, etter andre verdenskrig. Før krigen hadde ikke USA noen allierte, og ingen amerikanske tropper var plassert på territorium de ikke direkte kontrollerte. Etter krigen inngikk USA utallige allianser, og de etablerte baser på uante steder rundt omkring i verden. Geir Lundestad hevder at USA hadde så sterk økonomi som skulle til for å være en ledende nasjon og stormakt i Europa, og peker på den svake tilstedeværelsen av amerikanske soldater, målt opp mot Sovjetunionen, som USAs eneste svakhet. Dette endret seg riktignok frem mot 1960-tallet, da den amerikanske økonomien utklasset Sovjetunionen.⁴⁵

Hva er et kulturmøte i kald-krig sammenheng, og hva påvirket kulturmøtene? Det var mange typer kulturmøter mellom amerikanske soldater og familier, og den tyske lokalbefolkningen i Heidelberg i perioden hvor andre verdenskrig gikk mot slutten. I den kalde krigens forløp, og gjennom de ulike hendelser som Europa og verden for øvrig ble vitne til, kan vi se forholdet mellom amerikanere og tyskere på ulike måter og fra forskjellige vinkler.

1.4.2 Individualisme mot kollektivism

Ett kald-krig perspektiv, som etter alt å dømme er uunnværlig i denne konteksten, er det ideologiske kulturmøtet mellom USA og Tyskland, hvor forskjellene mellom Øst og Vest ytterligere blir synlige. De politiske, og til en viss grad de moralske utfordringene i Vest-Tyskland og i Heidelberg, dannet også et grunnlag for ideologiske kulturmøter mellom amerikanere og tyskere. Den kalde krigen var på mange måter i seg selv et uttrykk for ideologi, hvor eksempelvis Lemza beskriver USA som anti-stat, anti-sosialisme, anti-kommunisme, anti-kolonialisme, populistisk og individualistisk, en nasjon med avvisning av klassebevissthet, men med muligheter for utdanning og økonomisk vekst med et elite-styre. I etterkant av andre verdenskrig beveget også Tyskland seg mer mot demokratiske løsninger og bort fra den anti-demokratiske og nazistiske ideologi som hadde preget landet

⁴⁴ (Ibid, xv)

⁴⁵ (Lundestad 2003, 29-33)

inntil 1945.⁴⁶ Selv om USA og Tyskland har lang historie som knytter dem sammen både som immigranter og brobyggere, er det likevel store kontraster ideologisk sett, tatt i betraktning at det var sterk anti-kommunisme i begge land. Dette har først og fremst å gjøre med en sterk patriotisme og en individualisme med dype røtter i den amerikanske tradisjonen.

Individualismen bærer også sterkt preg av anti-kollektivismen amerikanerne feiret med synet på kraften i det enkelte individet. Kollektivismen, representert ved kommunismen, var en klar fiende og en stor trussel mot individet. Amerikaniseringen var stikk i strid med kommunismen, og var ensbetydende USAs motstykke i praktisk ideologi, som viser seg i synet på individualistisk frihet og kapitalisme.⁴⁷

1.4.2.1 Anti-sosialismen i USA

For å forstå amerikanernes syn på frihet og kapitalisme er fraværet av sosialisme, og ikke minst et sterkt sosialistisk parti i USA sentralt, noe mange europeiske observatører og akademikere har forundret seg over lenge. Werner Sombart, en fremtredende sosialist på 1800-tallet og begynnelsen på 1900-tallet, skrev en serie artikler med tittelen: *Why Is There No Socialism In the United States?*⁴⁸ Sosialister var sett på som de hardeste kritikere mot amerikansk tilstedeværelse⁴⁹, og for tyskere som sterkt hadde identifisert seg med nasjonalsosialisme var på mange måter fylt av et uønsket hat og sinne mot amerikanske soldater som okkuperte byene deres.⁵⁰ Men over tid, og ettersom relasjonene ble sterkere og vennskapene tettere, fikk amerikansk individualisme sterkere grobunn i de tyske samfunnene. Amerikanernes tro på systemet, om at de fleste middelklasse-amerikanere betraktet det som sin rett til å kjempe for individet i det sosiale liv, til frihet og rettigheter i det politiske liv, og til å bygge opp private selskap i det økonomiske liv, var noe de også videreførte under den kalde krigen.⁵¹ Gaddis hevder at amerikansk ideologi, i likhet med sovjetisk, hadde globale ambisjoner, og amerikanske myndigheter hadde full tillit til at det som hadde fungert hjemme i USA også ville fungere for resten av verden.⁵² Gaddis henviser også i flere tilfeller til

⁴⁶ (Lemza 2016, Kindle)

⁴⁷ (Ibid)

⁴⁸ (Whitfield 1996, 53)

⁴⁹ (University of Kansas. Department of Sociology. 1976, 141)

⁵⁰ (Alvah 2007, 92)

⁵¹ (Höhn and Moon 2010, 261)

⁵² (Whitfield 1996, 53)

tidligere President Woodrow Wilson (1913-1921) idet han snakker om selvbestemmelse og Wilsons ønske om å demokratisere Tyskland. Indikasjonene USA hadde gitt uttrykk for med tanke på en isolasjonistisk politikk, hvilket dessuten har delt syn hos historikere, var at amerikansk utenrikspolitikk var mer isolert frem til angrepet på Pearl Harbor. Tyskland, sammen med andre europeiske land, hadde sterke autoritære ledere som lett førte til militær aggresjon, hvilket i sum gjorde at demokratisering mer var en utopi. Men tankene Wilson hadde ble på mange måter realisert etter andre verdenskrig, noe Gaddis trekker frem som et viktig element i amerikansk utenrikspolitikk. Flere av Wilsons punkter, som økonomisk liberalisering, kollektiv sikkerhet, og senere politisk selvbestemmelse kom til sin rett med amerikansk tilstedeværelse i Tyskland.⁵³

Sombart drøfter fraværet av sosialisme i USA fra flere vinklinger, men har som bakteppe at amerikanerne ser individualisme på lik linje med demokrati. Grunnen til dette er at USA har et ekstremt fokus på individet, hvor familiene kommer først, og USA som nasjon er sentralt.⁵⁴ Et argument for dette er isolasjonismen, som i stor grad handlet om ikke å gripe inn i krig før de selv var blitt angrepet, noe amerikanernes involvering i andre verdenskrig og angrepet på Pearl Harbor desember 1941 er et godt eksempel på.⁵⁵ Ifølge Sombart er styrken i kapitalismen en viktig grunn til at det ikke er sosialisme i USA, hvilket er et motstykke til sosialismen. Videre er amerikanerne drevet av den individuelle kampånden om å oppnå suksess sosialt, politisk og materielt, og de har stor tiltro til myndighetene og to-parti systemet.⁵⁶ Jamfør HUAC-komitéen, *House Un-American Activities Committee*, i Representantenes Hus, blir også sosialisme ansett som uamerikansk.⁵⁷ Den amerikanske historikeren Frederick Jackson Turner hevdet på slutten av 1800-tallet gjennom ”Frontier-tesen”, at personlig ansvar hadde stått sterkt i USA helt siden kolonitiden. Han argumenterte med at amerikanernes individualisme ble standard for fremtidens amerikanere.⁵⁸ Et annet element i amerikansk ideologi er idéen om amerikansk eksepsjonalisme, som historisk sett referer til troen på at USA skiller seg ut fra alle andre nasjoner og spiller en sentral rolle i historien. Statsviter Hilde Eliassen Restad argumenterer for at amerikansk eksepsjonalisme

⁵³ (Gaddis 2005, 92-93)

⁵⁴ (Ibid, 7)

⁵⁵ (University of Kansas. Department of Sociology. 1976, 142)

⁵⁶ (Restad 2014)

⁵⁷ (Lemza 2016, Kindle)

⁵⁸ (Kazin and McCartin 2006, 7)

gir mening og grunnlag for å forstå amerikansk identitet og hvordan amerikanere relaterer til verden.⁵⁹

Historiker Walter Erhart skriver i artikkelen *The American influence on the humanities in Germany (1945-1960)* om kontrastene mellom Tysklands nasjonale identitet og amerikanernes innflytelse med populærkultur og ekstreme forbrukermentalitet. Han peker på Martin Heidegger som på 1950 og 1960-tallet var en innflytelsesrik tysk filosof, sentral og viktig for det tyske folket, spesielt med tanke på måten de tenkte på og hvordan det kunne være store forskjeller fra å lykkes til at det fikk katastrofale konsekvenser. Heidegger siktet mot det alminnelige hverdagslivet og en konsekvens av vestlig tenkning. Han omtaler ofte amerikanerne som et gjenferd, eller en ånd som hjemsoekte nasjonen (*geist*), og i forbindelse med massekonsumeringen og populærkulturen advarte han mot tapet av egen identitet, og dro paralleller dithen at gudene forlot landet, jordens undergang var underveis, personifiseringen av ny nasjonal identitet hvor alt som hadde med egen kultur og identitet kunne forsvinne.⁶⁰ Ser vi Sombart og Heidegger under ett, finner vi flere elementer i amerikansk ideologi som var vanskelig for tyskerne å anerkjenne på daværende tidspunkt. Sannsynligvis har dette også grobunn i mye av usikkerheten i veien videre for Tyskland som nasjon etter krigen også, hvor den kommunistiske ideologi på lik linje var en mulighet. Som historien viser ble Tyskland delt i Øst og Vest, hvor ideologi hadde en sentral rolle i møte med amerikanernes massekonsumering og populærkultur.

1.4.3 Det ideologiske kulturmøtet

Det ideologiske møtet, som er sentralt under den kalde krigen, gjorde dessuten noe med forholdet mellom amerikanere og tyskere. Selv om forholdet var noe kaldere og turbulent i de første okkupasjonsårene, noe undersøkelser gjort av *Army Information Digest* kunne vise til, var det på 60-tallet mye bedre, hvilket var synlig i det daglige møtet mellom tyskere og amerikanere. Undersøkelsene viser at det var flere kald-krig hendelser, derav etableringen av kommunismen i Øst-Tyskland, Berlin-blokaden og splittelsen av landet som var med på å styrke samholdet mellom amerikanske soldater og lokalbefolkningen i Vest-Tyskland. Tyskere opplevde at det å forsvare Vest-Europa ikke bare handlet om militær styrke, men

⁵⁹ (Restad 2014)

⁶⁰ (Erhart 1999, 4-5)

også om å offentliggjøre en enhet med folk som delte amerikanske verdier og idealer, og å demonstrere denne forpliktelsen som sikkerhet for å bevare en fri verden mot angrep fra kommunister.⁶¹ NATO var av stor betydning for Vest-Tyskland, og etter innlemmelsen i 1955 ble også forholdet til USA på de amerikanske basene styrket. Spesielt for vest-tyskere var det å spille på lag med USA, som også hadde atomvåpen, en trygghet i en tid med stadige trusler fra Øst.⁶² Dette endret seg utover på 60-tallet, spesielt med den amerikanske intervensjonen i Sør-Øst Asia.

Vietnamkrigen hadde direkte og indirekte innflytelse på relasjonene mellom tyskere og amerikanere, men kanskje aller mest på kulturen og tyskeres syn på amerikansk politikk. Avgjørelsen Storbritannia og USA tok om å intervensjonere Libanon og Jordan ved å bruke soldater som var stasjonert i Vest-Tyskland i 1958 provoserte den vest-tyske regjeringen under Adenauer, fordi de ikke hadde blitt konsultert i forkant. Da USA senere sendte soldater til Sør-Vietnam ble forholdet mellom USA og NATO-landene, deriblant Vest-Tyskland, alvorlig anstrengt utover på 60-tallet.⁶³ Dette var også noe av grunnen til protestbevegelser, og at forholdet mellom tyskere og amerikanere endret seg i siste del av 60-tallet og begynnelsen på 70-tallet.

Med dette bakteppet kan vi også se at ideologi spilte en sentral rolle i forholdet mellom Øst-Tyskland og Vest-Tyskland, hvor amerikansk ideologi fikk større spillerom i Vest enn i Øst. Dette henger også sammen med, og får store praktiske konsekvenser i den store flukten fra Øst-Tyskland og byggingen av Berlin-muren. Oppbyggingen av Berlin-muren og det amerikanske forsvarets respons til den kalde krigen, påvirket også antallet amerikanske familier som ble sendt til Vest-Tyskland. Årene i forkant hadde Sovjetunionen krevd at det ikke skulle være noe militær tilstedeværelse i Vest-Berlin, fordi Berlin skulle være et fristed og en ikke-militær sone uavhengig av Vest-Tyskland og Øst-Tyskland. Vest-tyske myndigheter ønsket likevel ikke å gi opp Vest-Berlin, som de overveide som en viktig brikke i den økonomiske og politiske frihet, og som var plassert dypt inne på øst-tysk territorium. Disse spenningene førte til at 3,5 millioner mennesker flyktet fra Øst-Tyskland og gjennom Vest-Tyskland i løpet av årene 1958-1961. For å stanse denne masseflukten beordret den øst-tyske lederen Walter Ulbricht å starte oppbyggingen av Berlin-muren august 1961.

⁶¹ (Maulucci and Junker 2013, 165)

⁶² (Lemza 2016, Lemza)

⁶³ (Maulucci and Junker 2013, 31)

Øst-tyske myndigheter hadde i lengre tid prøvd å politisere konsumeringen av amerikansk kultur, det vil si å gjøre upolitisk innhold i amerikansk kultur om til politisk karakter. Dette fikk stor betydning i den ideologiske tankegangen rundt film, musikk, dans og mote. Da muren ble bygget satte øst-tyskerne også mange av arbeiderne på vent i forhold til det vanlige arbeidet de hadde, hvilket etter hvert preget økonomien. Men det viktigste for tyske ledere i øst var å demme opp for amerikansk innflytelse, politisk, kulturelt og militært. Et eksempel på det er den enorme gleden som ble beskrevet i øst-tyske aviser da en kino på grensen til Vest-Tyskland ble stengt.⁶⁴

Tysk-amerikanske relasjoner, både samfunns- og politisk relatert, viser at det var mange komplekse forhold og grupperinger. Det viktigste var nok den felles forståelse de hadde om anti-kommunisme. For amerikanerne var anti-kommunisme essensielt da den kommunistiske ideologi avsto fra alt som hadde med religion og individualisme å gjøre. For tyskerne var det også frykten for et sovjetisk hegemoni som kastet skygger over Vest-Europa hvilket gjorde at en felles ideologisk forståelse med USA var viktigere.⁶⁵ Selv om dette var grunnlaget for kulturmøter mellom amerikanere og tyskere, var det ikke alltid lett å konsumere alt det den amerikanske kulturen innebar, men den unge vest-tyske generasjonen valgte å møte amerikansk kultur med åpne armer, selv om de møtte motstand fra foreldre-generasjonen, tyske filosofer og myndigheter.

1.4.4 Amerikanisering – en begrepsforklaring

I kapittelet *Amerikanisering og Kulturmøter på 1950 og 1960-tallet* drøfter jeg ulike sider ved den amerikanske kulturen og innflytelsen den hadde på tyskere. Begrepet *Amerikanisering* er uklart og på mange måter ubestemt, og trenger derfor en forklaring. Historikeren Michael Ermarth har studert Tyskland på 1900-tallet, deriblant kjente filosofer som Wilhelm Dilthey, Martin Heidegger og Karl Kaspers, og hvordan de så på den amerikanske innflytelsen det samme århundret. I boken *Americanization and Anti-Americanism* henvender Ermarth seg til diskusjonen omkring amerikanisering i sin artikkel *Counter-Americanism and Critical Currents in West German Reconstruction*. Han hevder at amerikanisering florerte som et mareritt på lik linje som et fenomen, hvor det bar med seg det ambivalente forholdet med at

⁶⁴ (Poiger 2000, 208)

⁶⁵ (Lemza 2016, Kindle)

det som var så viktig, likevel var og er veldig vanskelig å formulere tydelig. Videre omtaler han amerikanisering som noe vi sannsynligvis aldri helt vil skjønne, men at det samtidig har passert oss i historien som et varemerke for moderne selvforståelse, famlende og ute etter å skape identitet.⁶⁶ Ermarth hevder at begrepet amerikanisering ikke er noe lettere å forklare eller modellere enn begrep som rasjonalisering, sekularisering, demokratisering, teknifisering, globalisering eller modernitet i seg selv. Ermarth har oppdaget at tyske tolkere har vært mer ambisiøse enn mange andre i tilfeller det angår amerikaniseringens dynamikk. Her hevdet flere at amerikaniseringen var alt fra historiens endepunkt til alle tyskeres felles fremtid. Sterke definisjoner og uttrykk har blitt brukt i forbindelse med forsøk på å beskrive amerikaniseringen i Vest-Tyskland. Ermarth refererer til beskrivelser som ”the real revolution”, ”the core epoch of Americanization in the whole modernization process of the 20th century.” Han konkluderer delvis selv også med at ”the so-called Americanization of West Germany is a very superficial description, which does not stand up to scrutiny.”⁶⁷ Den amerikanske kulturen påvirket veldig mange tyskere, men innflytelsen amerikanere hadde var på mange måter knyttet til i hvilken grad amerikanere var tilstede. Noen byer merket mer til amerikaniseringen enn andre, hvor også de som bodde på bygdene og med store avstander til de amerikanske fellesskapene merket mindre til kulturforskjellene.

Alt som amerikanerne modellerte og praktiserte i små og store byer, land og globalt, var et resultat av den pågående amerikaniseringen. Historiker Michael McGregor hevder i boken *Germany and the Americas*, at amerikanisering i seg selv refererer til en prosess hvor ideer, praksis og mønstre av handlinger ble utviklet og spredt bredt først og fremst i USA, og ble ytterligere plukket opp av noen tyskere på 1920-tallet.⁶⁸ Historiker Uta G. Poiger hevder i boken *Jazz, Rock, and Rebels* at amerikanisering i senere år har blitt et utgangspunkt for studier av Vest-Europa, og spesielt Vest-Tyskland etter andre verdenskrig. Han hevder at samlebetegnelsen for amerikanisering hos historikere er at amerikaniseringen var en moderniseringsprosess hvor USA, gjennom sitt politiske, økonomiske, og kulturelle nærvær, styrte en tilsynelatende vellykket utvikling av liberale demokratier, markedsøkonomier og forbrukerkulturer i europeiske land.⁶⁹

⁶⁶ (Stephan 2007, 31-32)

⁶⁷ (Ibid)

⁶⁸ (Adam 2005, 78)

⁶⁹ (Poiger 2000, 11)

2 Okkupasjon og Etablering, 1944-1955

Okkupasjonsfasen og etableringsfasen var ulike som en følge av at det var klare ”spilleregler” i disse fasene som hadde innvirkning på relasjonene i bymiljøet. Okkupasjonsfasen var riktignok ikke lang målt i tid, men amerikanske myndigheter utøvde likevel veldig stor skepsis til all kontakt med tyskere, i motsetning til i etableringsfasen. Dette viser seg dessuten igjen i de ulike kulturmøtene både når det gjelder soldater, kvinner, professorer og den vanlige lokale tysker. Ytterligere var det ikke en spesiell hendelse som setter et tydelig skille mellom okkupasjonsfasen og etableringsfasen, men forbrødringen⁷⁰ som tok mer og mer til fra høsten 1945 og utover, bidro til at særlig amerikanere behandlet tyskere på en mer raffinert måte. I dette kapittelet vil jeg først finne ut hvordan opplevelsene var i okkupasjonsfasen og hvordan reaksjonene var hos de okkuperte og hvilke holdninger okkupantene representerte, før jeg tar for meg etableringsfasen og hvordan utviklingen ble mer og mer positiv ettersom årene gikk.

2.1 Okkupasjon og reaksjon

Spørsmålene jeg vil stille innledningsvis dreier seg om hvordan amerikanerne organiserte seg. Hvilke problemer og utfordringer var det i møte mellom amerikanske soldater, og med tiden amerikanske familier, og lokalbefolkningen i Heidelberg de første etterkrigsårene? Hvordan oppfattet de lokale myndighetene i Heidelberg okkupasjonsfasen og nærværet av amerikanske soldater og familier? Hva gjorde myndighetene, okkupanter og okkuperte for å legge til rette for gode samlingspunkt mellom partene? Eventuelt hvilke faktorer spilte inn i her?

I oppbyggingen av den kalde krigen var det relativt lite ønskelig fra tyskerne at amerikanerne skulle bygge garnisoner og okkupere byene deres. Men ettersom kommunismen ble en stadig større trussel fra øst, ønsket likevel majoriteten av vest-tyskerne amerikanernes tilstedeværelse.⁷¹ Dette vet vi ut i fra undersøkelser som ble gjort av OMGUS og HICOG.⁷² Ellers finner vi også ut i fra mellommenneskelige interaksjoner, som også ledet til mange

⁷⁰ Forbrødring: amerikanerne opererte med uttrykket: ”non-fraternization” i okkupasjonsfasen, hvor det ikke var aktuelt med noe fellesskap og kontakt med tyskere, men endret regler for dette i 1945 hvor ”fraternization” ble mer og mer aktuelt igjen.

⁷¹ (Maulucci and Junker 2013, 142)

⁷² (Ibid, 146)

ekteskap mellom amerikanske menn og tyske kvinner, at forholdet mellom amerikanere og tyskere ble mykere i månedene og årene rett etter krigen.⁷³

Maulucci deler inn amerikanernes etablering i Vest-Tyskland i fire faser hvor han mener den første fasen er mellom 1944-49, hvilket er mer eller mindre en ren okkupasjonsfase, selv om det allerede da er mange ulike kulturmøter, riktignok både lovlige og ulovlige, mellom amerikanske soldater og tyskere. Den første fasen som dette kapitlet blant annet omhandler preges også av en type beskyttelsesmentalitet, hvor tyskerne opplevde amerikanernes okkupasjon som en slags sikkerhet mot andre trusler.⁷⁴ I perioden mellom 1945-47 var det relativt lite organisert samarbeid mellom amerikanske styrker og den tyske lokalbefolkningen, mye fordi de amerikanske soldatene hadde fått klare retningslinjer som de var tvunget til å forholde seg til. Det var flere grunner til dette naturligvis. For det første var de amerikanske styrkene under en stor reorganisering av troppene sine. På V-E dagen⁷⁵ stod USA med 1,6 millioner soldater på tysk jord.⁷⁶ Overgangen fra krigstilstand til okkupasjonsfase var ikke gjort over natten, og mange av soldatene skulle sendes andre steder i verden, og noen skulle hjem. For enkelte gikk det så langt at det oppstod opprør blant amerikanske soldater som nektet å bli igjen etter krigen, for så å fortsette tjenesten i en okkupasjonsfase. I Frankfurt, bare noen få mil nord for Heidelberg, var det stor misnøye blant en del soldater som mente de hadde vært lenge nok hjemmefra. De ville tilbake for å fullføre skole og utdanning og møte familie og kjære. General Joseph T. McNarney, etterfølgeren til Eisenhower og som stod ansvarlig for viktige avgjørelser i Tyskland, ble anklaget for ikke å tørre å møte opp og forklare seg i saken. Det førte til at tjue soldater ble arrestert for uro utenfor hovedkvarteret.⁷⁷ Årsaken var at mange tjenestemenn i den amerikanske Hæren som var stasjonært i Tyskland var motløse etter den lange krigen, og mest opptatt av hvordan de skulle komme seg hjem. Dette gjorde at de til tider utøvde dårlig oppførsel, viste dårlig dømmekraft på militær disiplin og opprørte mange hos den lokale befolkningen i de tyske byene.⁷⁸

Allerede i 1946 tillot myndighetene i USA å la familiene til soldatene reise over til Tyskland for å bosette seg der. Ifølge historiker Earl F. Ziemke ble det første amerikanske samfunnet

⁷³ (Alvah 2007, 6)

⁷⁴ (Maulucci and Junker 2013, 8)

⁷⁵ V-E dagen: Victory in Europe Day

⁷⁶ (Holmes 2014, 97-98)

⁷⁷ (McLaughlin 1946, 4)

⁷⁸ (Alvah 2007, 14)

etablert i Giessen, Vest-Tyskland 1. mars 1946. De første amerikanske familiene som skulle etablere fellesskap i okkupert sone, som var 341 (379 ifølge Lemza⁷⁹) kvinner og barn totalt, landsatte seg i Bremerhaven 28. april 1946.⁸⁰ Alvah opererer med april 1946 som første gang amerikanske familier kom, og mener at det var umulig for familier å komme før på grunn av mangel på mat, drivstoff og husly.⁸¹

Amerikanske myndigheter samstemte i at familiene flyttet over til basene de hadde etablert i Tyskland av flere grunner. For det første var hensikten å heve moralen i landet etter tyskernes store nederlag, for det andre å vise eksempler på hvordan amerikanske familier artet seg, for det tredje for å fostre informative omgivelser, og for det fjerde for å gjøre det lettere for amerikanere og tyskere å knytte forbindelser.⁸² Det aktuelle spørsmålet her er om amerikanerne ønsket alt dette kun til egen vinning, eller om de allerede da var interessert i å få kontakt med lokalbefolkningen? Hovedårsaken til amerikanernes tilstedeværelse i Tyskland var fortrinnsvis for å demme opp for kommunismen, men i stor grad også for få bukt med nazismens ideologi og av-nazifisere tysk tankegang ved å lære tyskerne å bygge demokrati.⁸³ Orienteringsprogrammet for amerikanske familier, USFET, hadde som oppgave å lære amerikanske kvinner og barn at de amerikanske styrkene anså dem som ambassadører for demokratiet. USFET informerte om at alle amerikanske menn, kvinner og barn i Europa har makt til å gjøre enten godt eller ondt mot utenlandske kontakter, avhengig av forholdet enhver fikk med europeerne. Videre kunngjorde USFET at en tankeløs, uforsiktig, selvisk, eller uforskammet holdning kunne gjøre en fiende ut av en gammel venn eller bygge fremtidige vennskap. En sympatisk og hjelpsom holdning kunne gi det motsatte resultat. Derfor hevdet USFET at alle kunne ta ansvar for å forbedre relasjonene i landet.⁸⁴

Den tyske lokalbefolkningen i Heidelberg måtte i okkupasjonsfasen forholde seg til to systemer, to måter det amerikanske forsvaret organiserte seg på. For det første var det de militære postene som fra 1947 var de regionale kommandosentralene for okkupasjonsstyrkene. Disse sentralene hadde som ansvar å imøtekomme og forsyne okkupasjonspersonellet og deres underordnede, og å opprettholde lov og orden i tildelte

⁷⁹ (Lemza 2016, Kindle)

⁸⁰ (Ziemke 1975, 442)

⁸¹ (Alvah 2007, 31)

⁸² (Ibid, 212)

⁸³ (Höhn and Moon 2010, 262)

⁸⁴ (Alvah 2007, 38)

områder. Med gitte arbeidsoppgaver ville det sannsynligvis være naturlig for denne gruppen å håndtere kontakten med de lokale tyske autoriteter og respektive forbindelser. For det andre var det en gruppe som var mer aktiv på det lokale plan. OMGUS opprettet en såkalt Liaison and Security Offices (LSOs) som senere ble byttet ut med Kreis Resident Offices (KROs) i 1949, hvilke i praksis representerte HICOG. Disse kontorene og deres representanter var ansvarlige for å observere mulige politiske forplantninger, økonomiske utfall og sosiale hendelser. De var også ansvarlige for å implementere nye programmer og fungere som et bindeledd mellom den tyske lokalbefolkningen og amerikanske militære enheter.⁸⁵

For å gjøre plass til alt det som trengtes for å etablere nødvendige ressurser flyttet den amerikanske hæren EUCOM til Heidelberg. Heidelberg var på ingen måte rammet av bomber etter krigen, og hadde blitt spart på grunn av historiske og kulturelle forhold. EUCOM plasserte seg i hovedkvarteret i Grossdeutschland Caserne som i august 1948 fikk navnet Campell Barracks. Dette var en av flere baser i Heidelberg, og i likhet med Patton Barracks som var en annen amerikansk base, var disse nedslitt på grunn av vedlikeholds-stopp under krigen, men ble totalrenovert i denne fasen.⁸⁶ Heidelberg ble også hovedkvarter for den syvende armé som offisielt åpnet 22. juli 1945, V korpset med sine 41 000 soldater og NATOs hovedkvarter for internasjonal avdeling. Her gav de ordre til millioner av amerikanske soldater, 15 millioner i Tyskland alene som tjente på kontinentet siden 1945.

2.1.1 *Strukturendringer i amerikansk utenrikspolitikk*

Det ble gjennomført mange viktige politiske vedtak og strukturendringer i USA i 1947 som sammen er knyttet til kulturmøter og sosiale omgivelser i Vest-Tyskland og Heidelberg. Truman-doktrinen, Marshall-hjelpen og den store forsvarsreformen *The National Security Act* (NSA) som samordnet forsvarsgrenene i Pentagon, og videre etablerte *Central Intelligence Agency* (CIA) og *The National Security Council* (NSC) hadde alle innflytelse på amerikansk utenrikspolitikk.

Truman-doktrinen som ble lansert i mars 1947 erklærte at USAs intensjoner var å gi økonomisk, og militær støtte til nasjoner som kjempet internt eller eksternt mot

⁸⁵ (Maulucci and Junker 2013, 142)

⁸⁶ (Grathwol et al. 2005, 43-44)

kommunismen.⁸⁷ USAs oppgave var i aller høyeste grad tosidig i Europa. Først måtte de klare å legge til rette for at hjelpen de kom med fungerte i praksis, samtidig som de gjorde det mulig for at europeiske byer kunne gjenvinne seg selv økonomisk på linje med "the American way." "The American way" introduserte en ny revolusjon innen europeisk økonomi som gikk hånd i hånd med amerikansk økonomi. Dette inkluderte planlegging, innhenting av ressurser, nettverksbygging på arbeidsmarkedet, innskytelse av kapital, og utvikling av industriell infrastruktur og integrering av det frie markedets strategier. Hensikten var å avlede europeiske økonomer og industrialister bort fra planlagte strategier fra øst.⁸⁸ I Heidelberg merket den lokale befolkningen mest til den militære støtten med det for øyet at flere baser og amerikanske samfunn ble plassert og bygget der. Dette la dermed til rette for at den amerikanske kulturen ble introdusert og etablert gjennom mange kanaler både militært og sosialt.

Marshall-hjelpen var også en støtteordning som skulle lindre økonomiske vanskeligheter, gjenopprette kapitalisme og forhindre at folk rettet blikket mot kommunistiske parti for å få hjelp til problemene i økonomisk og politisk sårbare Vest-Europa.⁸⁹ General Lucius Clay var med på at dette fungerte da han 27. oktober 1947 beskrev sine observasjoner: "The march westward of communism and world revolution has been stopped in central Germany"⁹⁰ Med andre ord var den umiddelbare effekten av Marshall-hjelpen å se i den delen av Tyskland som trengte den. Men hvordan var behovet for hjelp i Heidelberg? Dette var en by som nesten ikke var rammet. Professor Thomas A. Bailey som er vitne til tilstanden i mange europeiske byer etter at Marshall-hjelpen ble iverksatt, sier følgende om hvordan han opplevde å komme inn i Heidelberg: "The unbombed streets were crowded, although one noticed relatively few men in their middle or late twenties."⁹¹ En naturlig årsak til at han så lite menn var antallet drepte, sårede og krigsfangede. Han sier videre at folket han møtte i Heidelberg så sunnere ut, som om de hadde fått nok å spise i forhold til de andre byene han hadde besøkt. Han ville også si at de så lykkeligere ut, dette også en kontrast til mange andre tyskere han hadde møtt i tidligere besøkte byer, som for eksempel Mannheim. De var bedre kledd, kvinner hadde

⁸⁷ (Alvah 2007, 43)

⁸⁸ (Lemza 2016, Kindle)

⁸⁹ (Alvah 2007, 43)

⁹⁰ (Bailey 1977, 129)

⁹¹ (Ibid)

leppestift på seg og alt i alt så innbyggerne i Heidelberg mye mer oppegående ut.⁹² Det var utelukkende to årsaker til dette. Den første er allerede beskrevet, og var at byen ikke ble utsatt for bomber. Den andre årsaken var tilstedeværelsen av amerikanske soldater og den kulturelle og materialistiske innflytelsen de hadde fra tidlig okkupasjon til den videre etableringen. Nærværet var til tider sterkt påvirkende på den lokale befolkningen i Heidelberg.

En tredje viktig strukturendring som skjedde i 1947 var etableringen av NSA, som igjen stod bak etableringen av flere nye byråkratier. Den amerikanske Marinen og Krigsdepartement ble endret og nyetablert til Forsvarsdepartementet i løpet av 1949. NSC ble også en ny gren som fikk i oppgave å planlegge politiske retningslinjer utenlands. Flyvåpenet ble etablert som en egen avdeling på lik linje med Hæren og Marinen. CIA var den siste grenen som ble etablert under NSA, og fikk i oppgave å samle informasjon og utføre hemmelige operasjoner. CIA viste seg å være den mest fleksible gren i det nasjonale sikkerhetsbyråkratiet. Skjermet fra all offentlig granskning gjorde at de kunne utføre hemmelige operasjoner i alle verdensdeler uten de store forstyrrelsene. CIA kultiverte også bånd med anti-sovjetiske grupper i Øst-Europa og bak Sovjetunionens hemmelige kommunistiske grenser. Dette bidro til å finansiere amerikanskvennlige fagforeninger i Vest-Europa som bidro til å innskrenke påvirkningen fra venstreorienterte organisasjoner. Strukturendringene i 1947 var sentrale i å koordinere alle endringene og gjenoppbyggingen av Vest-Europa.⁹³

I Vest-Tyskland samarbeidet amerikanske myndigheter, gjennom Marshall-hjelpen, og med subsidier fra den vest-tyske regjeringen om å styrke universiteter, biblioteker, kulturelle senter, og kringkastingen av amerikanske fasiliteter i Tyskland som i det skjulte delvis ble finansiert av CIA. CIA var stasjonert med hovedkontor i Heidelberg, som senere ble flyttet til Karlsruhe, hvor kontoret opererte under navnet *Office of Special Operations* (OSO). Alle OSO elementer i Tyskland var under Hærens departement. I løpet av året 1950 hadde nye avdelinger under CIA også etablert *Office of Policy Coordination* (OPC), som var ansvarlige for hemmelige operasjoner, med baser i Frankfurt og Berlin.⁹⁴

⁹² (Ibid, 130)

⁹³ (Murrin 2009, 727-728)

⁹⁴ (Bungert, Heitmann, and Wala 2003, 148)

2.1.2 *Forbudet mot fellesskap med den tyske lokalbefolkningen*

Det som er det naturlige kulturmøte i Tyskland etter krigen er amerikanske soldaters møte med tyske kvinner. Store deler av den mannlige tyske befolkningen etter krigen var enten drept (3,5 millioner), eller POWS⁹⁵ (9,2 millioner). For hver 100 tyske mann mellom tjue og tretti år var det 167 tyske kvinner i 1945. Tallene gikk noe ned ettersom årene gikk og av den grunn at flere og flere menn ble frigitt fra fangenskap.⁹⁶ Dette åpnet naturligvis dørene for amerikanske soldater som var sultne på nye kjennskap, da spesielt med kvinner, og det var store utfordringer for amerikanerne å hamle opp med begrensningene myndighetene hadde satt sammenlignet med behovene de personlig hadde.

General Dwight D. Eisenhower var de alliertes kommandør og leder for amerikansk sone i Tyskland etter krigen, og var sentral i den endelige seieren over Hitler og nazismen. Allerede 12. september 1944 uttalte han i et brev, hvilke la mye av grunnlaget for hvordan amerikanere skulle forholde seg til tyskerne ved slutten av krigen og de første månedene etterpå:

”Non-fraternization is the avoidance of mingling with the Germans upon terms of friendliness, familiarity, or intimacy, whether individually or in groups, in official or unofficial dealings. However, non-fraternization does not demand rough, undignified, or aggressive conduct, nor the insolent overbearance which has characterized Nazi leadership.”⁹⁷

Hva dette betydde i praksis var at amerikanere ikke på noen som helst måte skulle underholde tyskere, innkvartere alliert personell med tyske familier, inngå ekteskap med tyskere, besøke tyske hjem, drikke med tyskere, håndhilse på tyskere, spille spill eller delta i sportslige tilstelninger med tyskere, gi eller motta gaver fra tyskere, delta i tyske danser eller andre sosiale tilstelninger, gå sammen med tyskere i gatene eller inn på underholdningssteder som teater, vertshus, hoteller (bortsett fra da det var relatert til offisielt arbeid), samtale eller diskutere med tyskere eller sitte ved siden av tyskere i kirken. Alt dette måtte amerikanske soldater forholde seg til for å opprettholde et høyt sikkerhetsnivå. Eisenhower ville ikke at

⁹⁵ POWS: Prisoners of war

⁹⁶ (Höhn and Moon 2010, 113)

⁹⁷ (Browder 1998, 1)

militære operasjoner skulle bli avslørt på noen som helst måte og innførte strenge direktiver for å unngå sikkerhetsbrudd.⁹⁸ Problemet var at mange soldater ikke klarte å opprettholde disse reglene. I kjølvannet av krigen var soldatene sultne på fellesskap med kvinner, nysgjerrige på fienden de nettopp hadde beseiret, sympatiske med de lidende etter krigen, på let etter suvenirer de kunne ta med seg hjem, og på jakt etter hvilke tilfredsstillende og goder de kunne finne i de etterlatte hjem.⁹⁹

På dette tidspunktet var det også et stort behov for translatører fra tysk til engelsk, og ble en viss form for unnskyldning for å kunne ha omgang med kvinner. De som kunne hjelpe amerikanerne med slike tjenester ble innkalt til arbeid. I denne sammenheng ble det også gjort byttehandel mellom soldatene og tyske kvinner, noe nettopp forbudet mot fellesskap advarte mot. Men amerikanernes sigaretter, sjokolader og annen mat og klær ble attraktivt, og ble hyppig byttet mot kameraer, smykker og ikke minst seksuelle tjenester.¹⁰⁰ Dette ble i løpet av kort tid vanlig praksis blant soldater, også blant offiserer og militærpolitiet, og det var relativt få som gikk aktivt ut for å stoppe dette.¹⁰¹ Selv om disse aktivitetene kunne medføre straff for soldatene var det ikke mange som brydde seg særlig om det, og opplevde at intimitet med flotte tyske kvinner var verdt hver eneste dollar.¹⁰² Dette førte også med seg stor vekst i antall kjønnssykdommer blant amerikanske soldater, hvor det i april 1945 kunne rapporteres om 56 hendelser hvor det var kjønnssykdommer for hver 1000 soldat. I løpet av 1946 var 30 prosent av amerikanske soldater infisert av en kjønnssykdom.¹⁰³ Historikere som Browder, Höhn og Goedde er alle enige om at det var stor seksuell aktivitet i de første årene etter krigen, noe forfatter David Lodge personlig opplevde og som også er skildret i boken *Out of Shelter*. Årsaken kan relateres til slitne soldater, skuffede tyske kvinner som mistet sine menn, og omstendigheter hvor holdningene var kraftig redusert. Dette resulterte dessuten i mange voldtekter, noe amerikanere i senere tid har blitt beskyldt for å ha begått i stort antall.¹⁰⁴

Den mest ekstreme perioden var månedene etter V-E dagen og frem til august samme år. Forbudet mot fellesskap pågikk ikke lenge, og av den grunn at amerikanerne skulle være i

⁹⁸ (Browder 1998, 2)

⁹⁹ (Ibid, 5-6)

¹⁰⁰ (Goedde 2003, 113)

¹⁰¹ (Browder 1998, 6)

¹⁰² (Höhn and Moon 2010, 123)

¹⁰³ (Ibid, 118)

¹⁰⁴ (Höhn and Moon 2010, Browder 1998, Goedde 2003)

Tyskland over lengre tid måtte reglementet justeres noe. Goedde hevder dessuten at amerikanerne ikke hadde god erfaring med denne typen restriksjoner i utgangspunktet. Etter første verdenskrig prøvde de nemlig å effektivisere lignende forbud uten å lykkes.¹⁰⁵ Likeledes, skulle det bli godt samarbeid mellom amerikanere og den tyske lokalbefolkningen måtte det skje noen endringer. Tysk-amerikanske relasjoner gikk gjennom store forandringer de første etterkrigsårene, og regelen om forbud mot fellesskap ble endret til nærmest ikke-eksisterende allerede i oktober 1945. Resultatet av dette ble at de fikk en periode med gradvis nedtrapping av forbudene, og økning av tysk-amerikansk sosial kontakt.¹⁰⁶ Eisenhower bestemte seg 20. september samme år om å fjerne mesteparten av forbudene fordi tiden var inne for å representere amerikansk livsstil, og gjenopprette gode relasjoner med den tyske befolkningen. De to gjenværende forbudene var giftemål med tyskere og innkvartering hos tyskere.¹⁰⁷ Dette åpnet for nye kulturmøter mellom amerikanere og tyskere, og gjorde at relasjoner kunne bygges uten sterke restriksjoner om hvordan dette ble gjort i praksis. Dessuten ble de to siste forbudene ikke tatt like alvorlig hvor grensene for disse ble likeledes testet til det ytterste.

2.1.3 Relasjonelle utfordringer de første årene

Selv om de fleste av forbudene for fellesskap ble fjernet i 1945 var relasjonene i stor grad overfladiske. Grunnen til dette var en generell mangel på interesse fra begge sider, hvilket ofte førte til at omstendighetene begrenset normal sosial kontakt. Den tyske historikeren Theodor Scharnholtz hevder at på bakgrunn av tilstanden hos de militære myndighetene klarte ikke amerikanere og tyskere å behandle hverandre som likeverdige. Årsaken til dette var at det oppstod bitre følelser fra begge sider, og at mange praktiske problemer som språk og tyskernes dårlige levekår hindret avtaler og forhandlinger mellom tyskere og amerikanere.¹⁰⁸

En av utfordringene som oppstod i Heidelberg var mellom noen grupper mennesker som ikke var enige i behandlingen av Universitetet i Heidelberg. Eisenhower hadde bestemt at alle universitet i amerikansk sone skulle stenges ned på ubestemt tid for å unngå problemer og misforståelser så tidlig etter krigen.¹⁰⁹ Det viser seg i ettertid at omtrent 80 prosent av lærerne

¹⁰⁵ (Goedde 2003, 45)

¹⁰⁶ (Maulucci and Junker 2013, 143)

¹⁰⁷ (Browder 1998, 4)

¹⁰⁸ (Maulucci and Junker 2013, 143)

¹⁰⁹ (Remy 2002, 118)

ved Universitetet i Heidelberg var nazister og mange av disse hadde arbeidet aktivt for Hitler.¹¹⁰ Men det var en gruppe tyske universitetsprofessorer som ville gjenopprette universitetet slik det var før 1933, altså før tiden da det ble nazifisert og strukturert basert på Hitlers ideologi. Disse satte seg ned og planla hvordan de kunne overbevise amerikanerne om at universitetet var rensket for nazistisk ideologi og kunne gjenåpnes. Amerikanske tjenestemenn var ikke overbevist, og det var til en viss grad motvillig at de tillot universitetet å gjenåpne allerede i januar 1946.¹¹¹ Resultatet av denne gjenåpningen vitner om at det likevel var muligheter for tyskere og amerikanere å forhandle og føre samtaler, noe det ble sådd tvil om i de tidlige okkupasjonsårene. Amerikanske offiserer kunne uten store problemer gå inn for å stoppe gjenåpningen av universitetet av frykt for ny spredning av feil ideologi og oppfordring til opprør og propaganda mot amerikanske soldater, men de valgte å avstå fra dette. Samtidig finnes det så å si ingen tegn historisk sett, til at universiteter i Tyskland ble amerikanisert etter 1945. Hovedårsaken til dette var at selv om universitetene ble stengt i en periode etter krigen, var det likevel tyske lærere og professorer som jobbet der etter gjenåpningen. Selv om amerikanske myndigheter var sterkt interessert i gjenoppbyggingen av universiteter i Tyskland, spesielt fordi de fryktet nasjonalsosialismens tilhengere, tok de ikke funksjoner innenfor undervisning og ledelse av utdanningsstedene. På slutten av 1940-årene og utover på 50-tallet var det ikke lenger noen trussel om nazistiske eller nasjonalsosialistiske tendenser, og amerikanere hadde ikke lenger behov for å kontrollere universiteter på samme måte, verken institusjonelt eller teoretisk, da det i praksis var normalisert.¹¹²

En annen viktig årsak til store avstander mellom den tyske befolkningen og amerikanske soldater den første tiden var den potensielle frykten tyskere hadde for at amerikanere skulle være en ny makt som skulle styre landet i en ny retning. Dette var en naturlig reaksjon hos mange tyskere. Eisenhower forsikret tyskerne om at amerikanerne ikke skulle bli værende i Tyskland for å undertrykke tyskere, men å hjelpe og lære dem å bygge demokrati og etablere likhet for alle mennesker gjennom frihetsprinsippet.¹¹³

¹¹⁰ (Bailey 1977, 130-131)

¹¹¹ (Remy 2002, 118-119)

¹¹² (Erhart 1999, 2-3)

¹¹³ (Alvah 2007, 135)

2.1.4 *Det største problemet: rekvisisjon av boliger*

Antallet amerikanske familier som flyttet til Tyskland fra 1946 og utover gjorde at behovet for boliger økte kraftig. Ofte gikk dette utover private boliger og eiendommer tilhørende den tyske lokalbefolkningen. Allerede innen juni 1946 hadde amerikanerne rekvirert 30 143 eiendommer bestående av private hjem, leiligheter, hotell, skoler, kontorbygninger, industribygninger, varehus og andre typer bygninger. Historiker Franklin M. Davis, Jr. beskriver denne prosessen på denne måten: ”The physical property itself was largely requisitioned in early 1945 by simple demand on German authorities.”¹¹⁴ USA møtte lite motstand i møte med huseiere og innehavere. Noen steder tok de hele seksjoner med eiendommer for å danne seg en egen enklave, men i mange tilfeller hvor det var store familier involvert fikk tyske familier tilbud om lignende boliger andre steder i nærområdet. Poenget var at den amerikanske Hæren samlet amerikanerne så mye som mulig for å oppnå størst mulig effekt av okkupasjonen.¹¹⁵ Før de store nye konstruksjonene tok til på 1950-tallet var et amerikansk militært fellesskap ofte mange små bygg samlet i et område hvor de hadde skoler, kirker og andre fasiliteter.¹¹⁶ Bortsett fra tyske regjeringsbygg og tidligere Nazi-relaterte bygninger, ble de rekvirerte byggene betalt for i tyske rater.¹¹⁷

Etter et tiår med økonomisk depresjon og mange år med krig, hardt arbeid og vanskelige tider, var amerikanere ivrige i å skaffe seg hus og moderne apparater. Historiker Donna Alvah hevder at hjemmet representerte idealet som amerikanerne hadde kjempet for, både innenlands og utenlands. I 1944 ble det lovt at overgangen fra produksjon av krigsmateriell til produksjonen av forbruksvarer til hjemmene skulle gi en ny trygghet og hjemmefølelse hvor nye typer kjøleskap, vaskemaskiner, varmtvannsberedere og støvsugere skulle bidra til økt trivsel på basene.¹¹⁸ Lemza hevder også at møbler og inventar i boligene hvor offiserene bodde ble gjentatte ganger rekvirert på kort varsel slik at amerikanske okkupasjonsautoriteter kunne komme raskt på plass og leve komfortabelt. Dette tvang dermed tyskere til å omplassere seg og sin familie, hvilket ikke var lett både i mangel på transportmidler og nye boliger.¹¹⁹ Dette gjorde at tonen mellom tyskere og amerikanere ble anspent, og skapte til tider friksjon

¹¹⁴ (Davis 1967, 188-189)

¹¹⁵ (Lemza 2016, Kindle)

¹¹⁶ (Alvah 2007, 154)

¹¹⁷ (Davis 1967, 189)

¹¹⁸ (Alvah 2007, 20)

¹¹⁹ (Lemza 2016, Kindle)

mellom grupperinger. Av den grunn at de amerikanske enklavene ofte var litt utenfor byen og hadde restriksjoner mot besøk av tyskere, hadde mer eller mindre alle amerikanske familier minst én lokal tysk arbeider i huset. Det hendte også at de byttet ut øst-europeiske arbeidere, som hadde vært tvangsarbeidere for Nazistene, med tyskere fra lokalsamfunnet og brukte de som hushjelp, kokker, barnepassere og gartnere.¹²⁰ Men etter som tiden gikk var det kald-krig handlinger som skulle være med på å snu noen av de relasjonelle utfordringene som preget forholdet mellom amerikanere og tyskere.

2.1.5 Berlin-blokaden og Valutareformen

I 1948-49 fikk relasjonen mellom amerikanere og tyskere en etterlengtet opptur. En tabbe, eller en dårlig manøver fra Stalin ble starten på noe som ville vise seg å være viktig for det amerikansk-tyske kulturmøtet. Stalin ville blokke ut amerikanere, franskmenn og briter fra deres respektive soner i Berlin slik at forsyningslinjene inn til Vest-Berlin ble stanset. Dette skulle så tvinge de allierte ut av den mest sentrale og viktigste byen i kald-krig perspektiv. Men Stalin lyktes ikke. De allierte improviserte en luftbro over til Vest-Berlin, og klarte med det å transportere forsyninger inn til de alliertes soner i hovedstaden. Denne hendelsen fikk ringvirkninger og skapte stor respekt og takknemlighet hos tyskerne, spesielt i forhold til amerikansk innsats.¹²¹ Browder hevder at samarbeidet ble så synlig demonstrert ved bruken av luftbroen at dette måtte få gjenklang påfølgende år. Det var over 2,3 millioner tonn med forsyninger som ble transportert til de sivile innbyggerne i Berlin.¹²²

Den andre hendelsen som påvirket forholdet mellom amerikanere og tyskere, og kanskje enda viktigere lokalt, var valutareformen som kom i 1948 og som etablerte den tyske mark.¹²³

Hensikten med valutareformen var å tvinge frem økonomisk kontroll i Berlin fra sovjeterne, åpne opp for Marshall-hjelp og få kontroll på den aktive bruken av svartebørsen. Browder skriver at det var mange konflikter fra begge sider i perioden før 1950, hvor tyskere i den ene enden prøvde alt fra å forgifte amerikanere i drinker, hvorimot amerikanere gjorde grove handlinger og voldtok tyske kvinner og handlet på svartebørsen. Det var rasediskriminering, sykdommer, utenomekteskapelige barn og forlatte mødre. Allikevel ser og lærer vi at de

¹²⁰ (Alvah 2007, 32)

¹²¹ (Gaddis 2005, 33-34)

¹²² (Browder 1998, 21)

¹²³ (Lemza 2016, Kindle)

hadde behov for hverandre. Amerikanerne trengte tyskerne i kampen mot kommunismen, og tyskerne trengte amerikanerne som alliert, men mest av alt trengte tyskerne økonomisk støtte og bistand. De større ringvirkningene av disse politiske hendelser globalt, var også opprettelsen av NATO og etableringen av Vest-Tyskland som selvstendig stat, i etterkant også Øst-Tyskland. Selv om Berlin-blokaden og valutareformen ikke var direkte årsak til dette hadde de i alle fall en indirekte påvirkning i den store sammenheng.

På det lokale plan i Heidelberg betydde dette et voksende ønske fra begge sider om å samarbeide mer. Den økonomiske situasjonen tvang frem et samarbeid fordi okkupasjonsstyrkene hadde nøkkelen til gjenvinning av de beslaglagte eiendommene i garnisonsbyene. Tidlig i okkupasjonsfasen var rekvisisjon av boliger et sårt punkt i dialogen mellom partene, og skapte en del friksjon på grunn av *Wohnungsnot*, bostedsbristen tyskerne ble utsatt for. Selv om dette til en viss grad fortsatte etter valutareformen, ble det etter hvert vanligere for amerikanerne å også rekvirere kommersielle bygninger.¹²⁴ Scharnholz hevder at før valutareformen var det nærmest vanlig og akseptert å rekvirere kommersielle bygninger i Heidelberg, fordi det var begrensede muligheter til å drive butikk alt tatt i betraktning. Scharnholz hevder også at mange av de lokale beboerne så relativt positivt på det, av den enkle grunn at da ble byggene ivaretatt. Men etter reformen ville folk ha byggene tilbake igjen, fordi de skjønte at de hadde mistet muligheter for å drive handel. Dette ble den pågående og største friksjonen mellom amerikanere og tyskere i Heidelberg, og andre problemer som slåsskamper og krangling mellom soldater og sivile, vandalisme, utenomekteskapelige barn, trafikkulykker, svartebørs-aktivitet og seksuell trakassering var mindre viktige sett i denne sammenheng.¹²⁵

2.1.6 Samarbeidet med de lokale myndighetene i Heidelberg

Scharnholz har kommet frem til at “The record of relations between local American military authorities and the Heidelberg city government and community were generally harmonious.”¹²⁶ Når det er sagt, hadde ikke alle denne opplevelsen av amerikansk tilstedeværelse og okkupasjon. Professor Maria Höhn som har studert området Rhineland-Palatinate, som grenser til Baden-Württemberg hvor Heidelberg ligger, kan vise til at det var

¹²⁴ (Maulucci and Junker 2013, 148)

¹²⁵ (Ibid)

¹²⁶ (Scharnholz 2002, 260)

stor økonomisk vekst i området etter at amerikanerne bosatte seg, men at det var stor misnøye blant store deler av de lokale myndighetene og lokalbefolkningen fordi de okkuperte hjemmene deres, arbeidsplassene deres, og som hun beskriver det, tok storbyene med seg til landsbyene.¹²⁷ Helt fra starten av okkupasjonen, hadde lokale tjenestemenn i Heidelberg, som hos de fleste andre tyske byer, samarbeidet med amerikanske okkupasjonsmyndigheter hovedsakelig fordi de ikke hadde noe alternativ. De konsentrerte seg om gode arbeidsrelasjoner slik at de kunne oppnå konsesjoner, eller for å kunne rydde opp i konflikter fortløpende. De prøvde ikke å sette seg langsiktige mål da omstendighetene gjorde at det virket mot sin hensikt. De første årene etter krigen var de lokale myndighetene naturligvis sterkt preget av misnøye ved det å være okkupert.¹²⁸

Det var lite de lokale myndighetene i Heidelberg kunne gjøre med tanke på å stoppe eller hindre amerikanerne i arbeidet gjennom okkupasjonsfasen. Samtidig var det mye amerikanske myndigheter kunne gjøre for å forhindre negative konfrontasjoner med de lokale tyske myndighetene. Etter andre verdenskrig trodde mange amerikanere sterkt på at det var en stor nødvendighet å beskytte og ivareta deres egne interesser, hvilket ville kreve større involvering og lederskap fra amerikansk side. Mange amerikanske ledere, og store deler av den amerikanske befolkningen ga sin støtte til at USA skulle bistå med hjelp til land som var preget av ødeleggelser, hungersnød og uroligheter. Den amerikanske Hæren oppfordret personellet som var stasjonert i andre land om å effektivere generøsitet og etablere vennlige relasjoner med mennesker i okkupert sone.¹²⁹

For å etablere gode relasjoner med de lokale myndighetene var det nødvendig for amerikanerne å lykkes med de ulike kulturmøtene. I Heidelberg ble arbeidsplasser en viktig brikke i nettopp dette. Selv før de første militære fellesskapene ble etablert i 1946 hadde amerikanske myndigheter utnyttet lokal tysk arbeidskraft til forskjellige oppdrag. Etter okkupasjonen fortsatte dette, og i løpet av kort tid var det hundrevis av tyskere som arbeidet under amerikansk kommando. Allerede i 1947 var det førti kvalifiserte tyskere som fikk jobb som flytrafikk-kontrollører ved flyplasser i amerikansk sone. I løpet av få måneder var det mange tyskere som fikk gode jobber som tok seg av frakt av varer, reparasjon og vedlikehold

¹²⁷ (Höhn 2002, 37-38)

¹²⁸ (Maulucci and Junker 2013, 148)

¹²⁹ (Alvah 2007, 39)

av fly, diverse installasjoner og andre jobber innen kommunikasjon.¹³⁰ Dette underbygger historiske kilder om at det må ha vært godt samarbeid, og flere gode relasjoner for å kunne gjennomføre dette i praksis. Dette finner vi også eksempler på i Heidelberg fra desember 1949, hvor det ble skrevet i *The Heidelberg Post* om en samtale mellom en amerikansk offiser og en gruppe tyske ansatte. Kommentarene det spesielt blir lagt merke til er at det refereres til veldig godt samarbeid og gode arbeidsrelasjoner dem imellom. Tilstede på dette møtet var representanter for over 7000 tyskere, hvilke arbeidet på de amerikanske basene i Heidelberg. Disse arbeiderne representerte arbeid som drift av hotell, klubber, vedlikehold av kjøretøy, diverse arbeid på amerikanske skoler og som sikkerhetsvakter.¹³¹ Noe av grunnen til at det ikke var store protester mot denne type bruk av arbeidskraft, var nettopp fordi amerikanere i tillegg stod for utbetaling av lønn til de ansatte. Hadde amerikanerne krevd at de tyske myndighetene skulle betale for arbeidet tyskere gjorde for amerikanere, hadde det etter all sannsynlighet blir vanskeligere å opprettholde de gode relasjonene. Ifølge Höhn var dette noe av problemet i Rhineland-Palatinate området. Hun hevder at arbeidsledigheten forsvant fullstendig etter at amerikanerne kom, og hvor problemet her var at de fleste arbeidsplassene forsvant til prosjekter amerikanerne hadde, og lite arbeidskraft ble prioritert til de lokale bedriftene. Amerikanerne stod også her for lønningene, men de tok altså arbeidskraften den lokale befolkningen ville ha, som videre førte til protest etter protest i dette området.¹³²

2.2 Etableringen i Heidelberg: Familier og nye relasjoner

Som allerede beskrevet, hevder jeg det er distinkte forskjeller på okkupasjon og etablering. Okkupasjon assosieres ikke først og fremst med etablering, men heller som en type angrepsposisjon hvor erobring er målet. Da amerikanerne okkuperte Tyskland i 1945 var det sterke meninger om hvordan amerikanske soldater behandlet tyskere på, og noen hevdet det ikke engang var passende å publisere alt det som foregikk, særlig i amerikanske aviser. De allierte soldatene på tysk jord ble sterkt kritisert for måten de behandlet andre på, og ble beskrevet som plyndrete, fiender og det som verre var.¹³³ Dette endret seg noe ettersom den amerikanske etableringsfasen handlet mest om å introdusere og implementere sine ideer. Og

¹³⁰ (Lemza 2016, Kindle)

¹³¹ (Ibid)

¹³² (Höhn 2002, 40)

¹³³ (Lemza 2016, Kindle)

for den lokale befolkningen i Heidelberg var det meste av dette fremmed og helt nytt. Etter selve okkupasjonsfasen opplevde de fleste at det ikke var fullt så aggressivt som rett etter krigen. For mange amerikanere var de fortsatt okkupanter, og kanskje spesielt for de som ikke var aktive med å knytte nye vennskap med den tyske lokalbefolkningen. Desto flere nye kjennskap og vennskap som fant sted, desto tydeligere ble rollene hos amerikanerne også.

For de som kjente historien mellom Tyskland og USA, visste også at amerikanerne hadde på mange måter amerikanisert deler av Tyskland rett etter første verdenskrig. I 1920-årene var amerikansk industri en modell for Tyskland, og investeringer mellom de to nasjonene gjorde at det ble et løft innen kultur-bygging rent kommersielt. Tyskerne importerte jazz, Hollywood og mange andre impulser som lot seg integrere i den tyske kulturen.¹³⁴ Med dette som bakteppe var det stor sannsynlighet for at noen fra den eldre generasjonen opplevde dette som negativt. Den amerikanske livsstilen var riktignok ikke bare godt mottatt i Vest-Tyskland, hvor motstandere stod fram mot produktene som jazzmusikken, James Dean og Coca-Cola, og mente dette var *Unkultur*, altså en ukultur de ikke kunne identifisere seg med.¹³⁵ I likhet med årene etter første verdenskrig var det fra 1946 og utover en ny periode med introduksjon og implementering av den amerikanske livsstilen.

2.2.1 Forholdet mellom tyske kvinner og amerikanske soldater

I tiden fra da amerikanske soldater entret Tyskland september 1944 var forbudet for fellesskap med tyskere en viktig del av amerikanernes tilnærming til det sosiale livet i Heidelberg. De skulle gjenspeile amerikansk liv og oppførsel, men samtidig ikke omgås de okkuperte. Amerikanerne ble opplært til, også etter tyskernes overgivelse, at de ikke kunne stole på noen tyskere og at de eksplisitt ikke måtte la seg lure av flotte tyske kvinner. Militære ledere var utelukkende bekymret for mulighetene for soldaters intime relasjon til tyske kvinner, og gav ut som et strakstiltak en egen brosjyre med tittelen: ”Don’t Be a Sucker in Germany!”¹³⁶ Faren for at informasjon skulle komme på avveier, gjorde at amerikanske myndigheter ble tvunget til å følge nøye med på utviklingen, spesielt det første året inn i okkupasjonen. Dette førte til store utfordringer blant mange amerikanere, fordi det ikke ble

¹³⁴ (Pfau 2008, 12)

¹³⁵ (Adam 2005, 76)

¹³⁶ (Ibid, 78)

tillatt å inngå ekteskap med tyske kvinner før i desember 1946, noe enkelte likevel gjorde.¹³⁷

Goedde fremhever viktigheten av at det var få tyske menn igjen i byene etter krigen, og at fascinasjonen av unge amerikanske menn var stor blant de lokale tyske kvinnene. Videre hevder hun at kvinner var lite avskrekket av amerikanske soldater, og fant dem heller attraktive, generøse og som omsorgsfulle menn som gav komplimenter på en naturlig måte, hvilket var helt annerledes enn tidligere erfaringer hos tyske menn.¹³⁸ Höhn hevder at tiltrekningen av unge menn fra USA som tilbydde sine sjokolader, nylonstrømper, tyggegummi og sigaretter i tillegg til autoritet over de tyske lokale myndighetene, utkonkurrerte all tysk motstand da det kom til sosial attraksjon.¹³⁹ Resultatet ble at tyske kvinner gikk inn i ekteskap med amerikanske soldater. Dette ble mer og mer vanlig praksis i de fleste tysk-amerikanske fellesskapene, som var totalt oppe i tjue prosent av alle ekteskapsinngåelser i løpet av noen få år. Professor Raingard Esser skriver i artikkelen *“Language no Obstacle”: War brides in the German press, 1945-1949* om en enkes erfaring med en amerikansk soldat:

“However, the portrait of a young widow from Heidelberg in 1949, who had lost her first husband in the War and was now going to marry an American GI, supplied a positive outlook on the future. Asked about her expectations for life over the next couple of years, the twenty-two year-old woman, who had a four year-old son from her previous marriage, was carefully optimistic:

Life over there must be marvelous and wonderful. I hope that the Americans outside my husband’s family do not regard me as a stranger. I want to fit into my new home. Above all, I know that you have to work if you want to achieve something in life and to be respected. I have no illusions. I want to work and work hard. But we are very fond of each other – and so everything will be fine.”¹⁴⁰

¹³⁷ (Alvah 2007, 47)

¹³⁸ (Goedde 2003, 96-97)

¹³⁹ (Höhn 2002, 74)

¹⁴⁰ (Esser 2003, 584)

Esser hevder at på tross av flere negative sider med amerikanske soldaters møte med tyske kvinner, jamfør antall voldtekter som fant sted i Tyskland, var kulturmøtene i Heidelberg mellom tyske lokale kvinner og amerikanske soldater oftest et positivt møte. Når det er sagt var det mange soldater som ikke fikk gjennomført ekteskap fordi de måtte reise hjem. Likevel var interessen så stor at søknader ble sendt på kryss og tvers til den amerikanske presidenten og generalen i Tyskland hvor de etterlyste sine ønskede fremtidige hustruer. Noen lyktes, men ikke alle fikk ønsket oppfylt.¹⁴¹

2.2.1.1 Tyskernes syn på afroamerikanske soldater

Det var et stort overtall av hvite amerikanere i Tyskland, og utfordringene med rasediskriminering var størst i egne rekker. Forskjellen på hvite og afroamerikanske soldater var stort i antall, men i møte med tyskere, og tyske kvinner spesielt, var opplevelsen noe annen. Det var omtrent 160 000 afroamerikanske soldater i Tyskland i 1945, men etter alle omorganiseringer var tallet nede i 10 000 i 1948. I denne fasen og tiårene etter var det mange vonde opplevelser for de svarte i USA, således som i den amerikanske Hæren i Tyskland. Hæren var en sammensetning av amerikanere fra hele USA, og blant dem var det mange fra Sørstatene som hadde et sterkt hat mot afroamerikanere. Svarte amerikanere hadde med seg det største handikap hjemmefra, det hatefulle raseskilleproblemet, som har hatt stor plass i den amerikanske historien. Dette problemet lignet, selvsagt i en begrenset form, på det jødene hadde vært gjennom i flere europeiske land under krigen, og det var ikke uten grunn at mange afroamerikanere var usikre på hvordan oppholdet i okkupasjonssonene skulle komme til å utarte seg. Men det var riktignok ikke tyskerne som var det største problemet.

Mot slutten av andre verdenskrig, og i økende grad etterpå, klaget mange afroamerikanske soldater på militærets diskrimineringspraksis, brutaliteten og overveldet av hvite styrker i militærpolitiet, og mangelen på svarte offiserer. Goedde hevder også at de protesterte høylytt da militære ledere gikk ut med en klar hensikt i troen på å prøve å bevare fred blant hvite og svarte, hvor de samtidig instruerte lokale pubeiere til å observere praksis av amerikansk raseskille, og i tillegg praktisere og bringe *Jim Crow*-lover¹⁴² om segregering inn i tyske

¹⁴¹ (Esser 2003, 591-592)

¹⁴² En rekke lover og forordninger gjorde forskjell på svarte og hvite i USA, og ble kalt *Jim Crow*-lovene. Først i begynnelsen av 1960-årene ble de siste raseskille-lovene (*Jim Crow*-lovene) annullert av den føderale Kongressen. https://snl.no/USAs_historie

lokalsamfunn som grenset til amerikanske militære baser.¹⁴³ Ifølge en afroamerikansk veteran som var aktiv på 1950-tallet i Tyskland, ble de svarte etter hvert integrert på uteseende, og ikke som likesinnede.¹⁴⁴ Det var altså et klart skille og en fortsatt segregering i den amerikanske Hæren. Ikke en eneste svart offiser var å oppspore på stab i den amerikanske sonen under ledelse av General McNarney i Frankfurt de første okkupasjonsårene, og heller ikke i noen posisjoner på hovedkvarteret. Svarte fikk ikke være grensevakt, hvor jobben var å passe på overganger fra Øst til Vest-Tyskland. Hæren ekskluderte de svarte fra å jobbe på postkontorene, og de fikk ikke ha oversyn over tyske arbeidere. Staben i den amerikanske Hæren forsvarte disse restriksjonene med at svarte soldater ikke kunne gjennomføre disse oppgavene tilfredsstillende nok fordi de selv trengte oversyn. De argumenterte også med at tyskere ville bli fornærmet hvis de ble vaktet av afroamerikanske soldater, men dette fikk de aldri noen vitner eller bevis på. Dessuten endret dette seg under Berlin-blokaden, fordi da var behovet så tiltrengt, og de svarte amerikanerne måtte delta i transportereringen av forsyninger over til Berlin.¹⁴⁵

Med dette som grunnsyn hos de hvite ble det i utgangspunktet enda vanskeligere for afroamerikanere å komme til et land hvor rasehat hadde vært daglig praksis i flere år. Men USAs okkupasjon og gjenoppbygging av Tyskland skulle vise seg å være et stort løft i raseskilteproblemet. I løpet av årene amerikanske soldater oppholdt seg i Tyskland, klarte aktivister å få gjennom budskapet sitt på en helt ny måte.¹⁴⁶ I etableringsfasen var den amerikanske Hæren mye mer forpliktet til raseintegreringen, og soldater ble hardt straffet om de saboterte eller gjorde noe i strid med dette på en av de amerikanske basene.¹⁴⁷ Hva var årsakene til denne endringen i holdninger og praksis?

Höhn hevder at de fleste svarte soldater opplevde etterkrigstiden i Tyskland som en frigjøring av det pågående jaget fra sinte hvite menn i USA.¹⁴⁸ Kontrastene kom på løpende bånd, og det å kunne se på, snakke med, og ha intimitet med hvite kvinner uten frykt for straff, var som å få retten til selvstyre. En av de viktigste faktorene til at synet på afroamerikanere endret seg i Tyskland i årene 1945-49, var også hvordan de ble behandlet av tyske kvinner. Men det var

¹⁴³ (Goedde 2003, 97)

¹⁴⁴ (Höhn and Klimke 2010, 3)

¹⁴⁵ (Höhn 2002, 96)

¹⁴⁶ (Höhn and Klimke 2010, 40-41)

¹⁴⁷ (Ibid, 39)

¹⁴⁸ (Höhn 2002, 97)

ikke slik at det ikke var fordommer mot afroamerikanere i starten av okkupasjonen. For hver tyske kvinne som var involvert i seksuell relasjon til afroamerikanere, var det også flere som avstod nettopp på grunn av raseskilleproblemet. Ettersom flere ble gravide og fødte miksede barn ble fordommene større hos enkelte. Problemet var ikke stort i omfang, av den grunn at det bare var mellom to og tre tusen miksede barn som ble født ut av totalt 94 000 okkupasjonsbarn totalt, og det var ikke så dramatisk som noen skulle ha det til. Undersøkelser viste også at de tyske kvinnene behandlet barna veldig godt i Tyskland, sammenlignet med Japan og Storbritannia. Samme undersøkelser konkluderte med at det var få tyske kvinner som bar på fordommer mot svarte soldater fra USA.¹⁴⁹ En annen årsak til at kvinnene ikke brydde seg så mye om hudfarge var at mange av dem hadde et sterkt ønske om å få en mann, gifte seg og flytte til USA. Goedde hevder at dette var spesielt ønskelig etter at de hadde født soldatens barn, hvor grunnen var å flytte bort fra alle fordommer som måtte komme i hjembyen.¹⁵⁰

2.2.2 Møtepunkter mellom amerikanere og tyskere i Heidelberg

Amerikanske kvinner og barn som kom i 1946 måtte gjennom et orienteringsprogram hvor den amerikanske Hæren la til rette for, og gav dem opplæring i hvordan de kunne knytte bånd til tyske kvinner og barn. Dette var viktig fordi disse barna var det frie Tysklands fremtid, og det var de som skulle bygge landet opp på lang sikt. Barn hadde ikke samme erfaringer med forbudet mot fellesskap med tyskere som de voksne, så barn hadde ikke levd under samme restriksjoner som voksne. Eisenhower presiserte tidlig at mindre barn kunne omgås tyske barn. For å gjennomføre dette, måtte det komme en godkjennelse fra myndighetene om at offentlige møtepunkt mellom voksne i følge med barn var i orden. Goedde hevder at dette var videre praksis, men at alle likevel skulle være bevisst på hva som ble sagt i møte med de okkuperte.¹⁵¹ Tillatelse til å ha tilfeldig kontakt med tyskere reflekterte en voksende tillit blant de amerikanske offiserene, hvor de også mer og mer anså viktigheten av de mellommenneskelige møtepunktene for mulighetene til å fostre demokratiske verdier i de okkuperte byene. Et eksempel på slike møtepunkter har vi fra Frankfurt. Her brukte amerikanske tjenestemenn fritiden sin på å jobbe med tyske barn i et tysk ungdomsprogram

¹⁴⁹ (Höhn and Klimke 2010, 39)

¹⁵⁰ (Goedde 2003, 111)

¹⁵¹ (Ibid, 112)

som var sponset av den amerikanske Hæren i Europa. Her gjorde de aktiviteter som å spille amerikanske spill, lærte bort demokratiske metoder og holdt fester. Ved juletider i 1948, var mer enn 1,7 millioner tyske gutter og jenter engasjert i fritidsaktiviteter knyttet til det tyske ungdomsprogrammet som ble organisert av amerikansk personell sammen med voksne tyskere. I denne sammenheng ble også *Bremen Boys Club* dannet i havnebyen Bremen, som forøvrig var under amerikansk kontroll, for å instruere tyske ungdommer i viktige prinsipper for selvstyre. De unge guttene forberedte seg på en demokratisk fremtid ved å blant annet lære hemmeligheten bak stemmeseddelen, hvordan forme konstitusjonelle komitéer, gjøre valgkampanjer og hvordan avholde et valg.¹⁵² Men dette var bare starten på mange av de tiltak som ble gjort for å bygge relasjoner og legge til rette for kulturmøter mellom amerikanere og tyskere. Offisielle nasjonale og militære program var gode hjelpemidler, men for å få en reell forståelse og et godt samarbeid var person til person kontaktene det som styrket og løftet møtene mellom partene.¹⁵³

2.2.2.1 Klubber og foreninger

I Heidelberg ble flere tiltak realisert for å forbedre tysk-amerikanske relasjoner, også på tvers av kjønn, og noe av det som fungerte best var sosiale klubber og foreninger. General Clay, som fra mars 1947 tok de viktige beslutningene angående amerikansk politikk i Tyskland, var allerede samme år aktiv med å støtte opprettelse av tysk-amerikanske sosiale klubber. En slik type klubb, som for øvrig var kraftig mannsdominert i starten, ble etablert i Heidelberg og hadde navnet *Heidelberger Gesellschaft*.¹⁵⁴ Scharnholtz hevder at entusiasmen for dette tiltaket ble så stor i Heidelberg-Mannheim-området, at de allerede i september samme år arrangerte den første nasjonale konferanse for alle tysk-amerikanske klubber, hvor hele sytten klubber var representert. Det påfølgende året bestemte klubbene seg for å danne en paraplyorganisasjon: *The Federation of German American Clubs*. Dette gjorde de for å gjøre seg uavhengige fra all offisiell militær støtte.¹⁵⁵ Problemet viste seg likevel etter hvert at det ikke var den suksessen de håpet på. Det var veldig få amerikanere som møtte opp, hvilket gjorde at

¹⁵² (Alvah 2007, 48)

¹⁵³ (Ibid, 50)

¹⁵⁴ (Ibid, 47)

¹⁵⁵ (Maulucci and Junker 2013, 152)

klubben ble nedlagt allerede juli 1949.¹⁵⁶ Scarnholz finner at årsaken til amerikanernes svake oppmøte har delte meninger. Noen hevder at grunnen bak var at amerikanerne hovedsakelig sosialiserte seg med den øvre sosiale klasse blant tyskerne, hvorimot andre hevder det var den tyske eliten som kun ville sosialisere seg med amerikanere.¹⁵⁷

Når det er sagt, var det ikke bare mennene som startet klubber, og etter alt å dømme var det større suksess med det de tyske og amerikanske kvinnene gjorde for å styrke samholdet, og fra 1952 skulle det tysk-amerikanske forholdet ta seg opp enda mer. Klubben, *The German-American Women's Club*, var spesielt aktive med å promotere kontakt mellom grupperingene og fostre vennskap. De startet veldig forsiktig i slutten på 1940-årene, men hadde tydeligvis en større mulighet til å ha langvarig innflytelse på kvinnene i motsetning til andre klubber og foreninger. Scharnholz hevder at noe av årsaken til at organisasjonen ble en suksess var at de hadde viktige medlemmer som hustruene til mange med høy rang blant de amerikanske offiserene.¹⁵⁸

Alvah presiserer at amerikanske militære samfunn også var et utstillingsvindu for de amerikanske produktene som biler, radioer og fjernsyn på 1950-tallet, og dette ble selv en viktig del av klubbens aktiviteter. Ettersom ressursene ble mer og mer avanserte, var det også aktuelt å oppgradere hjemmene etter den nye standarden, ”The American Style.”¹⁵⁹ Kjøkkenet fikk mange nye redskaper som skulle gjøre det enklere for kvinner å lage mat og holde rent, og mye mer moderne. *The German-American Women's Club* samlet hundrevis av tyske og amerikanske kvinner til samlingspunkt hvor de ble fordelt på forskjellige aktiviteter, og besøkte hverandres hjem. Det var altså her de amerikanske hjemmene kom til sin rett og ble utstillingsvindu for ”det perfekte hjem.” Satsningen ble en så stor suksess at de på et senere tidspunkt ble invitert til *Heidelberg Housewives Fair*, som var en organisasjon for kvinner hvor de fikk demonstrert nytt og moderne kjøkkenutstyr. I denne sammenheng fikk også mennene komme å se, og mange ble imponert av utstyret de presenterte og måten de håndterte samarbeidet på.¹⁶⁰ Amerikanske kvinners engasjement i forbrukersamfunnet var til stor nytte for amerikanere i å skape den tidlige etterkrigsrollen i samfunnet. Hustruenes rolle i

¹⁵⁶ (Adam 2005)

¹⁵⁷ (Maulucci and Junker 2013, 152)

¹⁵⁸ (Ibid, 153)

¹⁵⁹ (Alvah 2007, 155)

¹⁶⁰ (Ibid, 46)

forbrukersamfunnet er allikevel noe tvetydig da det ble styrt og begrenset av kvinnens rolle i det militære samfunnet.¹⁶¹

Noen utfordringer førte dette med seg også. For det første ble sjalusi en utfordring. Det var mange tyskere som opplevde det problematisk med all fokus på materiell rikdom de første årene med økonomisk gjenervelse. De som levde i litt mer landlige områder utenfor byene var alltid utenfor rekkevidde med tanke på tilgang til forbrukervarene. Da amerikanerne startet okkuperingen av de tyske byene og landsbyene ble rikdom og velstand tatt i mot med åpne armer, og det stod i sterk kontrast til det ellers ødelagte landet. Det som gjorde at de fleste tyskere holdt tilbake, og til en viss grad var bekymret for, var om dette forbruket av kjøretøy og andre forbruksvarer ville føre dem ut av ruinene etter krigen. Lemza hevder at denne form for holdninger forteller mer om følelser av sjalusi, og til en viss grad utålmodighet. Erfaringer med et helt nytt forbrukersamfunn kunne selvsagt skremme enkelte tyskere, men mange hadde også sett dette modellert i de amerikanske fellesskapene hvor mange tyskere hadde sin arbeidsplass.¹⁶²

For det andre ble det også en gjennomgående samtale om kjønnsroller i samfunnet. Det var hovedsakelig mannlige klubber i den første perioden etter krigen, men det endret seg utover på 50-tallet hvor det oppstod flere kvinnelige møtepunkt. Hva var grunnen til dette? En av de mest naturlige årsakene, spesielt tidlig i etableringsfasen, var at det var mer tyske kvinner som levde fordi mange av de tyske soldatene var blitt drept, eller satt i fangenskap etter krigen. Fokuset på møtestedene endret seg også dramatisk. De fleste møtepunktene mellom amerikanere og tyskere var organiserte sosiale sammenkomster. Den mest suksessfulle var vennskapsuken. Vennskapsuken var annerledes enn alle de andre tysk-amerikanske klubbene og aktivitetene, og den var organisert av en privat gruppe som ikke bestod av amerikanske soldater. Soldatene støttet arrangementet, men hadde ikke noe med selve organiseringen å gjøre. Samtidig var det lettere å få folk til å komme, delta og bli kjent når militæret ikke stod bak arrangementet. Tyskere i Heidelberg hadde i løpet av vennskapsuken rikelig med muligheter til å bli kjent med amerikanere og amerikansk kultur.¹⁶³ Det som *The German-American Women's Club* tilførte samfunnet gjorde at de dessuten var selvsikre som deltakere i vennskapsuken. Vennskapsuken var en årlig praksis som ble sponset av

¹⁶¹ (Lemza 2016, Kindle)

¹⁶² (Ibid)

¹⁶³ (Schissler 2001, 145)

Federation of German-American Clubs. Den første vennskapsuken i Heidelberg ble avholdt i mai 1954 og var ifølge avisen *Stars and Stripes* en stor suksess.¹⁶⁴

Hvorfor lyktes kvinnene mer enn mennene da det kom til sosiale organisasjoner? Det er flere argumenter for og mot dette, og noen er allerede nevnt. Men noen helt naturlige grunner er at kvinnene hadde mye mer tid til å drive på med klubber og foreninger. Mennene var som oftest i tjeneste og hadde forpliktelser i Hæren. Da mennene kom sammen var det ofte samlinger preget av diskusjoner og politiske debatter. Dette var ikke kvinnene like mye opptatt av, men brukte mer tid på praktiske prosjekt, sosialt arbeid og tilstelninger. Her var det lettere å finne en felles plattform for både tyske og amerikanske kvinner.¹⁶⁵ *Stars and Stripes* rapporterte 19. desember 1955 at *The German-American Women's Club* lagde juletilstelning for femti tyske familier.¹⁶⁶ Dette var en typisk tilstelning kvinnene prioriterte og brukte mye tid på, og var til stor glede for mange barn og familier.

2.2.2.2 *Kulturmøter innen speideren og idrett*

Noen grupper bygget broer på tvers av kultur gjennom hensiktsmessige aktiviteter. Dette var spesielt lagt til rette for unge tyskere og amerikanere, og med opplegg rettet mot ungdom, som aktiviteter i de lokale kirkene, speideren for gutter og jenter og sportsaktiviteter. Spesielt vellykket var speideren, som hadde et godt samarbeid mellom amerikanere og tyskere. Lemza hevder at speideren var det perfekte middelet som hjalp de amerikanske ungdommene til å lære bort amerikanske verdier og idealer til tyske ungdommer. Speiderturer og aktiviteter som gikk på kryss og tvers innenfor den amerikanske sonen, gav amerikanerne unike muligheter til å bygge gode vennskap og sette spor av den amerikanske kulturen etter seg. I løpet av mai 1950 hadde *Speiderens Transatlantiske Råd* startet sin eksistens, og årsaken var for å tjene behovene hos amerikanske innbyggere og deres avhengige. I løpet av et tiår hadde den amerikanske speideren i de militære fellesskapene vokst til nærmere 20 000, og disse samhandlet med, og påvirket i stor grad speiderne i Tyskland.¹⁶⁷

¹⁶⁴ (Stripes 1955, 10)

¹⁶⁵ (Maulucci and Junker 2013, 156-157)

¹⁶⁶ (Ibid, 156)

¹⁶⁷ (Lemza 2016, Kindle)

Den mest populære og suksessrike kulturelle plattform for barn og unge etter krigen var *German Youth Activity*¹⁶⁸ (GYA),¹⁶⁹ som ble etablert våren 1946. Dette var en plattform formet for å samle den unge generasjonen amerikanere og tyskere til sportsaktiviteter, fritidsaktiviteter og særskilte ungdomsrelaterte sentere. Det direkte amerikanske engasjement i å fostre unge tyskere styrket rollen amerikanske soldater allerede hadde vist i forhold til tyske kvinner. GYA gikk imidlertid en noe annen retning enn det de illegale relasjonene amerikanerne hadde vist i forhold til kvinner, jamfør forbudet mot felleskap med tyske kvinner. Målet for GYA var grunnleggende å demokratisere tyskere, men ønsket var å bruke metoder som fraterniserte amerikanere og tyskere og gjorde møtene dem imellom så behagelige som mulig.¹⁷⁰ GYA var en frivillig organisasjon med gi og ta relasjoner, åpenhet, og var en ekstrem kontrast til hva tyske barn og unge tidligere hadde erfaringer med i det disiplinære *Hitlerjugend*-systemet under andre verdenskrig. Organisasjonen var en viktig brikke for amerikanerne i å formidle og demonstrere demokrati i praksis.¹⁷¹ Det var også elementært for amerikanerne å ta hensyn til at mange unge tyskere kom fra veldig fattige omstendigheter, og veldig mange hadde mistet minst den ene forelderen. Statistikk viser at av de 15,5 millioner ungdommene som var 20 år og yngre, var det 1,25 millioner som ikke hadde to foreldre i 1950, og 250 000 av disse hadde mistet begge foreldrene. Det var også 1,5 millioner barn og unge som hadde blitt landsforvist fra Øst-Tyskland, Polen og Sovjetunionen, hvorav 740 000 av disse levde i midlertidige leirer. Goedde hevder at mange hjemløse og foreldreløse barn vandret mellom okkupasjonssonene for å finne mat og losji. Dette førte dessuten til at det ble en del problemer med vold og dårlig oppførsel blant de unge, hvilket gjorde at amerikanerne etter hvert satte inn mer personell for å styrke sikkerheten rundt ungdomsaktivitetene.¹⁷²

Amerikanerne hadde en del problemer med å formidle informasjon om GYA. I en undersøkelse gjort av OMGUS april 1947 i byene Frankfurt, Kassel, Heidelberg og München, var det bare 43% av unge tyskere mellom 10-18 år som visste om aktivitetene, og under 12% var godt informert.¹⁷³ Sett bort i fra at informasjonsflyten var dårlig i starten, peker Browder

¹⁶⁸ Browder hevder GYA står for German Youth Assistance, men det gjelder samme organisasjon. (Browder 1998, 18)

¹⁶⁹ (Lemza 2016, Kindle)

¹⁷⁰ (Goedde 2003, 128-133)

¹⁷¹ (Browder 1998, 31)

¹⁷² (Goedde 2003, 133)

¹⁷³ (Ibid, 156)

på en annen grunn til at informasjonen stoppet noen steder. Det var mange tyske foreldre som ikke ønsket at barna deres skulle delta i GYA sine aktiviteter, hvor de heller skulle delta der hvor aktiviteter var organisert av tyskere selv. Her finnes det eksempler fra eksempelvis Nürnberg, hvor amerikanere delte ut baseballutstyr til tyske ungdommer og avtalte tidspunkt for å møtes til aktivitet. Men istedenfor å komme tilbake, ble de tyske ungdommene med på andre aktiviteter med andre tyskere.¹⁷⁴ Til gjengjeld hadde deltakelsen i GYAs aktiviteter god vekst høsten og vinteren 1946. I august var det totalt 110 213 tyskere, fordelt ganske likt mellom gutter og jenter, som deltok på de 535 oppleggene GYA arrangerte, hvor også 2870 fra det amerikanske personellet deltok som instruktører, trenere, veiledere og som administrativ bistand. Disse tallene økte til 314 492 deltakere på 5105 opplegg og 16 253 voksne i desember.¹⁷⁵

Det ble ytterligere opprettet kommunale senter for ungdommer i Heidelberg som var underlagt GYA, hvor det første ble dannet i mai 1947, likeledes flere lignende senter i andre byer med noe variert resultat. Hovedgrunnen til at GYA opprettet disse møtepunktene var på grunn av befolkningsøkningen, samtidig som en mulighet for ungdommer til å unngå å havne i problemer. Gjennom disse sentrene kunne hele familien bli engasjert og opplyst om hva ungdommene bedrev tiden med. Senteret i Heidelberg bestod av første etasjen og kjelleren i en tidligere butikk, i tillegg til et 16-roms hus som ble brukt som et senter for jenter, og et lignende hus for gutter. De ulike oppleggene disse sentrene tilbydde var godkjent av en tysk komité og drevet av tyske instruktører under amerikansk tilsyn, og bestod av instruering i musikk, syng, dansing, kunst, trearbeid, foto og engelskopplæring.¹⁷⁶

2.2.2.3 Kirkens betydning for kulturmøter i Heidelberg

For amerikanerne var det viktig å vise sin rolle og engasjement i og gjennom kirken og de møtepunktene som fantes der, både for å vise den amerikanske familieverdien av å gå til kirken på søndagen, men også for å ha kirken som et sted å treffe lokalbefolkningen på. USA har helt siden John Winthrops *City upon a hill* tale fra 1630 tolket det dithen at det er amerikanerne som skal være forbilde på religiøs frihet, og dette skal prege atferd, livsstil og

¹⁷⁴ (Browder 1998, 18)

¹⁷⁵ (Lemza 2016, Kindle)

¹⁷⁶ (James 1956, Kindle)

modellere god åndelig moral.¹⁷⁷ I perioden da Hitler satt med makten, hadde kirken vært nødt til å gå med på kompromisser, men midt i krigens forløp stod kirken fram som noe solid og hederlig i kontrast til den bunnløse moral og materielle ødeleggelsen av Tyskland. Kirkene var relativt frie, og de geistlige kunne komme og gå som de ville i kirkene i Vest-Tyskland. Browder hevder at kirkene likevel ble offer for den pågående avnazifiseringen, hvor geistlige også ble påbudt å tre av sine stillinger. Det var til enhver tid amerikanernes ønske at kirkene skulle tjene nasjonene på den måten kirken i utgangspunktet var satt til å gjøre.¹⁷⁸

Det var spesielt viktig for ungdommene å møtes i kirkene, fordi her hadde de noe til felles, i tillegg til å kunne bli bedre kjent med hverandre. Lemza skriver at de religiøse gudstjenestene hvor både amerikanere og tyskere var tilstede, som regel i julehøytidene og andre høytider, var et viktig ledd i brobyggingen mellom de to kulturene. Religiøs tilbedelse ble et fellestrekk i begge kulturer, i tillegg til at mange amerikanere og tyskere opplevde et sterkt bånd i kampen mot den ateistiske sovjetiske blokaden.

Religion ble også viktig blant kvinner, fordi de ikke deltok i samfunnet bare i form av veldedighet, morsrolle, lærere og ansatte. Kristendommen spesielt la til rette for anledninger til å bygge relasjoner mellom amerikanere og tyskere. Amerikanerne trodde at det å delta i kirkelige gudstjenester og lignende, sammen med den lokale befolkningen, demonstrerte åndelig og kulturelt fellesskap. Amerikanske familier i Europa deltok ofte i tilbedelse i protestantiske eller katolske kirker og fellesskap nært knyttet til basene, i stedet for å delta på selve basen. Kvinner opplevde at det å gå til kirken var en fordel for familien, fordi det skapte kontinuitet og stabilitet som kunne hjelpe de militære familiene, spesielt barna, til å takle alle de gangene de måtte flytte fra sted til sted. I kirken møtte de folk, uansett land og kultur, som hadde mange av de samme verdiene. Alvah hevder dessuten at amerikanerne gjorde seg forhåpninger om at kirkedeltakelsen kunne virke mot det bildet mange hadde av amerikanerne, nettopp det at de ofte ble sett på som hedonistiske og materialistiske.¹⁷⁹

¹⁷⁷ (Lemza 2016, Kindle)

¹⁷⁸ (Browder 1998, 125)

¹⁷⁹ (Alvah 2007, 110)

2.2.3 Tyske kvinner som arbeidskraft

Scharnholz hevder at et av de viktigste elementene i en større tysk-amerikansk integrasjon var arbeid. Amerikanerne sysselsatte mange tyskere i arbeid. De ble engasjert til å rense og sy klær, drive med husbygging og transport.¹⁸⁰ Lemza trekker frem de lokale kvinnene som hadde for vane å hjelpe til hjemme på gårdsbruk som gårdsarbeidere, fordi de våget utover på 50-tallet å finne egne arbeidsplasser på amerikanske baser. Her fikk de jobber som blant annet kioskselgere og hushjelp, men også innen mer profesjonelt arbeid som sekretær og tolk.¹⁸¹ Selv om hundrevis av amerikanske familier flyttet til basene i Vest-Tyskland, stoppet ikke dette amerikanerne i å bruke tysk arbeidskraft, noe som i stor grad også gjaldt kvinner.

Prostitusjon var en stor inntektskilde for mange tyske kvinner i Tyskland etter andre verdenskrig, og som vi anerkjenner som nedlatende og destruktivt arbeid. Om det i det hele tatt bør kalles arbeid er også tvilsomt, og av den grunn velger jeg å referere til prostitusjon som en inntektskilde og som husstandens levebrød. Hovedgrunnen til at det ble vanlig å prostituere seg var at tiden rett etter andre verdenskrig forble vanskelig, særlig i en tid med store omveltninger og dramatiske forandringer. Höhn hevder at krigen forandret tyske kvinner fra å være kjærlige hustruer og selvoppofrende mødre som nazistenes ideologi bar med seg, til å være søylen i husstanden, og å være den eneste inntektskilde i tiden da ektemenn og fedre kjempet på slagmarken over hele verden.¹⁸² Etter krigen fortsatte tyske kvinner å gjøre det de hadde gjort under krigen, å sikre mat til husstanden, forberede måltider og holde orden i huset. Esser fremhever at som en følge av mangel på materielle goder og mat i etterkrigstiden, ble det vanskeligere og mer krevende for kvinner å få nok mat til familiene, og da ansvaret hovedsakelig lå på mødrene måtte de ty til andre virkemidler. En av mulighetene de hadde var å gifte seg med amerikanske soldater, noe mange gjorde¹⁸³, men det ble også vanlig å gjøre prostitusjon til en del av levebrødet. De som gjorde alvor ut av dette, gikk til helsekontorene for å registrere seg under tittelen ”profesjonell prostituert.”¹⁸⁴ Historiker Stephen Fritz hevder i boken, *Endkampf: Soldiers, Civilians, and the Death of the Third Reich*, at selv om det kunne virke som om amerikanske soldater hjalp tyske kvinner med penger og varer som de trengte for å overleve, var det mange som var kritiske til mange av forholdene som oppstod, og

¹⁸⁰ (Maulucci and Junker 2013, 153)

¹⁸¹ (Lemza 2016, Kindle)

¹⁸² (Höhn 2002, 41)

¹⁸³ (Esser 2003, 577)

¹⁸⁴ (Goedde 2003, 105)

balansen mellom kjærlighet og prostitusjon var mange ganger vanskelig, og langt ut i gråsonen. Noen opplevde møtet med amerikanske soldater med det å bli ung igjen, og noen opplevde ekte kjærlighet på nytt. Den største utfordringen var etter hvert alle kjønnssykdommene¹⁸⁵ som fulgte med seksuell aktivitet. Mange soldater fikk problemer med dette i okkupasjonsfasen da noen ikke sa i fra, da på grunn av forbudet mot fellesskap, og i påvente av vaksiner og medisiner. Dette betydde også at mange timer med militærtjeneste gikk tapt fordi mange ble liggende lenge på sykestuen. Det ble hurtig satt i gang tiltak for å begrense dette, og det ble satt opp noe de kalte for *Pro-Stations*. På slike stasjoner kunne de komme å hente utstyr om de trengte det etter at de hadde hatt seksuell omgang med smittebærende kvinner.¹⁸⁶

Prostitusjon var lovlig i mange deler av Tyskland gjennom 1950-årene, men det ble kontrollert ved lisensiering og restriksjoner om hvor de kunne oppholde seg.¹⁸⁷ Det var også mange som levde som amatørprostituerte, hvilket var et uttrykk for sterk seksuell oppførsel og løssluppenhet i offentligheten. Profesjonelle prostituerte kom fra byer som Frankfurt, Mannheim og München. Hvor enn de praktiserte, leidde de rom på lokale hotell og gjestehus, og med så stor pågang som det var, spesielt i årene 1951-53, ble hoteller, vertshus, kroer og gjestehus fylt opp i mange byer og tettsteder.¹⁸⁸

2.2.4 EUCOMs rolle i relasjonsbygging

EUCOM ble stasjonert i Heidelberg i 1947, og de utviklet etter hvert egne ideer om hvordan tysk-amerikanske relasjoner skulle se ut. For EUCOM var moral, helse og presentasjon av okkupasjonen vesentlig viktigere enn mange andre ting. For å opprettholde god moral måtte alle ha en felles forståelse for hva et medborgerlig miljø var, som kunne gi alle de nødvendige fasiliteter for de som ikke var i tjeneste og det private liv, og som gode naboer.¹⁸⁹

I 1950 startet EUCOM et spesifikt program for å utvikle bedre relasjoner mellom amerikanerne og den tyske lokalbefolkningen. Denne ideen ble trigget av den amerikanske ombudsmannen John J. McCloy tanket om reorientering av den tyske befolkningen. McCloy

¹⁸⁵ Disse sykdommene kunne være gonore, syfilis, skabb og andre smittsomme sykdommer.

¹⁸⁶ (Höhn 2002, 115)

¹⁸⁷ (Palmer 2014, 15)

¹⁸⁸ (Browder 1998, 158)

¹⁸⁹ (Höhn 2002, 115 og 267)

hadde over lengre tid anmodet øverstkommanderende i EUCOM, General Thomas T. Handy om å sette i verk McCloy's egne ideer. Handy spilte på lag etter hvert, og satte sammen en komité som skulle utarbeide et program hvor innholdet skulle være tysk språkkurs, instruksjoner om Tyskland og tyskere, sosiale aktiviteter og generelt om forslag til hvordan tyskere og amerikanere kunne fungere bedre sammen.¹⁹⁰

I tillegg til å organisere program for å bedre relasjoner mellom amerikanere og tyskere, hadde EUCOM mange andre viktige oppgaver. Det som kanskje er den mest oppsiktsvekkende og aktuelle i kulturmøte perspektiv er *Negro Affairs*. EUCOM gjorde en strukturendring i et forsøk på å gjøre sin rolle i rasespørsmålet mer finpusset, og ansatte oberstløytnant Marcus H. Ray, en svart krigsoffiser i posisjonen som personalrådgiver for *Negro Affairs*. Ray hadde den oppfatningen, med tanke på integrering i Europa, at amerikanerne også måtte gi slipp på fordommene og akseptere svarte amerikanere på lik linje med hvordan tyskerne aksepterte dem. Ray reiste rundt i Europa i årene 1948-50 for å besøke forskjellige amerikanske fellesskap, med det for øyet å se på hvordan forholdet var mellom hvite og svarte amerikanske soldater. Han opplevde blant annet at mange svarte hadde fått et mye bedre syn på fremtiden. Ray besøkte klubber og *Amerika-Haus*¹⁹¹ i tyske byer som Stuttgart og München, og fant stort sett forbedrede forhold. Men etter hans siste rapport fra september 1950 kunne han rapportere om at det fortsatt var arbeid som gjenstod, spesielt da det angikk sosialiseringen mellom svarte og hvite.¹⁹² EUCOMs rolle ble her viktig for å belyse den stadig destruktive rasediskrimineringen som pågikk i USA, og på kryss og tvers hvor hen de amerikanske basene var plassert.

2.3 Koreakrigens betydning for samholdet i Heidelberg

Hvorfor er Koreakrigen et element i sammenheng med samholdet mellom tyskere og amerikanere i Heidelberg? Finnes det noe som tilsier at krigen i Korea (1950-53) påvirket de transnasjonale relasjonene i Heidelberg?

¹⁹⁰ (Maulucci and Junker 2013, 144)

¹⁹¹ "Amerika Houses" var en stor suksess for amerikanerne med tanke på å samle den tyske lokalbefolkningen under ett tak, samtidig som de fikk påvirke tyskerne med populærkultur, hovedsakelig gjennom film.

¹⁹² (Lemza 2016, Kindle)

Korea, i likhet med Tyskland, ble okkupert av sovjetiske og amerikanske styrker på slutten av andre verdenskrig. Korea hadde lenge vært en del av det japanske riket, men da den japanske motstanden tok slutt i 1945 var veien åpen for de to stormaktene til å rykke inn i hver sin del av Korea.¹⁹³ Utbruddet av Koreakrigen i juni 1950 viste behovet for en stadig voksende overhengende trussel mot Vest-Europa, som en følge av Sovjetunionens bedrag ved Berlin-blokaden i 1948.¹⁹⁴ Den tyske historikeren Thomas Leuerer hevder i *GIs In Germany* at vendepunktet for de militære fellesskapene i Vest-Tyskland kom ved Koreakrigen.¹⁹⁵ Amy Austin Holmes beskriver også at det var et veiskille ved starten av Koreakrigen. Hele strukturen til den amerikanske hæren ble forvandlet til en permanent transformert verden full av militære baser med enorme fasiliteter gjennom Europa og Asia.¹⁹⁶

President Harry S. Truman økte stadig utsendelse av soldater til Europa, og de fleste av disse ble plassert i Vest-Tyskland. Da krigen startet i 1950 hadde USA omtrent 1,46 millioner menn og kvinner som tjente i Hæren. I 1953 hadde dette tallet vokst til 3,5 millioner.¹⁹⁷ Dette krevde enorme mengder husrom for alle soldatene som kom, de fleste hadde også med seg familiene sine.¹⁹⁸ Dette ble et stort problem fordi amerikanerne kunne ikke lenger kreve private boliger av tyskerne etter at Vest-Tyskland formelt hadde blitt en selvstendig stat. I stedet måtte mange flere boliger bli bygget. USAREUR etablerte et program for oppbygging av over 11 000 nye boliger verdt 2,5 milliarder. Dette forandret også strukturen på de fleste amerikanske fellesskap. Det som hadde vært desentraliserte militære fellesskap, ble nå kompakte amerikanske forstadskolonier.¹⁹⁹

I Heidelberg merket amerikanerne og tyskerne presset fra krigen i Korea. Den kommunistiske trusselen fra øst var påtagelig, og videre en usikkerhet om eventuelt når en atombombe kunne bli detonert. General MacArthur gjorde dette i Kina, hvor 150 000 kinesere ble drept og flere amerikanere og sør-koreanere ble dratt med i dragsuget, en handling NATO var raskt ute og fordømte.²⁰⁰ I forbindelse med at amerikanske tropper forberedte seg for mulige fiendtlige

¹⁹³ (Maulucci and Junker 2013, 144)

¹⁹⁴ (Gaddis 2005, 40)

¹⁹⁵ (Carter 2015, 13)

¹⁹⁶ (Maulucci and Junker 2013, 125)

¹⁹⁷ (Holmes 2014)

¹⁹⁸ (Alvah 2007, 45)

¹⁹⁹ (Maulucci and Junker 2013, 125)

²⁰⁰ (Ibid)

angrep, ble relasjonen med den tyske lokalbefolkningen mer anspent, og amerikanerne fikk en mer direkte militær funksjon overfor sine naboer i Heidelberg.²⁰¹ Samtidig kan vi finne kilder som forteller en annen historie om hvordan opplevelsen var i Heidelberg i 1951, etter et år inn i Koreakrigen. David Lodge, forfatteren av romanen *Out of the Shelter*, skriver i sitt etterord om det første besøket hans i Heidelberg:

”It seemed to me that by virtue of my encounter with the American expatriate community in Germany (Heidelberg) in 1951 I had been granted a privileged foretaste of the hedonistic, materialistic good life that the British, and most of the other developed or developing nations of the world, would soon aspire to, and in some measure enjoy: a life of possessions, machines and diversions, of personal transportation, labour-saving devices, smart cheap clothing, mass tourism, technologically-based leisure and entertainment – making available to a large section of society pleasures formerly restricted to a tiny minority.”²⁰²

Med denne type opplevelser tatt i betraktning, er det en tilsynelatende oppfatning at det er flere erfaringer som belyser forholdene. HICOG gjorde mange undersøkelser, men det var allikevel begrensninger for hvor mange de spurte i hver undersøkelse, hvilke type mennesker de spurte og fra hvilke samfunnsgrupper de representerte. Dette gjør at vi ikke bare kan se historien fra ett perspektiv, men vi må også vurdere om personlige opplevelser gir informasjon, hvilket i tillegg gir et annet bilde av perioden og omstendighetene. Samtidig ser Lodge det meste fra et amerikansk perspektiv, hvor HICOGs undersøkelser hovedsakelig går på tyskernes opplevelser og erfaringer i et okkupert samfunn.

Når det er sagt, er det klart at undersøkelsene HICOG gjorde, er de mest representative da det angikk konkrete spørsmål. Dette viser seg igjen ved at det var en voksende bekymring hos flesteparten av tyskere om USA var godt nok forberedt til en eventuell ny krig. Rapport fra HICOG juli og august 1950 sier noe om forskningen på dette:

²⁰¹ (Gaddis 2005, 48-49)

²⁰² (Merritt and Merritt 1980)

“In addition to the fact that the number of persons anticipating another world war within the next decade had increased from 55 per cent in September 1949 to 69 per cent in early July 1950, the Korean situation seems to have made many people a little less certain that the United States was doing all it could to prepare for all future international developments. Only in Berlin was confidence consistently high;”²⁰³

Denne usikkerheten hos den tyske lokalbefolkningen var også preget av amerikanernes stadige forberedelser og utsendelser til krigen i Korea, samtidig som det stadige presset på boligmarkedet ikke gjorde det lettere for tyskerne å akseptere tilstanden. Det var riktignok en stor opptur for relasjonen mellom tyskerne og amerikanerne med amerikansk seier i Korea, i den kraft at de klarte å holde kommunismen unna Sør-Korea. Selv om kommunismen fortsatt ble dominerende i Nord-Korea²⁰⁴, ble tyskerne mye mer sikre på at USA var den riktige allierte å ha i kampen mot kommunismen.²⁰⁵

²⁰³ (Lodge 1985, 276)

²⁰⁴ (Merritt and Merritt 1980, 80)

²⁰⁵ (Alvah 2007, 44)

3 Amerikanisering og Kulturmøter på 1950 og 1960-tallet

Siste del av 1950-tallet og store deler av 1960-tallet var en periode hvor den amerikanske kulturen hadde omfattende innflytelse på vest-europeiske land, deriblant Vest-Tyskland, likeledes flere faktorer som spilte en sentral rolle i forholdet mellom amerikanere og tyskere. En av grunnene til en større innflytelse i denne perioden bunner blant annet i det store amerikanske personellet. I 1960 var over 600 000 soldater, sammen med 462 000 familiemedlemmer, plassert i Europa og Asia hvorav flesteparten av disse i Tyskland og Japan.²⁰⁶ Antallet amerikanere tilstede i Tyskland samme år var på totalt 409 590, hvorav 225 694 av disse var ansatte i Hæren eller i en sivil jobb.²⁰⁷ Ettersom flesteparten av de amerikanske basene var plassert i Vest-Tyskland, og mange i nærheten av Heidelberg i Baden-Württemberg-området, er det også grunn til å tro at mange av de amerikanske soldatene besøkte hverandre med jevne mellomrom. Enten det var for å besøke klubber kun for afroamerikanere, eller at klubber andre steder fikk besøk av kjente musikere og rockeband, eller det var for å møte jenter, hvilket var med på å spre den pågående amerikaniseringen som stadig vokste langsmed de tysk-amerikanske relasjonene. Selv om 50-tallet var en periode hvor den amerikanske drømmen om fine hjem, biler, klær og stort materialistisk forbruk påvirket mange tyskeres drøm, var skuffelsen og tilbakefallet minst like stort på 60-tallet med Borgerrettsbevegelsen, rasediskriminering, protestbevegelser og konflikter som utfordret Tysklands videre skjebne.²⁰⁸

1950-tallet var med det for øye ikke den første perioden hvor amerikansk populærkultur var samfunnsutfordrende for tyskere. Et tilbakeblikk på perioden før andre verdenskrig og diskusjonen om den daværende amerikanske kulturen er på mange måter nyttig for å fullt ut skjønne utfordringene og noe av kritikken etter krigen. Det har vært en pågående debatt, både i Øst –og Vest-Tyskland om i hvilken grad USA påvirket Tyskland i Weimar-årene (1919-1933) og i Nazi-perioden (1933-1945), og tematikken har stort sett handlet om ungdom, kjønn, rase, nedgangstid, og degenerering, som var viktige anliggender i 1950-årene. I løpet av Weimar-tiden likestilte mange tyskere USA med en type modernisme som løftet frem både håp, og på samme tid frykt. Tyskere var ikke bare fascinert av amerikanernes forvaltingsmetoder og automatisering, men i store byer som Berlin var amerikansk

²⁰⁶ (Merritt and Merritt 1980, 80)

²⁰⁷ (Browder 1998, 40)

²⁰⁸ (Pommerin 1995, 91)

populærkultur, spesielt innenfor musikk og film veldig populært. Så tidlig som etter første verdenskrig introduserte amerikanske tjenestemenn og Hollywood-filmer seg for tyskere, hvor amerikanske produkter og holdninger over tid spredde seg. I midten av 1920-årene ble uttrykkene amerikanisering og amerikanisme for første gang presentert, da brukt som slagord i propagandaføring, og ble brukt i sammenheng med Hollywood-filmer, jazz musikk, og i tillegg som et angrep på den amerikanske mennesketypen. Velutdannede tyskere assosierte amerikanere med materialistisk ukultur (*Unkultur*), og mente den manglet tradisjoner med røtter og sjel. Mens de amerikanske produksjonsmetoder ble høyt aktet i mange politiske leirer var forbrukermentaliteten mye mer splittende, og bekymringene for lavere samfunnsklasser reiste seg sammen med usikkerheten rundt feminiseringen av kulturen og synet på rase i Tyskland. Kritik av den amerikanske kulturen fantes i alle politiske grupperinger, selv om det var de konservative nasjonalistene og fascistene som var mest frittalende i Vest-Tyskland.²⁰⁹ En av disse kritikerne var Adolf Halfeld, en konservativ som publiserte en av de mest suksessrike bøkene i Weimar-tiden om Amerika i 1927. Han kritiserte blant annet amerikanske ekteskap som en jungeltilstand i miniatyr-utgave. En av Nazismens ideologibærere, Alfred Rosenberg, konkluderte med at det lave kulturelle nivået i USA var et resultat av dets dominerende kvinner.²¹⁰ Grunnen til denne kritikken var måten de opplevde amerikanske kvinners oppførsel, måten de presenterte seg på, og at de skilte seg kraftig ut i forhold til europeiske normer. Andre anklaget amerikanske kvinner for å flørte konstant.²¹¹ Amerikanske menn ble ofte kritisert for å være for feminine i stil og uttrykksmåte, noe skuespillere og senere rockeidoler var med på å introdusere.

Nazistenes forhold til USA og amerikansk kultur var på mange måter komplisert. Selv om amerikanisme i seg selv var negativt ladet var likevel Hitler fascinert av amerikanske produksjonsmetoder og av tegneseriefikurur som *Mikke Mus*. Hollywood-filmer, da helst uten jødiske skuespillere, ble vist i Nazi-Tyskland frem til 1941. Coca-Cola var et populært produkt, og ble gjerne presentert av propagandaministeren Josef Goebbels. Jazz-musikk var på mange måter den minst ønskede kulturelle påvirkningen i Nazi-Tyskland, både fordi den ble assosiert med afroamerikanere og fordi den ble sett på som upassende til den tyske stilen. Men etter at Tyskland erklærte krig mot USA i desember 1941, ble overbevisningen om at den amerikanske kulturen var av en lavere rang, og nazistene intensiverte propaganda-

²⁰⁹ (Poiger 2000, 13)

²¹⁰ (Halfeld 1927, 214)

²¹¹ (Nolan 1994)

maskineriet. Goebbels beordret at amerikansk materiell som adresserte tyskere og spesielt ungdommer, som for eksempel jazz-musikk, skulle fjernes. Dette gjaldt også aviser, ukeblader og filmer som var amerikansk-relatert.

3.1.1 ”Little America” i Heidelberg

Et viktig anliggende i forholdet mellom tyskere og amerikanere, var nært knyttet til økonomien i Heidelberg, og grunnet i oppløsningen av boligkravene amerikanerne satt til å bruke da de okkuperte byen, som samtidig var en viktig årsak til endringer. I perioden da Vest-Tyskland ble erklært suveren nasjon, bygde amerikanerne et eget boligområde, en landsby i Heidelbergområdet som ble selve samlingspunktet for mange amerikanske fellesskap.²¹² Det fungerte slik for amerikanske fellesskap, at da det ikke lenger var flere boliger å rekvirere, så bygde de nye boliger. Dette behovet økte spesielt på begynnelsen av 1950-tallet og ble bare mer og mer aktuelt etter at tyskerne ble ytterligere selvstendiggjort.²¹³ Dette gjorde også at det amerikanske forsvaret kunne frigi nesten alle rekvirerte boliger og hotell i Heidelberg innen utgangen av 1955. Byen fikk av den grunn et eget frittstående *Little America* bestående av to store boligområder i utkanten av byen med et eget separat handlesenter.²¹⁴ *Little America* ble betegnelsen på det amerikanske militære hovedkvarteret USAREUR sammen med bosettingene *Patrick Henry Village* og *Mark Twain Village*. Dette området ble den mest fremtredende installasjonen den amerikanske Hæren hadde i Europa.²¹⁵ *Mark Twain Village* var lokalisert veldig nært hovedkvarteret og *Patrick Henry Village* var plassert litt utenfor Heidelberg.²¹⁶

Resultatet av disse endringene var at Heidelberg ble fritatt fra det som de ti siste årene hadde vært en tung belastning både økonomisk, praktisk og relasjonelt. Den nye situasjonen med et separat *Little America* var en påfølgende faktor i å avgjøre den videre utviklingen av tysk-amerikanske relasjoner i byen.²¹⁷ Selv om det kunne virke som om økningen av amerikanere i Heidelberg skulle tilsi at møtepunktene skulle bli flere og kontaktene dem i mellom styrket,

²¹² (Alvah 2007, 2)

²¹³ (Maulucci and Junker 2013, 139)

²¹⁴ (Lemza 2016, Kindle)

²¹⁵ (Maulucci and Junker 2013, 139)

²¹⁶ (Remy 2006)

²¹⁷ (Carter 2015, 129)

ble utfordringene større ved at amerikanerne flyttet boligområdene lenger vekk fra sentrum. Gjennom undersøkelser som ble gjort av HICOG viste det seg at de som bodde i Heidelberg's *Little America* både kulturelt og sosialt skilte amerikanere fra tyskere. For de fleste amerikanere var den nye situasjonen uproblematisk fordi de hadde alt de behøvde for å leve komfortabelt, og trengte heller ikke i utgangspunktet å involvere seg i de lokale tilstelningene eller det lokale miljøet. I dette tilfellet er en sammenligning mellom Heidelberg og Rhineland-Palatinate interessant. Maria Höhn, som har undersøkt Rhineland-Palatinate og byene i området vest for Heidelberg på 1950-tallet, hevder at på grunn av at det var så mange amerikanere som bodde i tyske samfunn, og at stadig flere var tilstede på pubene, gjorde at det raskt ble knyttet vennskap med de lokale ungdommene. Videre forteller hun at amerikansk musikk ofte ble spilt på pubene hvor de amerikanske soldatene tilbragte mye fritid, hvor også tyskere fra de lokale tettstedene tilbragte tid. Höhn har også funnet ut at amerikanere som bodde i byer som Berlin, Frankfurt og München levde bortgjemte liv sammenlignet med de som bodde i Rhineland-Palatinate, da med tanke på transatlantiske møtepunkt.²¹⁸

Mange tyskere fikk muligheten til å arbeide på de amerikanske basene, og ble da også involvert i amerikanernes dagligliv. Den amerikanske Hæren hadde ansatt hele 212 269 tyskere, et tall som igjen sank dramatisk de neste ti årene (100 834 i 1960), men som også viser at veksten av amerikansk personell de samme årene påvirket tyske arbeidsplasser på de amerikanske basene.²¹⁹ De amerikanske familiene ansatte hushjelp og gartnere, amerikanske barn sto i relasjon til tyske lærere i klasserommet og sammen med tyske barn på ekskursionsjoner og i skoleutvekslinger. Amerikanske familier tok også ut på ekskursionsjoner på kryss og tvers av landet.²²⁰

Selv om disse nye boligprosjektene som *Little America* representerte noen ganger fysisk fraskilte amerikanerne fra tyskerne, var det andre ting som gjorde at båndene dem i mellom likevel var der. Den stadig voksende forbrukermentaliteten blant amerikanere fikk stort innpass i tyske hjem, hvor innkjøp av boliginteriør, kjøkkenutstyr og klær gjorde at den amerikanske kulturen materialiserte seg i hjemmene hos de tyske familiene.²²¹ Mange amerikanere var av den oppfatning at hjemmene deres representerte noe større, og var et salgsvindu for amerikansk livsstil og den velstanden som kom ved demokrati og kapitalisme.

²¹⁸ (Höhn 2002, 80-84)

²¹⁹ (Browder 1998, 43-44)

²²⁰ (Maulucci and Junker 2013, 139)

²²¹ (Alvah 2007, 154)

Militære hustruer som viste fram amerikanske hjem, antok at USA var en overlegen supermakt, samtidig med å være rollemodell for andre nasjoner og institusjoner.²²²

Forskjellige former for amerikansk innflytelse foregikk i Tyskland etter krigen, og mye av kritikken, både positiv og negativ, var på mange måter bygget på erfaringene fra 1920, 1930 og 1940-tallet. På 1950 og 1960-tallet hadde amerikaniseringen nådd mange, og dette kapittelet vil videre omhandle elementer fra den amerikanske kulturen og hvordan disse påvirket tyskere i Vest-Tyskland og i Heidelberg.

3.2 Amerikaniseringens betydning for tyskerne

Før 1950 var det sterke meninger vedrørende den amerikanske kulturen og i hvilken grad den påvirket den unge generasjonen i negativ forstand. Dette var i en tid da økonomien fortsatt var svak og skepsisen stor til mye av det amerikanerne foretok seg. Etter 1945 var det i Vest-Tyskland overflod av den amerikanske livsstilen og om hvordan å innrette seg i samfunnet gjennom rollemodeller som skuespillerne Marlon Brando og James Dean representerte, og gjennom rockeikonet Elvis Presley.²²³ Disse rollemodellene ble sterkt idolisert av kvinner og den unge generasjonen, men på den annen side var det også mange andre som så på disse ikonene med sterk kritikk. Det var til tider så problematisk at det noen ganger endte med protestaksjoner mot de amerikanske basene. Dette endret seg riktignok i samsvar med den økonomiske veksten som kom utover på 1950-tallet. Tysk kultur hadde lenge vært påvirket av amerikansk kultur fordi import av jazz og Hollywood-filmer foregikk allerede på 1920-tallet. Men mange var kritiske til jazzmusikken, spesielt i Øst-Tyskland, men røstene fantes også i Vest-Tyskland. Kritikken i denne forbindelse gikk på at den afroamerikanskinspirerte stilen afroamerikanere representerte ikke skulle påvirke tysk kultur. Disse holdningene var relativt sterke noen steder, men til gjengjeld mer moderert andre steder.²²⁴

Holdningene til den amerikanske populærkulturen ble mykere og mer akseptert og gikk hånd i hånd med det som tyskerne kalte *Wirtschaftswunder*, det økonomiske mirakelet. Utover på 50-tallet begynte den vest-tyske eliten å endre synet på materialisme. Dette ble etterfulgt av en liberaliseringstrend i den kalde krigen som startet med den politiske overtakelsen av Ludwig

²²² (Lemza 2016, Kindle)

²²³ (Adam 2005, 75)

²²⁴ (Mueller 2004, 89-90)

Erhard, som på daværende tidspunkt var finansminister under kansler Adenauer, i tillegg til en liberal gruppe intellektuelle og politiske eliter og økonomer.²²⁵ Som en følge av at vest-tyskerne begynte å produsere og konsumere mer, ble aksepten for vestlig populærkultur også større. Resultatet av disse endringene var at kritikken tyskerne tidligere hadde påført amerikanerne, som spesielt var rettet mot opprør blant unge tyskere, mer eller mindre forsvant, og hindringene mellom amerikanere og vest-tyskere ble til broer, samtidig med at tyskernes selvbilde ble betraktelig styrket.²²⁶ Kaspar Maase, en tysk professor med spesialfelt innen amerikanisering og populærkultur, skriver om hvordan de amerikanske holdningene påvirket tyskerne:

“One of the results of the influx of attitudes that can be found in American popular and everyday culture into German society was that young people in the Federal Republic of Germany developed civil habits (*habitus*). “Civil” here refers to three aspects. The first reference is to commercial attitudes that were still labeled “materialistic” at the time. The idols of pop culture knew how to take advantage of the market. They made no bones about the fact that they wanted to make money instead of preaching any type of message. This undermined a long-cherished German tradition of appealing to idealistic principles for the justification of one’s own behavior and, consequently, of thinking in either-or, friend-foe dichotomies. This change of attitude paved the way for a more flexible approach to dealing with conflicts of interest and an increased willingness to compromise. The second reference is to a growing informality in social interaction that, in turn, diminished the symbolical distance between groups that were traditionally in unequal positions of power: women and men, young and old. It is therefore not farfetched to claim that this growing informality contributed to the democratization of German society. Finally, the new civil habit also affected traditional gender concepts: it strengthened a new view of masculinity in which the ideal of military

²²⁵ (Höhn and Moon 2010, 273)

²²⁶ (Lemza 2016, Kindle)

discipline was replaced by a more relaxed conception that can even accommodate feminine aspects.”²²⁷

Holdningene amerikanerne hadde var basert på materialisme, jamfør biler, klær og kjøkkenutstyr, og gav sitt uttrykk gjennom måten de brukte penger på. Dette påvirket også tyskernes syn på hvordan et idealistisk hjem skulle se ut, hvordan en familie skulle være og hvordan livet skulle leves. På en måte kan vi også si at normene stadig forandret seg og dermed ble også livsstilen endret. Men den materialistiske informasjonskanalen var ikke den eneste veien for amerikansk populærkultur. Maase peker også på de sosiale møtepunktene mellom amerikanere og tyskere, og hvordan disse var med på å styrke demokratiseringen av det tyske samfunnet.

3.2.1 *Amerikaniseringens to ansikter*

Det har i etterkant av den kalde krigen blitt større aktualitet rundt amerikaniseringen i Europa, og det er ikke ensbetydende positivt alt det som kom ved denne bølgen. Tyskeren Winfried Fluck, professor i amerikansk kultur, spør i 2004 om hvorvidt amerikansk den tyske kulturen er og hvor stor trussel den bærer ved seg. Han hevder at amerikaniseringen på 60-tallet vokste i så stor grad at den ble selve bildet på kulturell imperialisme, og legger til grunn den massive dominansen amerikanske selskap fikk på det tyske markedet, og derav utkonkurrerte alle andre som prøvde å komme seg inn på markedet.²²⁸ Historikerne Michael Kazin og Joseph A. McCartin hevder at en kunne se store endringer på slutten av 60-tallet og at amerikaniseringen så å si hadde fått enerett på kulturelle og politiske rettigheter i Vest-Tyskland.²²⁹

Årsakene til at amerikaniseringen ble så dominerende er todelt, og Maulucci hevder at det er et skille mellom amerikanisering ovenfra og nedenfra. Amerikanske soldater og *Little Americas* hadde direkte innflytelse på Vest-Tyskland, hvor det er to distinkte faser etter 1945 som skiller seg ut. Den første, som kan beskrives som amerikanisering ovenfra pågikk frem til midten av 1950-tallet og var karakterisert ved kulturell overføring som var et resultat av innføringen av de ulike amerikanske strategiene og metodene, som for eksempel ”Amerika

²²⁷ (Maase 1992, 14-15)

²²⁸ (Mueller 2004, 19)

²²⁹ (Kazin and McCartin 2006, 6)

Houses”, den positive innflytelsen OMGUS hadde på utviklingen av tysk presse, og utvekslingsprogrammene som skapte et større amerikanskvennlig forhold hos elitene i Tyskland.²³⁰

I andre halvdel av 50-tallet og utover på 60-tallet gikk amerikaniseringen over i en annen fase hvor den amerikanske innflytelsen kom nedenfra. Poiger hevder at ”By the 1950s the channels of the American and West German entertainment industries became more important than direct contact with American troops in transmitting American popular culture to West Germany.”²³¹ Den kulturelle overføringen skjedde ved at vest-tyskerne adopterte amerikanske stiler, vaner, musikk og så videre, og hadde større betydning for tyskerne enn den indirekte innflytelsen ovenfra.²³² Poiger peker i denne sammenheng på viktigheten av de amerikanske soldatene sin rolle, og hevder at de spesielt i den siste fasen fungerte som sentrale adressanter av den amerikanske kulturen, og drar frem radiostasjonen *American Forces Network*, heretter AFN, som sentral i å introdusere jazz og rock til tyskere.²³³ Spredningen av amerikansk populærkultur og forbruksvarer kom ved formidling gjennom filmer, radio, fjernsyn, aviser og tidsskrifter. Dette spredte seg blant fellesskapene og på de amerikanske basene, og gjorde at mange tyskere mer og mer ble lik amerikanere i stil og atferd.²³⁴

3.3 Hollywoods innflytelse på unge tyskere

Som en følge av første verdenskrig var det tyske markedet stengt for import av amerikanske filmer mellom 1916 og 1921. Tre år senere dominerte Hollywood i antall filmer som ble lansert, men dominerte likevel ikke i antall seere i Tyskland. Ikke overraskende gjenkjente tyskere raskt filmene som en sender for amerikanske produkter og ”an American way of life.” Selv om mange kritiserte Hollywood-filmer som primitive og ukultiverte, og belyste kontrasten mellom Hollywoods sensasjonalisme, sentimentalitet og overfladiskhet med tyskernes seriøsitet, begynte andre å beundre amerikansk samfunnslivsdrama og gode skuespillerprestasjoner, tekniske ferdigheter, og så at dette var en seriøs utfordrer til tysk filmproduksjon. Som en respons engasjerte tyske filmprodusenter seg i en mer aktiv dialog

²³⁰ (Maulucci and Junker 2013, 17)

²³¹ (Poiger 2000, 39)

²³² (Maulucci and Junker 2013, 17)

²³³ (Poiger 2000, 42)

²³⁴ (Lemza 2016, Kindle)

med Hollywood, noen for å prøve å beskytte og bevare den tyske stilen, andre for å imitere amerikansk prestasjon og produksjonsmetoder.²³⁵

De fleste tyskere hadde muligheten til å observere og etterligne skuespillere, rockestjerner og populære kulturidoler, men amerikanske tenåringer på de amerikanske basene lot seg ikke prege i stor grad av dette, selv om tyske tenåringer gjennom hele Vest-Tyskland etterlignet amerikanske rollemodeller. Stilen de amerikanske tenåringene utøvde påvirket også de tyske tenåringene. De ble observert med å ha en avslappet stil, hendene i lommene, henslengt bakover i stolene med bena på bordet. Disse holdningene ble til nye vaner hos den unge tyske tenåringsgenerasjonen, og de skilte seg veldig ut fra de voksne og de eldre. Dette var ”The American Way”, som i stor grad også gjorde at unge kvinner ble tiltrukket av unge menn og tenåringer, og endret mye av bildet på den militære maskulinitet de ellers var vant til å se.²³⁶

Rollefordelingen under og etter krigen var rimelig klar fordi kvinnene først og fremst var hustruer og mødre som hadde sin plass på hjemmebane, og skulle overlate alt som hadde med nasjonal og internasjonal politikk og gjøre til mennene. Men rollene ble både utvidet og overgått ettersom amerikansk innflytelse tok nye veier. Kvinner ble mer og mer involvert i offentlige aktiviteter, hvilket også kunne involvere arbeid med politisk relaterte oppgaver.²³⁷ For unge tyske gutter ble amerikanske soldaters maskulinitet ettertraktet.²³⁸ Maskulinitet var hos mange endret til den avslappende stilen, dyktighet på dansegulvet og velfrisert hår. Synet på maskulinitet hadde i stor grad skiftet ved fremveksten av de amerikanske idolene, men ble noen ganger kritisert for å bli for feminisert og svekket til å stå opp mot sovjetiske soldater, hvilket var hovedgrunnen til amerikanernes tilstedeværelse.²³⁹ Kritikken mot mangel på maskulinitet var på mange måter misforstått av tyskerne. Det som hadde skjedd i USA etter andre verdenskrig var at farsrollen hadde endret seg og fått en ny mening, hvor dessuten den årlige farsdagen ble innført. Mennene begynte å delta på familie –og ekteskapskurs, og fikk opplæring i hvordan menn kunne være en viktig brikke i en families fremgang. Fordelingen i hjemmene gikk mer over på kjønn, hvor mennene skulle ta mer ansvar for sønnene og mødrene for døtrene.²⁴⁰ Dette gikk selvsagt kraftig i mot det bilde de fleste hadde av menn på

²³⁵ (Poiger 2000, 13)

²³⁶ (Lemza 2016, Kindle)

²³⁷ (Höhn and Moon 2010, 273-274)

²³⁸ (Alvah 2007, 4)

²³⁹ (Höhn and Moon 2010, 25)

²⁴⁰ (May 2008, Kindle)

daværende tidspunkt, fordi mannen ideelt sett var ute på krigsmarken og hustruen hjemme for å beskytte familien og hjemmet. Kvinner skulle i utgangspunktet ikke være interessert i krig verken som deltaker, planlegger eller beslutningstaker. Det var en maskulin affære hvor menn fikk vise sin styrke og rolle.²⁴¹ Dette endret seg i takt med massekonsumeringen av amerikanske filmer, idoler og ikke minst amerikansk inspirert musikk.

3.3.1 Skuespillere og amerikanske filmer som kulturarkitekter

Det var i første rekke unge jenter og gutter i Tyskland som ble sterkt påvirket av den amerikanske kulturen hvilket utelukkende var med på å danne grunnlaget for opprør mot den daværende tyske kulturen, historien, foreldrene, og mot myndighetene og den politiske situasjonen i landet.²⁴² En del av ungdomsopprøret i Tyskland på 50-tallet handlet også mye om konsumeringen av amerikansk populærkultur. Unge skuespillere og idoler som James Dean og Marlon Brando var sterke pådrivere til unge tyskere og hadde stor innflytelse fra året 1956.²⁴³ En daværende ekspert på utdanning i Vest-Tyskland, Hans Muchow, fremstilte sterke advarsler mot nihilistene, opprørerne, som han sammenlignet med en hvit gjengleder i filmen *Blackboard Jungle* (1955), med blant annet Sidney Poitier og Glenn Ford i hovedrollene. Muchow påstod at dette vekket opp igjen nasjonalsosialismen og dens farer, og advarte mot å bli for opptatt av innflytelsen fra en type holdninger amerikanske skuespillere representerte.²⁴⁴ Da ungdomsopprørene skjedde hyppigere i Tyskland etter 1955 tok det ikke lang tid før kommentatorene i aviser, radio og ukeblader rettet blikket mot de amerikanske ”unge rebeller” filmene, og mente at de profitterte som modeller for tyskernes nye mote innen spesielt klær, dansestiler, ulike vaner, og for opprørene i seg selv. Å danse til rock, det å drikke Coca-Cola, og kle seg på den amerikanske måten betydde mer for ungdommene enn å bare gjøre opprør mot den kulturen foreldrene sine stod for. Ungdommer jaget etter den amerikanske stilen for å kunne distansere seg fra den verden foreldrene deres representerte og Nazi-fortiden som ble assosiert med den. Dette har også Maria Höhn observert i Rhineland-Palatinate området og hevder at derfor ble også filmer, musikk og ukeblader veldig viktige for

²⁴¹ (Höhn and Moon 2010, 203)

²⁴² (Mueller 2004, 38)

²⁴³ (Höhn and Moon 2010, 273)

²⁴⁴ (Poiger 2000, 71)

unge tyskere som i tillegg så på de amerikanske soldatene og hvordan de oppførte seg.²⁴⁵ En viktig kilde for markedsføringen av amerikansk populærkultur var det tyske magasinet *Bravo*. Magasinet ble opprettet i 1956 og hadde spesielt fokus på amerikanske skuespillere og stjerner. Heide Fehrenbach, spesialist innen moderne Europa, skriver i boken *Cinema in Democratizing Germany: Reconstructing National Identity After Hitler*, følgende:

“American culture had remained a consistent tool of generational protest against the specific form and content of male socialization since the Weimar period. In the aftermath of Germany’s second defeat in just over a generation, German boys who came of age under Adenauer turned to American stars for yet another ”radically modern” model of masculinity. This time the sources of inspiration were Montgomery Clift, Marlon Brando, James Dean, Bill Haley and Elvis Presley – young men with a working-class aura who became the physical expression of an uninhibited, even ”informal” masculinity. In the summer of 1957, for example, the beloved German fan Magazine, *Bravo*, featured Marlon Brando on its cover when the star was in the Federal Republic filming *The Young Lions*. A medium close-up of Brando in a sporty shirt and a civilian hat dominated the page, flanked by two minute shots – pushed to the upper and lower corner margins – of Brando in character, informed as a Nazi officer. The caption declared approvingly: ”Brando is such a casual civilian, he feels fundamentally ill-at-ease in any uniform.””²⁴⁶

Detaljene som kommer frem på bilder, i intervjuer og i filmene til Brando, gjør at datidens ungdomsgenerasjon finner et idol de trenger nærmest for å overleve i samfunnet. De mangler inspirasjon etter en lang depresjonstid etter krigen, og får det servert via ulike kanaler. Eksempelet over viser alt i fra Brandos holdninger, stil, mote og ny type maskulinitet tyskerne ikke hadde sett av lignende karakter tidligere. Filmen *The Young Lions* er ikke den mest kjente filmen til Brando, men da den delvis ble spilt inn på tysk jord ble han ikke mindre populær. Men det var hovedsakelig tre andre filmer som skapte mest ringvirkninger i denne fasen av populærkulturens inntog.

²⁴⁵ (Höhn 2002, 226)

²⁴⁶ (Fehrenbach 1995, 167)

I tillegg til filmen *Blackboard Jungle* var *The Wild One* (1953) og *Rebel Without a Cause* (1955), med James Dean i hovedrollen, sterke bekymringer for foreldre og offentlige tjenestemenn.²⁴⁷ Motstanden mot amerikaniseringen var sterkt representert av en eldre generasjon som stod i mot rock og jazz, James Dean og Coca-Cola, og påstod det var store problemer med den amerikanske innflytelsen innen populærkultur.²⁴⁸ Grunnen til at nettopp disse filmene hadde så stor påvirkningskraft var skuespillernes stil, holdninger, språk, men også selve filmens handling var sentral. Poiger hevder at motstand mot den amerikanske populærkulturen blant annet kom ved de lokale kirkene, som også stod bak GYA, og var i mange tilfeller foreldre som fryktet en amerikanisering av sine tenåringer.²⁴⁹

I tillegg til mannlige skuespillere var også kvinnene Marilyn Monroe, Rita Hayworth og Ava Gardner pådrivere for tyske unge kvinner i å finne modenhet og sitt seksualiserte ideal. Hollywood-stjerner var likeledes indirekte drivkrefter i det å skape nye former for amerikansk feminin identitet hos unge tyskere fordi det var spennende, seksuelt, tilfredsstillende, men også noen ganger overskridende.²⁵⁰ Men også her var det motstand mot den amerikanske populærkulturen, og argumentet var blant annet at Hollywood skapte filmer som degraderte den tyske kulturen og utfordret antagelsene om at den kulturelle overføringen skjedde kun i en retning, fra et stormaktsamfunn til et mindre samfunn.²⁵¹ På samme måte som med Tyskland før 1933 hadde amerikanerne stor innflytelse i mange europeiske land, også i Frankrike. Lundestad trekker frem denne fasen i boken *The United States and Western Europe Since 1945: From "Empire" by Invitation to Transatlantic Drift*:

The cultural Americanization of Europe really started in the interwar years. Between 60 and 95 per cent of the movies shown in the 1920s and 1930s in Britain, France, Italy, the Netherlands, and Germany (before 1933) were made in the United States. As Paul Claudel, French ambassador to Washington and himself a man of letters, told the Americans in 1930:

²⁴⁷ (Poiger 2000, Kindle)

²⁴⁸ (Mueller 2004, 38)

²⁴⁹ (Poiger 2000, 39)

²⁵⁰ (Pommerin 1995, 190-191)

²⁵¹ (Alvah 2007, 148)

Your movies and talkies have soaked the French mind in American life, methods, and manners. American gasoline and American ideas have circulated throughout France, bringing a new vision of power and a new tempo of life. The place in French life and culture formerly held by Spain and Italy, in the nineteenth century by England, now belongs to America. More and more we follow the Americans.²⁵²

Sett fra et fransk perspektiv på et senere tidspunkt argumenterer historiker Barnett Singer i boken *The Americanization of France: Searching for Happiness after the Algerian War*, at amerikaniseringen ikke hadde særlig innflytelse igjen før på 1960-tallet. Grunnen til dette var Frankrikes periode med avkolonisering spesielt i Algerie, utfordringene i Vietnam, og de hadde en tydeligere selvbestemmelse enn tyskerne etter andre verdenskrig. Forbruksvarer og beundring av amerikanske produkter fantes i Frankrike tidlig etter krigen også, men ikke i samme grad som i henholdsvis Tyskland. På slutten av 50-tallet kan vi finne Hollywood-filmer vist på franske kinoer, men mesteparten av amerikansk innflytelse dateres til etter at Algerie ble selvstendiggjort fra Frankrike i 1962.²⁵³

3.3.1.1 Fra *Boozefighters Motorcycle Club* i California til *Halbstarke* i Tyskland

Fra slutten på 1940-årene til langt ut på 60-tallet ble innflytelsen den amerikanske populærkulturen hadde på tysk ungdom kraftig kritisert av øst-tyske tjenestemenn og øst-tysk presse. Det startet med angrep på westernfilmer, gangsterfilmer, jazzmusikk og videre rockemusikken. Øst-tyske ledere påstod at den kulturelle importen fra USA ødela den tyske kulturelle arven, brutaliserte tyske tenåringer, og gjorde dem tilgjengelige for fascistisk forførelse. Vest-tyskere var også bekymret for at nye musikkstiler, danserytmer med ”sex appeal” fra stjerner som Marlon Brando skapte vanskeligheter for tyske tenåringer og i det hele tatt gjenoppbyggingen av Vest-Tyskland.²⁵⁴ Flere av opprørene i Tyskland etter 1955 var sterkt koblet til filmen *The Wild One* med Brando i hovedrollen, som var en av de typiske ungdomsopprørsfilmene på 50-tallet.

²⁵² (Lundestad 2003, 24)

²⁵³ (Singer 2013, 3-4)

²⁵⁴ (Poiger 2000, 1)

Utover på 50-tallet merket også tyskerne en voksende tenåringsgenerasjon i opprør på lik linje med mye av det de amerikanske filmene viste til. En av disse grupperingene ble kalt *Halbstarke*, og var i høy grad formet av amerikanske eksempler og ble sterkt påvirket av Hollywood-stjernene. I perioden 1956-58 var omtrent fem prosent av menn mellom 15 og 20 år halvstark. I denne perioden var det også rapportert om 96 opprør i 28 forskjellige tyske byer.²⁵⁵ Det var mange som antydte at det de protesterte mot var politisk orientert, spesielt fra øst-tyske kilder som ønsket å sette alle vest-tyskere i et dårlig lys, men egentlig var de mest ute etter forandring og var veldig åpne for raske endringer. Med dette for øye var veien åpen for amerikansk populærkultur og dens innflytelse.²⁵⁶

Finnes det en sammenheng mellom *Halbstarke*-generasjonen i Vest-Tyskland, og *Boozefighters Motorcycle Club* i California? Filmen *The Wild One* med Brando i hovedrollen skapte mye bevegelse i Tyskland. Da den først ankom Vest-Tyskland i 1955 ble den raskt koblet til menn som var vanskelige å kontrollere og som ble identifisert med arbeiderklasse-oppførsel, hvilket ikke var godt mottatt i Vest-Tyskland. Det ble ytre ønske om å promotere Brando som en rebell og ikke som en attraktiv mann i skinnjakke og jeans på motorsykkel. I filmen *The Wild One*, hvor en hvit motorsykkelgjeng terroriserer en liten amerikansk by, ble Brando fremstilt som en helt med ”sex appeal” hvor kvinner tillot å bli banket opp.²⁵⁷ Filmen i seg selv var basert på en motorsykkelgjeng i California, *Boozefighters Motorcycle Club*, som var en gjeng krigsveteraner fra andre verdenskrig som gjorde opprør mot det etablerte. Da de kom tilbake fra krigen var de rastløse, og startet å skru på motorsykler og drikke mye øl. De skilte seg ikke ut med å ha noe i mot etniske, religiøse eller politiske grupperinger, men kjempet side ved side av alle amerikanere for valgfrihet.²⁵⁸ For å svare på innledende spørsmål til siste avsnitt, finnes det klare linjer mellom motorsykkelklubben i California, filmen *The Wild One* og tenåringsrebellene i Tyskland fordi alle ville bryte med det tradisjonelle, gjøre opprør mot det etablerte og leve i frihet. Tilsynelatende ble alle misforstått og sett på som opprørere, hvilket også var med på fremprovosere mer opptøyer. På samme tid skal vi ikke frikjenne verken den ene eller den andre med tanke på alle opptøyene som ble gjort i Tyskland, USA og andre steder hvor myndigheter prøvde etter beste viten å skape fred. Det

²⁵⁵ (Müller 2010, 154-155)

²⁵⁶ (Pommerin 1995, 109-110)

²⁵⁷ (Poiger 2000, 76)

²⁵⁸ (Hayes 2005, 25)

som er klart i denne sammenheng, er at det var store forskjeller i Vest-Tyskland og i Øst-Tyskland i hvordan de håndterte populærkulturens vekst og innflytelse.

3.4 Amerikanisering gjennom jazzens og rockens innflytelse

Unge tyskere lyttet til amerikansk musikk hvilket hadde vært tilsidesatt i krigsårene og en mangelvare for mange, ett og annet de unge elsket å høre og se på. Jazzmusikk var en kategori europeere vanligvis kalte all amerikansk populær musikk mellom 1920 og 1950, hvor likeledes stilen hadde mange uttalte fiender i Tyskland. Disse fiendene plasserte jazz utenfor det som hadde med kultur å gjøre. Dette endret seg etter krigen da amerikanere ble plassert rundt omkring og jazz ble en del av musikkundervisningen på universiteter, blant annet i Heidelberg.²⁵⁹ Tenåringene lyttet til amerikansk jazz og til rock n roll på AFN, på lokale klubber og barer inne på de forskjellige basene. Alle som bodde i Rhineland-Palatinate, i Baden-Württemberg områdene og i den amerikanske sonen forøvrig hadde mulighet til å gå på konserter med stjerner som Bill Haley, Elvis Presley, Ella Fitzgerald og Louis Armstrong. Faktisk så hadde AFN fått med seg at de fleste lytterne var unge tyskere og fikk derfor konsertene til å spilles tidligere på kveldene slik at flest mulig skulle få det med seg. Både kjente og ukjente band spilte ukentlig på de amerikanske klubbene, og lokale tenåringer var tilstede på det meste.²⁶⁰

3.4.1 *Elvis Presley*

Den enkeltpersonen som kanskje hadde mest innflytelse på tyskere, kvinner og tenåringer hovedsakelig var rockestjernen Elvis Presley. Han tjenestegjorde i den amerikanske Hæren, og i 18 måneder (oktober 1958 til mars 1960) var han i Vest-Tyskland. Han besøkte aldri Heidelberg, men opptrådte og overnattet i mange byer i nærheten. Han ankom Bremerhaven 1. oktober ombord på USS General Randall og tok toget videre til den amerikanske basen, Ray Barracks i Friedberg, i nærheten av Frankfurt. Med over 50 millioner solgte plater før ankomst var musikken hans godt kjent før han kom²⁶¹, og hans popularitet blant unge kvinner

²⁵⁹ (Poiger 2000, 137)

²⁶⁰ (Höhn 2002, 79-80)

²⁶¹ (Höhn and Moon 2010, 26)

var ekstrem.²⁶² Elvis var allerede en internasjonal stjerne. Han bodde ikke mange nettene i bygning 3707 på basen, men bodde for det meste på hotell og i en leilighet i nabobyen Bad Nauheim. Hans popularitet var stor og måtte ofte flykte til sitt private rom for å få fred, men han signerte gladelig autografer og utvekslet ord med fans. Presleys innflytelse kom ikke av at han først og fremst gjorde militære plikter, men fordi han brukte mer tid på flotte biler og tiltrekkende kvinner. Hans fremtidige kone, Priscilla, var et resultat av at hennes familie var plassert i Bad Nauheim. De møtte hverandre på den lokale klubben, *Eagles Club*, hvor Elvis den gang opptrådte.²⁶³

Presleys musikk som var en del av en bølge av rock n roll som kom inn over Europa på 1950-tallet, representerte en frisk og energisk lyd assosiert med en eksepsjonell amerikanisme, og var i stor grad med på å skape vest-tysk kulturell identitet.²⁶⁴ Dette bidro til, på godt og vondt, at tyskere ble mer bevisst i tilfeller da det angikk forbruksvarer. Tyske varer ble mindre kjøpt, og amerikaniseringen skapte en reaksjon i forbrukersamfunnet. Amerikanske klær, musikk og forbruksvarer var ekstremt populært hos de lokale tenåringene. Konsekvensen var at tyske varer ikke lenger var ønsket. Tyske tenåringer fikk amerikanere til å kjøpe originale Levis bukser for dem, hvilket ble en stor forbruksvare og personlig identitet hos ungdommer.²⁶⁵

Presley hadde en enorm innflytelse på tyskere gjennom sin rock n roll musikk og sine velkjente bevegelser. Poiger hevder at rockemusikk var et rimelig ukjent fenomen i Tyskland før 1955, og bare 5 prosent av tenåringene på daværende tidspunkt kunne referere til kjennskap til musikkarter som boogie eller jitterbug. Men i løpet av 1960 likte omtrent en tredjedel av tyske ungdommer amerikanske dansestiler. Myndigheter og grupperinger i både Vest-Tyskland og Øst-Tyskland prøvde å temme rockens innflytelse, men med lite hell. Da den først ankom, var den kommet for å bli.²⁶⁶

3.4.2 *American Forces Network*

Radiostasjonene tilknyttet AFN var en viktig brikke i å introdusere jazz og rock n roll musikk for unge tyskere. Disse stasjonene spilte som regel kun den mest populære amerikanske

²⁶² (Höhn 2002, 64)

²⁶³ (Youtube 2015)

²⁶⁴ (Cords 2013)

²⁶⁵ (Lemza 2016, Kindle)

²⁶⁶ (Poiger 2000, 192-193)

musikken med de kuleste rytmene innen jazz, boogie og rock.²⁶⁷ AFN hadde alltid mange lyttere, og var kanskje den mest innflytelsesrike kanalen amerikanerne hadde til å påvirke tyskere med musikk. AFN var også utdannende i den grad at tyskerne som lyttet fikk gratis opplæring i det engelske språket. Amerikansk musikk hadde betydelig innflytelse på tyske tenåringer, hvor jazz og rock n roll hurtig ble en integrert del av tysk musikk. Dette var spesielt merkbart i måten Elvis ble mottatt på da han ankom Vest-Tyskland. Han ble gjenkjent overalt hvor han kom fordi han allerede var godt kjent gjennom radiokanalene.²⁶⁸ Det var naturligvis skiftende tempo i hvordan amerikaniseringen presenterte seg i de tyske byene og fellesskapene, men den var naturligvis nok påtagelig mer intens i fellesskapene som også hadde amerikanske baser på området, av den enkle grunn at beboerne der hadde daglig kontakt med amerikanere og hadde blitt betraktelig godt kjent med amerikansk livsstil.²⁶⁹

3.5 Amerikaniseringen av det tyske språket

Sammenlignet med tidligere generasjoner tyskere hadde vest-tyske tenåringer og ungdommer siden okkupasjonsperioden omfavnet den amerikanske populærkulturen og den tilhørende mentalitet. I de tidlige etterkrigsårene hadde unge tyskere allerede passert grensen mellom kulturer, og funnet en felles forståelse mellom amerikanere og dem selv i de militære okkupasjonsområdene. Der hadde de utviklet kjennskap til symboler, koder og måten å opptre på i samfunnet, derav gjennom musikk, klær, biler, bøker, filmer, tyggegummi, sigaretter og Coca-Cola, som alt var med på å forme tyske lokalsamfunn. Professor i amerikanske studier Rob Kroes sier at Amerikas nasjonale symboler og myter har blitt oversatt til et internasjonalt språk, et visuelt *lingua franca*.²⁷⁰ Symbolene ble forvandlet til en fritt-flytende betegnelse, forstått internasjonalt, fritt for hvem som helst til å kunne bruke.²⁷¹ Dette sier noe om at det ikke er ensbetydende at USA står som den eneste aktør i språkblanding og amerikaniseringen i Vest-Tyskland. I den daværende tilstand tyskerne befant seg i var mange åpne for nye impulser, og ettersom alle de personlige møtepunktene fortsatte og bli til flere ble det en klar blanding av de to kulturer som utviklet seg både i forhold til den vennskapelige

²⁶⁷ (Höhn 2002, 80-81)

²⁶⁸ (Poiger 2000, 56)

²⁶⁹ (Browder 1998, 119)

²⁷⁰ Lingua franca referer til kommunikasjonsspråk mellom folkeslag med forskjellige språk (https://snl.no/lingua_franca)

²⁷¹ (Kroes 1999, 8)

delen av det, men også det praktiske aspektet ved blandingen. Konsekvensen av denne blandingen førte også til en blanding av det amerikanske og det tyske språket.²⁷² Når kulturer kommer i kontakt, kommer også språk i kontakt. Å beskrive amerikaniseringen av det tyske språket, betyr derfor å se på lingvistiske spor av USAs kulturelle, økonomiske og politiske innflytelse på Tyskland.²⁷³

Det var et merkbart antall engelske ord som beveget seg inn i det tyske språket på 1900-tallet på grunn av innflytelse innen reklame, reise, journalistikk og politikk, hvor det i starten av århundret kun var åtte prosent engelske ord, men som ble til nærmere trettiseks prosent ved slutten. Dette var ord som *Bestseller*, *Babysitter* og *Stress*.²⁷⁴ Men det er en forskjell på typer engelsk, og det som var den naturlige blandingen i den amerikanske sonen under den kalde krigen var amerikansk-engelsk. Ettersom den amerikanske økonomiske og politiske innflytelsen vokste i Tyskland, spesielt etter andre verdenskrig, ble også det amerikanske språket mer innflytelsesrikt. Sammen med forplantningen av amerikansk populærkultur inkludert forbrukervarer og filmer, radio og fjernsyn, og etter hvert media, var det omfanget av amerikansk tilstedeværelse som gjorde det mulig for den enorme språkblanding.²⁷⁵ I Heidelberg var den amerikanske tilstedeværelsen sentral gjennom plasseringen av hovedkvarteret, mengden offiserer og amerikanske familier. Møtepunktene gjennom klubber, foreninger og forskjellige typer sammenkomster, som presentasjoner av husholdningsutstyr, gjorde at mange nye ord kom til sin rett. En annen faktor og årsak til språkblanding i Heidelberg var at *The German-American Club of Heidelberg* samlet sammen tyskere til språkkurs. Her lærte tyskerne mange nye ord som gikk på alt fra husholdning, matoppskrifter og spill.²⁷⁶

Innflytelsen amerikansk-engelsk hadde på tyskere startet etter første verdenskrig. Det var allerede bekymringer i etterkrigsårene angående i hvilken grad det tyske språket hadde mistet sin integritet, hvor språket ble observert nedsettende og sett på nærmest som en amerikansk mani. Tilstedeværelsen i det offentlige rom åpnet veien for amerikaniseringen av det tyske språket, men det var flere faktorer som spilte en sentral rolle. I tillegg til den merkbare tilstedeværelsen med den politiske og økonomiske innflytelsen USA hadde i Vest-Tyskland,

²⁷² (Lemza 2016, Kindle)

²⁷³ (Junker et al. 2004, 326)

²⁷⁴ (Adam 2005, 71)

²⁷⁵ (Junker et al. 2004, 327-328)

²⁷⁶ (Alvah 2007, 149)

var også det sterke ønsket tyskerne selv hadde om å knytte bånd til Vesten årsak til tyskernes tilpasning til det amerikanske språket.²⁷⁷

Kildene til amerikaniseringen av det tyske språket var også å finne på større og mer offentlige arenaer. Oversettelse av bøker til tysk, den fremtredende rollen amerikansk-engelsk fikk i internasjonal presse og i internasjonal politikk, antallet utvekslingsstudenter og professorer som reiste mellom tysktalende og engelsktalende land, tilstedeværelsen av amerikanske soldater og deres familier, populariteten rundt amerikanske filmer, underholdning fra fjernsynet, populære sanger, og det stadig voksende antallet tyskere som studerte det engelske språket og den amerikanske kulturen på tyske skoler og universiteter. En annen viktig kilde til kontakten mellom de to kulturer er at mange tyske emigranter returnerte fra USA til Tyskland og hadde med seg mange erfaringer fra den amerikanske kulturen og det amerikansk-engelske språket. Den tyske pressen, som bestod av aviser og ukeblader, spilte også en sentral rolle i å legge til rette for prosessen av å adoptere og sirkulere amerikansk kultur og språk.²⁷⁸ I følge professor Heidun Kämper er amerikanisering på mange måter pragmatisk, fordi ord har blitt importert i takt med objekter eller idéer. Adopteringen av ord dokumenterer derfor standpunkter, holdninger, og den mentale tilstanden til tyskere, og de avslører mottakeligheten for den amerikanske livsstilen.²⁷⁹ Rob Kroes hevder også at ikke-amerikanere har brukt det amerikanske kulturelle språket på sin måte, og har gjort amerikanske koder til deres egne, og er derfor også selv i stor grad delaktig i amerikaniseringen.²⁸⁰

Det kan virke som om det er store forskjeller i hvordan ikke-amerikanere tolker og forstår amerikaniseringen av sitt eget språk. Det er sentralt at det henger sammen med flere ting, deriblant utviklingen av den kalde krigen og den stadig voksende amerikanske befolkningen på tysk jord. Professor Diane Guido hevder at etter en del år med amerikansk innflytelse og språkblanding er det mange ting ved det amerikanske språket som degraderer deres eget språk, spesielt der det finnes likeverdige tyske ord og uttrykk som for eksempel ved bruken av *cool, kids, happy*.²⁸¹ På generelt grunnlag kan vi si at det amerikansk-engelske språket hadde positiv innvirkning på den tyske lokalbefolkningen i Vest-Tyskland, og at språket var med på

²⁷⁷ (Junker et al. 2004, 327-328)

²⁷⁸ (Adam 2005, 72)

²⁷⁹ (Junker et al. 2004, 330)

²⁸⁰ (Kroes 1999, 12)

²⁸¹ (Adam 2005, 74)

å bygge broer mellom kulturene. Spesielt var det gjennom jazz, rock og film de nye ordene ble kjent hos tyskerne.

3.6 USAs raseskilleproblem i Tyskland og i Heidelberg

Borgerrettsbevegelsen var en sosial bevegelse i USA på 1950 og 1960-tallet hvor målet var å få en slutt på rasediskriminering og segregering i landet, og for å tildele frihet og like rettigheter til afroamerikanere. I 1948 utstedte daværende President Harry S. Truman en utøvende ordre som erklærte at det skulle være lik behandling og like muligheter for alle personer i det amerikanske forsvaret, og at det ikke skulle være forskjell i situasjoner da det gjaldt rase, farge, religion eller nasjonalt opphav. I løpet av 1954 hadde den amerikanske hæren avskaffet segregerte enheter og forbud mot at afroamerikanere kunne tjene i alle grener.²⁸² Men raseskillet i Sørstatene i USA var fortsatt et stort problem, likeledes i Vest-Tyskland og blant soldater på de amerikanske basene. Behandlingen var ikke helt lik på basene som i Sørstatene, og ikke like mye systematisk diskriminering i Vest-Tyskland som det var i USA, jamfør Jim Crow lovene. Svarte amerikanske soldater klarte å finne venner i de tyske lokalsamfunnene, og klarte i tillegg å bli mer integrert med hvite soldater på basene. Grunnen til dette var den enorme påvirkningen fra Borgerrettsbevegelsen som pågikk i USA som videre inspirerte til protester på basene i Vest-Tyskland. Her protesterte de hovedsakelig mot mangelen på svarte offiserer og hva de så på som et partisk militært rettssystem. Tyskerne hadde også lært seg å sette merkelapper på de svarte, og viste ofte et diskriminerende mønster med tanke på språket de brukte. De skilte mellom amerikanske soldater og negersoldater (*Amerikanersoldaten* og *Negersoldaten*), amerikanske babyer og neger babyer (*Amerikanerkinder* og *Negerkinder*).²⁸³ I 1964 hadde de amerikanske myndighetene formelt undersøkt rasisme på de militære basene, og også startet å legge press på de tyske lokalsamfunnene og over hele verden om å bekjempe diskriminerende handlinger.²⁸⁴

Det er spesielt to grunner til at rasediskrimineringen fikk så my fokus, og at det ble ulovlig å diskriminere mennesker på grunn av hudfarge. Den ene grunnen er Borgerrettsbevegelsen,

²⁸² (Alvah 2007, 121)

²⁸³ (Höhn 2002, 101)

²⁸⁴ (Maulucci and Junker 2013, 19)

alle protestaksjoner og kjente personer som for eksempel Dr. Martin Luther King Jr. Borgerrettsbevegelsen inspirerte mange studenter til handling ved å lære dem måter å kommunisere på, i tillegg til bruken av taktikker under demonstrasjoner og i møte med autoriteter. Da afroamerikanere stod frem og krevde sine rettigheter på 50-tallet, var studenter i harniske mot myndighetene og politi for måten de behandlet ikke-voldelige demonstranter. I utallige og i mange ulike tilfeller mobiliserte studenter seg for å støtte Borgerrettsbevegelsen ved å samle inn penger, rekruttere arbeidere og organisere ulike demonstrasjoner.²⁸⁵

Den andre grunnen er den kalde krigens forløp og USAs kamp mot Sovjetunionen og kommunismen. Den politiske spenningen mellom USA og Sovjet i den kalde krigen skapte mye press på USA om å stoppe Borgerrettsbevegelsen for å bevare ryktet som supermakt, ytterligere for å vise at de var mektigere enn Sovjetunionen. Selv om USA lyktes med stor innflytelse i mange land, var raseskilleproblemet på hjemmebane med på å degradere ryktet i de andre landene. Sovjet brukte alle midler for å sette USA i et dårlig lys, og rasediskrimineringen var en viktig brikke i det psykologiske spillet mellom de to supermaktene. Presset ble derfor stort på USA, fordi land over hele verden ønsket at USA skulle reformere lovene om rasediskriminering og segregering av den grunn at de skulle kunne opprettholde sin posisjon som supermakt. Historikere mener også at amerikanske myndigheter fikk store problemer med samarbeid hos allierte på grunn av raseskilleproblemet.²⁸⁶

USAs historie knyttet til rasediskriminering påførte dem også noen seriøse utfordringer for amerikanske soldaters oppdrag i Europa. USAs raseskille i Sørstatene hadde gjort at tyskernes syn på amerikanere til en viss grad hadde mistet kredibilitet, nettopp fordi USA hadde tatt på seg oppdraget med å de-nazifisere og demokratisere nasjonen som nylig var beseiret.²⁸⁷ Dette leder til spørsmål om hvordan den tyske befolkningen så på USAs raseskille i Sørstatene og Borgerrettsbevegelsen på 1950 og 1960-tallet, og hva den tyske befolkningen gjorde for å påvirke dette. Her er det flere elementer som er viktig å trekke frem, både internasjonale og nasjonale hendelser. En av de sentrale faktorene fra Vest-Tyskland er at kommandørene i USAREUR i Heidelberg motsatte seg synet på integrering, og hevdet at den vellykkede integreringen i Korea ikke kunne gjennomføres i Europa. I Korea hadde amerikanerne mer

²⁸⁵ (Hall 2009, 187)

²⁸⁶ (Höhn and Klimke 2010, 68)

²⁸⁷ (Ibid)

eller mindre blitt tvunget til å integrere svarte og hvite på grunn av mengder drepte og mangel på soldater. De argumenterte med at Europa hadde problemer med kompleksiteten rundt relasjoner mellom svarte og hvite, i tillegg til Hæren som helhet i relasjon til den sivile befolkningen. Höhn hevder at de derfor var skeptiske til om integrerte tropper ville være for offensivt med tanke på sensibiliteten i Tyskland. De argumenterte også med at det var stor konkurranse mellom svarte og hvite da det gjaldt tyske jenter, og kunne henvise til voldshandlinger. Myndighetene i Washington insisterte på at USAREUR måtte revurdere sitt syn på dette og prøve å endre integreringspolitikken sin. Selv om det tok tid, og selv om svarte stort sett var sammen med svarte og hvite med hvite, gikk det mer og mer mot integrerte miljøer. Dette var også mye takket være jazzmusikkens innflytelse, som i stor grad var afroamerikansk inspirert.²⁸⁸

3.6.1 Mediedekningen i Tyskland

Så lenge det hadde vært amerikanere i Tyskland hadde problemet med afroamerikanske rettigheter fanget tyskernes oppmerksomhet. I Øst-Tyskland ble det et offisielt rop om revolusjonær solidaritet med undertrykte amerikanske borgere, mens i Vest-Tyskland gav det næring til kritiske spørsmål om USAs demokratiske handlinger og lederskap i den frie verden. Vest-tyske medier som *Die Zeit* fulgte tett med på hendelsene i USA som berørte borgerrettigheter og rasediskriminering, og hadde spesielt latt merke til høyesteretts avgjørelse i *Brown v. Board of Education of Topeka*, saken som gjorde at segregering på offentlige skoler ble forbudt i 1954. Videre la de merke til *Rosa Parks*'s heltmodige nektelse av å gi plassen sin på bussen i Montgomery, Alabama og hvordan det førte til bussboikott i 1955. Også den turbulente integreringen av en hel-hvit videregående skole i Little Rock, Arkansas i 1957 var med på å provosere mange tyskere. Oppmerksomheten alt dette fikk i tyske medier økte bare på i 60-årene med øyenvitnerapporter, historiske analyser, og bidrag fra afroamerikanske ledere fant veien til de ulike tidsskriftene.²⁸⁹ TV var også et viktig virkemiddel for Borgerrettsbevegelsen og kampen for de svartes rettigheter. Hele verden kunne få med seg hva som skjedde i Birmingham, Alabama i 1963, hvor politiet beordret å bruke brannslanger for å stoppe borgerrettsforkjempere, hvor fem ble slått i hjel i løpet av en seksukers periode. Dette skapte reaksjoner hos tyskere og forandret mye av det bildet de

²⁸⁸ (Höhn 2002, 90)

²⁸⁹ (Höhn and Klimke 2010, 89-90)

hadde av amerikanere.²⁹⁰ Dermed fikk også de tyske aktivistene med seg alt fra starten av, og var forberedt på å demonstrere i situasjoner da de fikk muligheten. Allerede i 1963 gikk omtrent hundre vest-tyske studenter fra varierte politiske organisasjoner sammen for å demonstrere for like rettigheter for afroamerikanere i USA, og overgav en underskriftskampanje undertegnet av 450 mennesker adressert til President John F. Kennedy, som var på besøk i Frankfurt på daværende tidspunkt. De protesterte mot diskrimineringen av svarte.²⁹¹ Kennedy var populær også i Tyskland, spesielt etter hans kjente uttalelse *Ich bin ein berliner*, hvor han sympatiserte og identifiserte seg med tyskernes situasjon. Han fikk støtte tilbake, hvor tyskerne viste at de verdsatte hans kamp for de svartes rettigheter i USA.

3.6.2 Dr. Martin Luther King i Vest-Tyskland

Den ene hendelsen som kanskje gjorde størst inntrykk på tyskere i både øst og i vest var da King besøkte Tyskland høsten 1964. Han kom til et splittet land hvor den politiske slagmarken var synligst og gjort til et internasjonalt sentrum for den kalde krigen. King ble invitert til Tyskland, spesielt initiert av Vest-Berlins borgermester Willy Brandt, og King skulle besøke flere steder både på vestsiden og østsiden. Dette var kanskje det viktigste steget Tyskland gjorde for å endre synet på afroamerikanere og få slutt på segregeringen, fordi alles øyne var rettet mot King og det var få som ikke ble berørt av hans budskap i Tyskland. Han ble mottatt som en rockestjerne, og måtte ha hjelp for å komme seg frem enkelte steder hvor noen bare vil ta på han mens andre ville ha autografen. Dette gjaldt også i Øst-Tyskland, selv om han fikk problemer med å komme seg over grensen ved *Checkpoint Charlie* fordi han hadde glemt passet sitt. Men da han endelig kom over grensen ble han mottatt som en helt. Men besøket i Øst-Tyskland var ikke uten kontroverser. I motsetning til i Vest-Tyskland, fikk han ikke møte noen myndighetspersoner, og i tillegg var mediedekningen veldig liten i forhold til i Vest.

Konsekvensene av Kings besøk i Tyskland var ulike i Øst og i Vest. I Øst-Tyskland hadde hans motiverende tale en vedvarende effekt for de som drev protestaksjoner og var i mot den kommunistiske oppblomstringen. Problemet var at det kun møtte opp omtrent 3000 personer, og med en svak mediedekning i tillegg fikk ikke Kings taler like store ringvirkninger som det

²⁹⁰ (Ibid, 36 og 116)

²⁹¹ (Klimke 2010, 110)

var ønsket. Men King klarte å motivere de som møtte opp, og han sa: "His call to have courage, to resist peacefully..." hvilket også gav mange motivasjon til å protestere mot den knusende våren i Praha, oppstanden mot kommunistregimet i Tsjekkoslovakia fire år senere.²⁹² I Vest-Tyskland var oppmøtet mye større, mediedekningen betraktelig bedre, og ikke minst tilstedeværelsen av myndighetene gjorde at ringvirkningene ble deretter. Selv om rasediskrimineringen fortsatte rundt og inne på de amerikanske basene i Vest-Tyskland, ble det større press på myndighetene i Washington, på USAREUR, og blant kommandørene på de ulike basene.²⁹³

Ved midten av 1960-tallet fant biler, moter, filmer og musikk den anerkjente identiteten av populær amerikansk kultur i Europa fortsatt generell aksept i vesttysk kultur. Lemza hevder at selv om prosessen var lang og ofte kontroversiell ble disse aspektene av populær amerikansk kultur ofte introdusert gjennom de militære samfunnene, og til slutt funnet som trekraft i Europa og Vest-Tyskland, spesielt med yngre generasjoner. Han hevder i tillegg at en del eldre tyskere kom til å akseptere, hvis ikke imøtekomme disse inntrengninger av amerikansk kultur.²⁹⁴

Selv om dette var situasjonen mange steder i Vest-Tyskland, var det også flere kald-krig hendelser som var på vei til å påvirke forholdet mellom amerikanere og tyskere. Besøkene av, og ikke minst drapene på Kennedy og King, i tillegg til en større bevissthet omkring segregering i den amerikanske Hæren endret etter hvert spenningsforholdet mellom amerikanske soldater og lokalbefolkningen i Heidelberg. I tillegg til den voksende protestbevegelsen, Borgerrettsbevegelsen og studentopprørene, var også konflikten i Sør-Øst Asia en viktig brikke for relasjoner og de kommende endringene i vest-tyske samfunn.

²⁹² (Höhn and Klimke 2010, 125)

²⁹³ (Höhn 2002, 102)

²⁹⁴ (Lemza 2016, Kindle)

4 Protestbevegelser og Vietnamkrigens innvirkninger på relasjonene i Heidelberg

I tidsrommet 1965-1975 hadde protestbevegelser og demonstranter mot USAs intervensjon i Vietnamkrigen et stort engasjement, hvor det i 1968 nådde toppunktet. Studenter, tyskere og amerikanere fra ulike bevegelser i Vest-Tyskland gjorde for det første motstand mot krigen i Vietnam, for det andre protesterte de mot diskriminering og dårlig behandling av svarte soldater, og for det tredje var det protester mot den utenrikspolitiske føringen. Det ble også gjennomført protester i Vietnam, hovedsakelig av afroamerikanere på grunnlag av behandlingen de svarte soldatene fikk i den amerikanske Hæren. Som en følge av de ulike protestbevegelser oppstod det også flere kulturmøter på tvers av rase, nasjonalitet og politisk ståsted.

Vietnamkrigen påførte på lik linje med soldatene i Sør-Øst Asia store skader på de amerikanske soldatene i Vest-Tyskland. Faktum var at de som hadde fullført tjenesten i Vietnam, men som fortsatt hadde tid igjen av militærtjenesten, ble i mange tilfeller sendt tilbake til de amerikanske basene i Tyskland. Disse soldatene hadde begrenset motivasjon, og bar ved seg en sterk misnøye etter erfaringene fra Vietnam. Som en amerikansk general beskrev, var det stor slitasje særlig for kommandørene i Tyskland som kjempet fra to sider. På den siden ble de erfarne soldatene sendt til Vietnam, som da betydde at de mistet motiverte soldater på basene, og på den andre siden var det stort sett misfornøyde soldater som returnerte til Tyskland, som de sjelden fikk noe effektiv hjelp fra i utgangspunktet.²⁹⁵

Krigen gjorde enorme utslag på moralen i Tyskland fordi mange soldater, og ikke bare veteranene, utøvde ambivalente holdninger som angikk krigen. Store avstander mellom soldater og offiserer viste seg i Tyskland som i Vietnam. Motstanden fra afroamerikanere var tydeligere i Tyskland enn i Vietnam, selv om det i stor grad var rasediskriminering begge steder. Det var også andre faktorer som mer angikk USAREUR i Heidelberg og i Vest-Tyskland som forverret den sosiale krisen, men Vietnam var i seg selv en sterk katalysator til at andre problemer ble synlige.²⁹⁶ Det var omtrent 60 000 amerikanske soldater plassert i Tyskland som også ble sendt til Vietnam, og i løpet av året 1968 var mer enn halvparten av disse savnet i krig. På samme tid var det mange krigsveteraner som hadde returnert til

²⁹⁵ (Vazansky 2008, 43)

²⁹⁶ (Ibid)

Tyskland med omtrent ett år igjen av militærtjenesten sin, med vanskelige overføringsforhold etter tolv måneder i jungelen. Disse fikk problemer med å justere seg i samfunnet i de mer rolige omgivelsene, og fremmet dårlig militær disiplin. Det var flere hendelser hvor vold mot afroamerikanere forekom. Narkotikamisbruk, som var i mange tilfeller etterdønninger fra Vietnam, skjedde likeledes både på og utenfor de amerikanske basene i Vest-Tyskland, hvor det også i mange tilfeller gikk utover den sivile befolkningen.²⁹⁷

Disse overordnede faktorene leder i denne sammenheng til spørsmålet om hvordan situasjonen var i USAREUR og Heidelberg i denne perioden. Hvilke grupper var det som protesterte, og mot hvem? Hva var grunnen til at studentene engasjerte seg i protestbevegelser? Og veldig aktuelt, i hvilken grad mistet tyskere troen på amerikanske verdier og kultur? Hvor stor var skuffelsen over USAs atferd i Vietnam blant tyskere, og førte Vietnamkrigen til en forverring av forholdet mellom tyskere og amerikanere i Heidelberg?

4.1.1 Amerikanernes popularitet forfaller

Vest-tyske fredsaktivister begynte å protestere mot Vietnamkrigen i 1965 da *Operation Rolling Thunder* startet og hvor bombingene av Nord-Vietnam inntraff, et felttog som vedvarte frem til 1968. Grunnen til at denne hendelsen ble så markant var grunnleggende fordi store mengder eksplosiver, hele 643 000 tonn, ble sluppet over Nord-Vietnam og påførte enorme skader på jordbruket og den lokale befolkningen der. Denne operasjonen ble også etterfulgt av den enorme eskaleringen av tropper som ble sendt til Vietnam.²⁹⁸ Samtidig henger vest-tyskernes skepsis til amerikansk intervensjon sammen med at tyske studenter var redde for Tysklands opprustning, og mange levde med frykt for at andre verdenskrig skulle gjenta seg.²⁹⁹ En god del demonstranter hadde erfaring med antikrigsdemonstrasjoner og hadde vært med på protestaksjoner på 50-tallet hvor de protesterte mot selve opprustningen til krigen i Sør-Øst Asia. Andre demonstranter var medlemmer av *Socialist Students League* (SDS). Disse hadde allerede i 1964 gjennom bruk av flygeblader advart mot den farlige internasjonaliseringen av konflikten i Vietnam, og i 1965 repeterte de at måten krigen ble

²⁹⁷ (Adam 2005, Vol.3, 450)

²⁹⁸ (Hall 2009, 6)

²⁹⁹ (Daum, Gardner, and Mausbach 2003, 284)

gjennomført på ville true freden ikke bare i Sør-Øst Asia, men også i Europa.³⁰⁰

Protestgruppene var motstandere av det standpunktet om at krigen i Vietnam var en del av en verdensvid kamp mot kommunismen, og anklagde USA for blant annet å være imperialister.³⁰¹

I 1967 gikk vest-tyske antikrigsdemonstranter så langt at de dro paralleller mellom USAs intervensjoner i Vietnam med Nazistenes henrettelser av jøder i Auschwitz. De dro også koblinger mellom den amerikanske administrasjonen og koalisjonen i Bonn og kalte dem fascistiske. SDS og andre studentgrupper oppfordret til mer radikal motstand mot den vest-tyske regjeringen, og noen aktivister gikk så langt som bruk av terror.³⁰² For mange studenter i 60-årene var det å protestere mot Vietnamkrigen også en form for å lette på en uønsket skyldfølelse de hadde som etterkommere av det tredje rikets fedre og de grusomme handlingene generasjonen før dem hadde utført. Fordømmelsen de viste mot USAs politikk gjorde det mulig for dem å sone til en viss grad for det deres foreldre hadde gjort, og samtidig en mulighet for dem å universalisere nazistenes brutalitet.³⁰³ Den tyske historikeren Wilfried Mausbach hevder at holdningen til de fleste tyskere som demonstrerte mot Vietnamkrigen var primært formet av deres egen nasjons fortid.³⁰⁴ Andre tyskere så på Vietnamkrigen i et mer nyansert lys. Selv om mange var uenige i amerikansk involvering i Sør-Øst Asia, eller kun støttet krigen delvis, ga majoriteten av tyskere full støtte til amerikansk militær tilstedeværelse i Vietnam. Videre så de på det som en nødvendighet for å demme opp for sovjetisk aggresjon fordi noen opplevde at Tyskland ble beskyttet mot kommunismen gjennom konflikten i Vietnam. Dette var spesielt tilfelle i Vest-Berlin, som var hovedsenteret for antikrigsdemonstrasjoner.³⁰⁵

I Frankrike var det ikke store demonstrasjoner mot Vietnamkrigen, selv om demonstrantene skapte en viss form for oppmerksomhet. Mye kan tyde på at franskmenn var mer opptatt av å dyrke fransk kultur og særegenhet. Suri hevder at studentene ved universitetene i Frankrike var mer opptatt av å få tilbake "the glorious revolutionary tradition", og at de ikke var så opptatt av den nasjonale kampen mot andre utfordrere.³⁰⁶ Likevel oppstod det studentprotester

³⁰⁰ (Ibid, 285)

³⁰¹ (Gaddis 2005, 92)

³⁰² (Adam 2005, 1099)

³⁰³ (Daum, Gardner, and Mausbach 2003, 297)

³⁰⁴ (Ibid, 296)

³⁰⁵ (Klimke 2010, 62)

³⁰⁶ (Suri 2003, 186)

i kjølvannet av, og inspirert av protestene ved Berkeley og i Vest-Berlin. Demonstrasjoner i byene Sorbonne, Nanterre og Paris oppstod som en følge av universitetenes politikk og i sammenheng med 1968 protestene. Men lite av dette kan relateres til Vietnamkrigen.³⁰⁷

Utviklingen i forholdet mellom tyskere og amerikanere, eller rettere sagt tyskernes syn på USA, er for eksempel å finne i forskjellen på Tysklands-besøket av President John F. Kennedy i 1963 og Visepresident Hubert Humphrey i 1967. Til stor jubel og popularitet blant studenter og unge tyskere ble Kennedy transportert rundt i åpen bil, og kunne bruke god tid på sine taler i Vest-Tyskland. Humphrey derimot, måtte bli transportert i lukkede kjøretøy, og ha korte besøk der hvor han skulle fordi mange hadde kommet med trusler om attentatforsøk, og hans popularitet var ikke i nærheten av det Kennedy opplevde.³⁰⁸ Grunnen til dette var fordi Humphreys besøk mer eller mindre var relatert til USAs intervensjon i Vietnam, og selv om det var store demonstrasjoner fra studenter og noen relativt dårlige attentatforsøk på Humphrey, fikk ikke dette stor medieoppmerksomhet i for eksempel *The New York Times*. Likevel erfarte USAs Utenriksdepartement at disse demonstrasjonene var ”a final wakeup call”, og annonserte at opposisjonen til krigen i Vietnam i Vest-Tyskland hadde nådd et nivå som gjorde krav på utfyllende analyser og mer handling.³⁰⁹ Jeremi Suri hevder at Humphrey hadde håpet å oppleve noe av det samme som Kennedy, men var begrenset fordi den politiske situasjonen var helt annerledes, og utviklingen de fire årene etter Kennedy hadde endret mye av tyskernes syn på USA i likhet med at protestbevegelser og studentopprør hadde eskalert overraskende mye. Kennedy kunne i 1963 fokusere på politikk som enhet i Vesten og en lys fremtid for en fredfull sammenslåing av Tyskland, i motsetning til Humphrey som i stor grad måtte forsvare amerikansk intervensjon i Vietnam.³¹⁰

På samme tid som demonstranter fordømte amerikansk opptrapping i Vietnam la de også opp til en rekke nye elementer i ungdomskulturen som ble en del av de rebelske opptøyene mot vest-tysk politikk og samfunnsliv, og kunne derfor oppleves som en tvetydig holdning til voldelig oppførsel og intervensjon i Sør-Øst Asia. Endog denne negative trenden var ikke den amerikanske Hæren i Tyskland et generelt mål å protestere mot, selv om dette også var tilfelle ved flere anledninger. Soldatene som var plassert i Tyskland ble av mange sett på som ofre for amerikansk politikk på lik linje som med vietnamesere i Vietnam. Mausbach hevder at

³⁰⁷ (Ibid, 187-192)

³⁰⁸ (Suri 2003, 176)

³⁰⁹ (Davis 2010, 109)

³¹⁰ (Ibid)

protestbevegelsene på 60-tallet ikke klarte å påvirke nok til at Vietnamkrigen stoppet, men at det heller aldri var det primære målet. De vest-tyske demonstrantene hadde først og fremst som mål å påvirke kulturen, politikken og samfunnet for øvrig i Tyskland. Mausbach hevder videre at demonstrantene ”succeeded in reconstructing the social frames of memory in the Federal Republic of Germany.” Med dette mener han at bevegelsene skapte nok oppmerksomhet i den politiske sfæren til at politikere måtte ta dem på alvor.³¹¹

4.1.2 1968: Fra protest til motstand

Den internasjonale Vietnamkongressen som ble avholdt på *Technical University* i Vest-Berlin 17.-18. februar 1968 var etter all sannsynlighet det tydeligste uttrykket for at bevegelser gikk over fra protester og til motstand.³¹² Omtrent 5000 studenter og antikrigsaktivister fra både Europa og USA deltok på kongressen hvor alle ble oppfordret til å delta, og de som organiserte det hele hevdet at det var kritisk og avgjørende at flest mulig møtte opp for å ta opp kampen mot undertrykkere i sitt eget land.³¹³ Det var de store etterkrigskullene født mellom 1946 og 1949 som nå i stor grad var studenter, og mye av kampen de var preget av var at de opplevde USA som en mer og mer imperialistisk supermakt. Suri beskriver året 1968 på denne måten:

”The entire world shook in 1968. Across cultures, people of all generations recognized the significance of the moment. A global wave of urban protests produced a crisis of authority in nearly every society. Many of the demonstrators who took to the streets in 1968 were young citizens, angered by what they perceived as a stagnant political status quo.”³¹⁴

Vietnamkrigen, amerikansk politikk i den ikke-vestlige verden, drapet på Dr. Martin Luther King Jr., problemene med Borgerrettighetsbevegelsen og den brutale aksjonen mot *Black Panthers* i USA overbeviste mange studentaktivister om at det var behov for mer radikale

³¹¹ (Daum, Gardner, and Mausbach 2003, 298)

³¹² (Adam 2005, 1099)

³¹³ (Klimke 2010, 91)

³¹⁴ (Suri 2003, 164)

handlinger.³¹⁵ Vietnamkrigens brutalitet katalyserte et offentlig sinne, hvor folk også pekte på de motstridende og den manglende innfrielse av løftene fra nasjonale ledere om utvikling og fremdrift i Vietnam. Disse omstendighetene skapte globale opprør og forstyrrelser, spesielt blant studenter i USA og i den kalde krigens senter, Vest-Berlin.³¹⁶

De fleste studentaktivister i perioden under Vietnamkrigen hadde høye forhåpninger om at de kunne påvirke og være med på å forandre systemet på en positiv måte, men undertrykkelse og mangel på endringer ledet mange til å re-evaluere og sette studentbevegelsen inn i et nytt lys.³¹⁷ Et medlem fra studentbevegelsen, *Students for a Democratic Society* (SDS) i USA, opplevde det på denne måten: ”You might think you were doing this fairly innocuous anti-war work, but I was visited by the FBI. People were harassed. You began to see there was something going on, as far as the state goes... People’s awareness of things just evolved.”³¹⁸ Overreaksjonen og forfølgelsen fra FBI og andre autoriteter gjorde at systemet virket urettferdig, udemokratisk og ikke i stand til endre eller reformere seg. Dette åpnet dørene for nye revolusjonære ideologier. Året 1968 var et vendepunkt i radikaliseringen av studentbevegelsen.³¹⁹ Inspirert av Che Guevara og Mao Zedong ble studenter i både USA og Vest-Tyskland motivert til å bruke mer kontroversielle midler for å prøve å endre det politiske systemet. Klimke hevder at mordet på Dr. King i april 1968 bare noen uker etter Vietnamkongressen i Vest-Berlin, så ut til at de ikke-voldelige metodene som inntil da var brukt ikke lenger fungerte, i tillegg til at *Black Power* hadde mistet sin troverdighet. I USA ble Kings død markert gjennom stille demonstrasjonstog og andre uttrykk for sorg. Selv om vest-tyske aktivister tidligere hadde kritisert King, ble hans død på daværende tidspunkt et instrument og et kall til revolusjonerende handling på vegne av Kings arv.³²⁰

Året 1968 var på alle måter et år som berørte hele verden. Aktivist i Heidelberg Joscha Schmierer sa om dette året: ”In our eyes, the shrinking world ... once again coalesced into a unified world in 1968, in which not only was everything bound up with everything else, but everyone could also act globally in an effective way.”³²¹ Fra Vietnamkongressen i februar til

³¹⁵ (Höhn and Moon 2010, 315)

³¹⁶ (Suri 2003, 164)

³¹⁷ (Hall 2009, 196)

³¹⁸ (Klatch 1999, 115)

³¹⁹ (Hall 2009, 196)

³²⁰ (Höhn and Klimke 2010, 113)

³²¹ (Baier 1988, 124-125)

attentatforsøket på den vest-tyske studentlederen Rudi Dutschke i april, som ledet til massive demonstrasjoner og slagsmål i gatene i Berlin og Frankfurt, og videre til demonstrasjoner i Frankfurt og Bonn for lovendringer til fordel for studenter i Tyskland i mai, gjorde at første del av 1968 var en tydelig opptrapping fra aktivistenes side.³²²

Siste halvdel av året 1968 og store deler av 1969 ble enda mer preget av vest-tyske aktivisters jakt på samarbeid med de svarte i motstandsbevegelsen i USA for å trappe opp protestbevegelser til å bli mer motstandsdyktige. En av de involverte i denne eskaleringen var Karl Dietrich Wolff fra Marburg i Vest-Tyskland. Etter å ha fungert som president for SDS i Tyskland ble han invitert til samme organisasjon i Canada og USA. Han besøkte blant annet hovedkvarteret for *Black Panther Party* i California, hvor han bygget nære relasjoner med ledere og aktivister i ulike avdelinger. Da han returnerte til Tyskland, opprettet Wolff *the Black Panther Solidarity Committee* i Frankfurt november 1969. Han utarbeidet mange mål med denne komitéen, hvor en av de sentrale målsetningene var å oppvige og skape propagandabevegelser blant amerikanske soldater stasjonert i Tyskland.³²³ Flere og flere grupper i Vest-Tyskland søkte kontakt med amerikanske soldater for å organisere dem og for å diskutere deres rolle i Vietnamkrigen. *The Republican Club* ved Universitetet i Mannheim prøvde for eksempel å nå ut til afroamerikanske soldater ved å invitere dem til diskusjon og informasjonsutveksling i forhold til *Black Power*. og hvordan de brukte vold i deres rolle i den amerikanske Hæren.³²⁴ I løpet av 1968 ble de amerikanske soldatene bedre organisert, det ble mer substans i det de foretok seg, men de ble også mer institusjonalisert. De delte ut flygeblader på barer og restauranter i Vest-Tyskland hvor amerikanere ofte var og prøvde også å utvide sine distribusjonsområder til de amerikanske basene, noe de raskt ble forhindret fra å fortsette med da de ble konfrontert av amerikansk og tysk militærpoliti. På tross av at de ble stoppet av myndigheter fortsatte de å jobbe, og ikke lenge etterpå publiserte de sin egen avis for amerikanske soldater, *Where It's At*, hvilket ble utarbeidet av sivile amerikanere i Vest-Berlin som enten var studenter, tidligere soldater, eller profesjonelle journalister. Denne avisen, sammen med andre, begynte i løpet av 1968 å samarbeide med tyske aviser i blant annet Frankfurt, noe som underbygget relasjonen mellom amerikanere og tyskere og gjorde at motstandsbevegelsen ble styrket.³²⁵

³²² (Davis 2010, 23)

³²³ (Höhn and Klimke 2010, 114)

³²⁴ (Klimke 2010, 84)

³²⁵ (Ibid, 85)

4.2 Motstandsbevegelsen i Heidelberg

Årene 1970 og 1971 ble på mange måter representative for kampen mot rasediskriminering på og utenfor de amerikanske basene i Vest-Tyskland, i tillegg til protestbevegelser mot Vietnamkrigen. Det var omtrent 165 000 amerikanske soldater i Vest-Tyskland og Øst-Tyskland på daværende tidspunkt, og det var estimert at 28 000 av disse var afroamerikanere.³²⁶ På alle amerikanske militære baser fantes det aviser som drev med skjult virksomhet for å fremme de svartes rettigheter. Noen av disse var *Baumholder Gig Sheet* (Baumholder), *Graffiti* (Heidelberg), *Speak Out* (Hanau), *Venceremos* (Frankfurt) og *Forward* (Berlin), som aktivt spredde frustrasjon og sinne tilhørende fortrinnsvis afroamerikanske soldater i Tyskland. En soldat uttrykte sin frustrasjon på denne måten: ”We, the unwilling, led by the incompetent, perform superfluous duties for the ungrateful military.”³²⁷ Undergrunnsavisene, som for eksempel *The Graffiti* i Heidelberg, brukte også avisen til å spre informasjon om møtepunkter og tidspunkter for diverse møter, diskusjonsfora og ulike samlinger tilknyttet protestaksjoner.³²⁸

Protestene gikk ikke bare ut på den enkelte hendelse i USA eller i Tyskland, men mye handlet dessuten om måten de svarte ble behandlet på, som soldater i det amerikanske forsvaret. Afroamerikanere opplevde på mange måter Hæren som utakknemlige, og hevdet at kommandørene var inkompetente. Dette førte til at villigheten til å ofre seg for landet ble lite attraktivt, og hvor istedenfor kampen mot diskriminering ble prioritert. Tyske studenter, og deres samarbeidspartnere i den amerikanske Hæren, var også med på å sette fokus på de svartes krav flere steder i de tyske byene, og gav således svarte soldater ytterligere en politisk stemme på utsiden av basene. Gjennom utallige demonstrasjoner våren 1970, for eksempel i Frankfurt, hvor afroamerikanske soldater marsjerte sammen med tyske studenter gjennom byen og mange andre byer, protesterte mot krigen i Vietnam og ropte på frihet for *Bobby Seale*, Black Panther lederen som satt i fengsel i Chicago etter forakt for retten.³²⁹ Denne demonstrasjonen vekket stor oppsikt fordi den foregikk foran det amerikanske konsulatet i Frankfurt, og hvor 28 store vinduer ble malt med ordene: ”Free Bobby Seale.”³³⁰ Tyske

³²⁶ (Johnson 1970a)

³²⁷ (Höhn and Klimke 2010, 144)

³²⁸ (Lemza 2016, Kindle)

³²⁹ (Höhn and Moon 2010, 315)

³³⁰ (Klimke 2010, 119)

studenter og afroamerikanere fant altså en felles grunn gjennom protestbevegelser i kampen mot rasediskriminering og mot USAs krigføring i Sør-Øst Asia.

4.2.1 *Voice of the Lumpen og Ramstein 2*

Voice of the Lumpen, en undergrunnsavis opprettet i et samarbeid mellom en gruppe *Black Panther Party* medlemmer i eksil i Algerie og *Black Panther Solidaritätskomitee*, ga en viktig stemme til massen (the Lumpen) av afroamerikanere. De hadde økonomisk støtte og anseelse hos *Revolutionary People's Communication Network* (RPCN), og var sterke pådrivere for likhet for rase, i tillegg til å være antiimperialistiske frihetskjemper, kombinert med å forbli en del av protestbevegelsen mot Vietnamkrigen.³³¹ Avisen ble produsert av *Roter Stern Verlag*, en liten presse eid av *KD Wolff*.³³² Höhn hevder i artikkelen *The Black Panther Solidarity Committee and the Trial of the Ramstein 2* i boken *Changing the World, Changing Onself*, at selv om samarbeidet gjennom *Voice of the Lumpen* kun vedvarte i tre år (1969-1972), klarte de på den tiden å engasjere mye folk og arrangere mange kampanjer, hvor de også klarte å få ut vesentlig med informasjon til det tyske publikum om kampen *Black Panthers* kjempet i USA, og åpnet dermed også veien for koblinger mellom amerikansk rasisme og imperialismen i den tredje verden.³³³

Höhn fremstiller samarbeidet mellom privilegerte hvite tyske studenter med middelklasse bakgrunn og afroamerikanske soldater, i mange tilfeller med vanskelig bakgrunn fra amerikanske byer og landsbyer i Sørstatene, som en veldig uvanlig allianse. Det var ikke alle svarte amerikanere som trodde på samarbeidet med de hvite aktivistene, mest fordi de trodde det ville være vanskelig for tyske studenter å identifisere seg med deres undertrykkelse i Tyskland med det svarte amerikanere opplevde i USA. Et mangfold tyske studenter hadde tidlig på 60-tallet adoptert idéer og taktikker fra Borgerrettsbevegelsen i USA, hvor mange radikale aktivister også forelsket seg i *Black Panther Party*. Tyske aktivister ytret sitt ønske om samarbeid mellom hvite og svarte på den nasjonale konvensjonen i 1967, ved å etablere protestaksjoner mot alle amerikanske militære installasjoner i Vest-Tyskland.³³⁴

³³¹ (Lemza 2016, Kindle)

³³² (Höhn and Klimke 2010, 149)

³³³ (Davis 2010, 215)

³³⁴ (Ibid, 221)

Da tysk politi arresterte to av redaktørene for *Voice of the Lumpen*, Edgar Jackson og William Burrell i november 1970 etter skuddveksling med en tysk vakt ved Ramstein flybase, gikk samarbeidet mellom afroamerikanske soldater og tyske studenter inn i den mest organiserte og aktive perioden. Arrestasjonen av Jackson og Burrell, som i tillegg var to afroamerikanske veteraner som hadde bosatt seg i Tyskland etter at de ble utskrevet fra det amerikanske forsvaret, gav *Black Panther Solidarity Campaign* deres egne martyrer til saken, som de ga navnet *Ramstein 2*.³³⁵ Denne hendelsen var et gjennombrudd for *Black Panthers*, av den grunn at de fikk da knytte forbindelse mellom kampen i Tyskland forent med kampen i USA.³³⁶ Jackson og Burrell hadde utelukkende prøvd å få tilgang til flybasen for å henge opp plakater, hvilke reklamerte for et besøk av kommunikasjonssekretær for *Black Panthers*, Kathleen Cleaver. Cleaver skulle komme å inspirere *Black Panthers* i Vest-Tyskland ettersom det egentlige besøket av Angela Davis ble forhindret som en følge av at hun var blitt arrestert i USA.³³⁷ Saken om Davis, som selv hadde vært student ved Universitetet i Frankfurt (1965-1967), økte protestaktiviteten i ukene før *Ramstein 2* hendelsen, og hadde engasjert mange i Frankfurt-området.³³⁸

Ramstein 2 rettsaken utløste flere sider ved samarbeidet mellom amerikanere og tyskere. For det første kjempet de for samme sak og protesterte side ved side i flere byer. For det andre utløste det fire store innsamlingsaksjoner for *Ramstein 2*, som var organisert av *Black Panther Solidarity Committee*, *Voice of the Lumpen*, og *Unsatisfied Black Soldiers of Heidelberg*. På disse aksjonene var hallene dekorert med *Black Panthers* flagg, våpen og det amerikanske flagget formet som en gris. Seks tusen afroamerikanske soldater ble overbevist om å signere solidaritetsbrev rettet mot den tyske domstolen om å sette fri redaktørene i *Ramstein 2*-saken. For det tredje ledet samarbeidet til en internasjonal solidaritetsdag for *Ramstein 2*, hvor det var lagt opp til aktiviteter på universitetene over hele Tyskland hvor studenter fra hele Vest-Tyskland deltok i fellesskap med amerikanere.³³⁹

³³⁵ Den tyske avisen *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung*, skrev i 2008 at det var egentlig 3 personer i bilen som prøvde å komme inn på basen i Ramstein, men den tredje personen klarte å rømme til Algerie via Øst-Tyskland (Jochen Staadt, "Ein Schwarzer Panther auf der Flucht", 7. September, 2008)

³³⁶ (Höhn and Klimke 2010, 152)

³³⁷ (Ibid)

³³⁸ (Davis 2010, 222)

³³⁹ (Ibid, 224-225)

4.2.2 Samlingen ved Universitetet i Heidelberg

Raseskillet blant amerikanske soldater i Vest-Tyskland ble heller ikke oversett av amerikanske medier. Johnson skriver i november 1970 etter et intervju med *Samuel Berry*, en offiser ved Patton Barracks i Heidelberg, at det var høy intensitet og stort potensial for voldelige handlinger på og rundt den amerikanske basen. Grunnen til dette var den stadige veksten av svarte grupperinger i mange vest-tyske byer som samlet seg mot radikale hvite. Han sier videre at de svarte var klar for å øke intensiteten rundt protestene mot den urettferdige forskjellsbehandlingen, og at dette også var bakgrunnen for, og frustrasjonen bak kommende aksjoner i Heidelberg.³⁴⁰

På den amerikanske nasjonaldagen 4. juli 1970 var omtrent syv hundre afroamerikanske soldater samlet i *Neue Aula* på Universitetet i Heidelberg, etter invitasjon fra studenter fra det engelske departementet for *Call for Justice Day*. Andre deltakende grupper var *Unsatisfied Black Soldier*, *Black Defense Group* og *Black Action Group*, som i denne sammenheng også fikk muligheten til å gi sin stemme for sine klager og krav. De ytret behovet for å sette sammen en sivil komité som kunne lytte til deres innvendinger i saker som gikk på å forbedre boforholdene, forbedre karrieremuligheter og utdanning, tilbaketrekking av troppene i Indokina, avskaffelsen av amerikanske baser i Afrika, og en kommisjon for behandlingen av svarte innsatte i militære fengsel. Den lokale pressen i Heidelberg antok at denne samlingen kunne være starten på noe som kunne gi ringvirkninger for samfunnet i Tyskland som helhet. De mente at selv om det bare var syv hundre fargede amerikanske soldater som demonstrerte i Vest-Tyskland konfronterte de likevel landets innbyggere med et problem som der og da så ut til å være langt borte. Muligens ville folk etter hvert se at problemer som undertrykkelse, diskriminering og urettferdighet ikke bare kunne skyves over på USA.³⁴¹

Höhn og Moon hevder at det var over tusen amerikanske soldater knyttet til *Black Panther* tilstede for å protestere ved Universitetet i Heidelberg, og at de protesterte grunnleggende på grunn av USAs engasjement i Vietnam, og det at amerikanerne ikke klarte å gjennomføre prinsippet for like rettigheter mellom svarte og hvite. I en klar referanse til diskrimineringen av afroamerikanske soldater og deres familier utenfor basene i tyske samfunn, krevde demonstrantene like rettigheter da det gjaldt tilgang til boliger.³⁴² *The New York Times*

³⁴⁰ (Johnson 1970c)

³⁴¹ (Klimke 2010, 122-123)

³⁴² (Höhn and Moon 2010, 317)

bekrefter det samme, og legger til at det fantes over tjue afroamerikanske organisasjoner i ti tyske byer som hadde alliert seg med alle grupper som fremmet progressiv tenking.³⁴³ Hvite amerikanske familier hadde over tid hatt lettere tilgang til gode boenheter, noe de svarte kjempet for å endre i flere tyske byer.

Møtet i Heidelberg hadde dessuten ikke bare blitt avholdt på et av Vest-Tysklands mest fremstående universitet, med eksplisitt støtte fra universitetets president, men Heidelberg var også stedet hvor USAREUR hadde base for det amerikanske forsvarets hovedkvarter. Som en respons på protestene nasjonaldagen 1970, ytret myndighetene i både USA og i Vest-Tyskland at radikaliseringsen av afroamerikanske soldater og deres stadige forverrede moral ikke bare undergravde den militære disiplinen, men at den også var en trussel mot den vest-tyske sikkerheten sett i kald-krig perspektiv.³⁴⁴

4.2.3 Den første boikotten

I september 1970 tar Johnson i *The New York Times* for seg svarte aktivister som boikottet en samling som skulle ta sted ved Patton Barracks i Heidelberg hvor representanter fra Pentagon var tilstede. Samtalene skulle hovedsakelig dreie seg om forholdet mellom svarte og hvite soldater, men afroamerikanere mente at militæret hadde satt visse restriksjoner for gjennomføringen av samtalen. Representanter fra gruppene *the United Black Soldier*, *the Black United Soldier* og *the Black Action Group* karakteriserte representantene fra Pentagon som et direkte misbruk av skattebetalernes penger, fordi offiserer fra den syvende armé i Heidelberg kontrollerte hvem som skulle få si hva. De forskjellige gruppene sendte inn talsmenn for aktivistene, hvor det også var tilstede svarte aktivister fra grupper i Stuttgart, Karlsruhe, Mannheim og andre byer. Denne boikotten, som var den første noensinne og i seg selv var en sterk protest, var første gang de svarte samlet seg som én organisert gruppe, og de stilte radikale spørsmål om de i det hele tatt kunne kjempe for USA om rasediskrimineringen fortsatte. De refererte til diskrimineringen i den militære verden, doble straffer for svarte, fortsatt fattigdom og diskriminering av svarte i USA og diskriminering av svarte i Tyskland, hvor de mente at det var hvite amerikanere som hadde påvirket tyskere til å endre syn på

³⁴³ (Johnson 1970c)

³⁴⁴ (Höhn and Moon 2010, 318)

afroamerikanere. De svarte krevde at dette problemet måtte løses hos myndighetene først.³⁴⁵ Selv om unnværelsen fra dette møtet ikke skapte store reaksjoner, fikk de frem et budskap og satte et sterkt fokus på å få bedre forhold for svarte amerikanere på basene.³⁴⁶

4.2.4 Rykter om Ku Klux Klan og korsbrenning

23. november 1970 kommer det en ny artikkel av Johnson i *The New York Times* som setter fokus på afroamerikanere i Vest-Tyskland. Artikkelen fokuserer på de hvites behandling av afroamerikanere, hvor svarte mister livet og hvor afroamerikanske soldater mister mer og mer motivasjon til å være en del av den amerikanske Hæren. Hendelser om vold blant svarte og hvite fortsatte på basene, og forskjellsbehandlingen viste seg å være reell.³⁴⁷ Et eksempel på dette er et knivdrap på tre svarte soldater, og hvor den hvite som utførte drapene slipper unna med selvforsvar.³⁴⁸ En uttalelse som summerer opp en del av de svartes opplevelser gjenfortelles i Johnsons artikkel: ”The black man’s got no business being in the Army if this mess keeps up. They keep killing our people back home and we’re still being sent out to the Nam! We fight there and then we’re shipped to Germany and we fill the jails here.”³⁴⁹ En økende årsak til at de svarte mistet troen på at forskjellsbehandlingen skulle avta var ryktene om at *Ku Klux Klan* (KKK) viste seg frem på de amerikanske basene. Selv om den pågående etterforskningen i Hæren ikke fant noe grunnlag for mistanke om elementer fra KKK, oppdaget de likevel noe som linket handlinger til organisasjonen. Etterforskere fant ut at ”Negro and Puerto Rican troops” var offer for organisert rasediskriminering gjennomført av hvite offiserer. Johnson hevder i artikkelen at flere hvite soldater ved forskjellige lokasjoner i Tyskland hadde blitt forespurt av andre hvite om å opprette KKK-enheter i Tyskland. Unge afroamerikanere erfarte at forholdene ble enda verre da de hørte rykter om korsbrenning på flere amerikanske baser. Dette ble ikke bekreftet før senere, men rekrutteringen av medlemmer i KKK i Tyskland fant sted mer og mer på lik linje med at *Black Panthers* organiserte seg til å bli en sterkere organisasjon.³⁵⁰

³⁴⁵ (Johnson 1970a)

³⁴⁶ (Vazansky 2008, 82)

³⁴⁷ (Johnson 1970b)

³⁴⁸ (Lemza 2016, Kindle)

³⁴⁹ (Johnson 1970b)

³⁵⁰ (Lemza 2016, Kindle)

4.2.5 Rote Armee Fraktion og økende terrorisme

Den tyske responsen på amerikansk tilstedeværelse i Tyskland var veldig variert, dog den mest dramatiske var i form av terroristangrep, hvilket var en følge av de sosiale endringene som skjedde på 1960-tallet. Mesteparten av studentene hadde protestert mot Vietnamkrigen i 60-årene fordi de opplevde USA som imperialister og dermed også utnyttet sin allierte, Vest-Tyskland, i kampen mot den tredje verden. Mausbach beskriver det vest-tyske behovet for protest på denne måten:

”When the United States, West Germany’s indispensable ally, the guarantor of West Berlin’s freedom, and a role model for many in the younger generation, seemed to revive barbarism in Southeast Asia, activists in West Germany felt an almost existential need to rise against the carnage.”³⁵¹

I løpet av året 1970, hadde radikale og fryktløse fra tidligere protestbevegelser tatt steget mot mer ekstreme terroristgrupper som Rote Armee Fraktion/Red Army Faction, heretter RAF.³⁵² I årene fra 1971 og til 1993, var RAF ansvarlig for å ha drept 34 mennesker.³⁵³ Maulucci hevder at grupper som RAF aldri hadde mer enn noen dusin aktive medlemmer og noen hundre samarbeidspartnere og sympatisører, og at flesteparten av vest-tyskerne ikke delte RAFs mål om å forkaste det vest-tyske demokratisk-kapitalistiske systemet, som de da selv måtte stå inne for og jobbe mot.³⁵⁴ Historiker Stefan M. Aubrey hevder at RAF eksisterte i over tjue år som terrororganisasjon, selv om de i perioder mistet sentrale ledere fordi styrken lå i at de klarte å beholde støtte både fra Vest-Tyskland i tillegg til andre land. De hadde treningsleirer i land som Libya og Libanon, og hadde tydelige forbindelser til palestinske terrororganisasjoner. I tillegg til dette hadde de tilknytning til flere europeiske terrorgrupper i Frankrike og Belgia.³⁵⁵

Tyskland var en av de mest militariserte territorium i hele verden på daværende tidspunkt, men likevel var protestbevegelser tidligere i aksjon på amerikanske baser i andre land enn

³⁵¹ (Daum, Gardner, and Mausbach 2003, 296)

³⁵² (Maulucci and Junker 2013, 25)

³⁵³ (Lemza 2016, Kindle)

³⁵⁴ (Maulucci and Junker 2013, 25)

³⁵⁵ (Aubrey 2004, 37-38)

nettopp Tyskland. Historiker Amy Austin Holmes hevder at grunnen til dette var knyttet til den tidlige historien mellom amerikanere og tyskere og at USA ble sett på som en beskyttende makt (*Schutzmacht*) av tyskere. Videre hevder Holmes at selv på toppunktet av demonstrasjoner mot Vietnamkrigen på slutten av 60-årene og tidlig 70-årene, rettet de fleste aktivister kritikken mot den amerikanske utenrikspolitikken i Asia, og ikke direkte mot den amerikanske tilstedeværelsen i Tyskland.³⁵⁶ Selv om amerikansk tilstedeværelse i Tyskland ikke var det direkte målet ble likevel de amerikanske hovedkvarterene i Frankfurt og Heidelberg terroristmål for RAF.

Lemza beskriver den første ”bølgen” av angrep mot amerikanske militære fellesskap som todelt. 11. og 24. Mai 1972, også kalt ”mai offensiven”, detonerte terrorister skjulte eksplosiver ved hovedkvarteret i Frankfurt og ved USAREURs hovedkvarter i Heidelberg.³⁵⁷ Tre bomber ble detonert i Frankfurt hvor V Korpsset holdt til i IG Farben bygningen, hvor også den første amerikaner ble drept av terroristgruppen i tillegg til at tretten andre ble skadet. Like etter ble en bil full av eksplosiver kjørt inn i Campell Barracks i Heidelberg hvor tre amerikanere ble drept og seks andre ble skadet.³⁵⁸ Dette hevder Lemza var starten på terroristenes antikapitalistiske og antiimperialistiske kampanje rettet mot amerikanere som skulle komme å gå de neste tjue årene.³⁵⁹ I et brev sendt til den tyske avisen *Frankfurter Rundschau* noen dager etterpå påtok en gruppe under RAF seg skylden for angrepet i Heidelberg. Årsaken for angrepet var erklæringen, utført av General Daniel James, om at det amerikanske flyvåpenet skulle utføre luftangrep mot alle mål som fortjente det, enten det var nord eller sør for den 17. breddegrad i Vietnam.³⁶⁰ Dette bekrefter også det politiske kulturmøtet mellom amerikanere og tyske grupper på den kalde krigens arena. Heidelberg ble et videre mål for RAF i flere tilfeller på senere tidspunkt også og var av spesiell interesse nettopp fordi USAREURs hovedkvarter var der.³⁶¹

³⁵⁶ (Holmes 2014, 101)

³⁵⁷ (Lemza 2016, Kindle)

³⁵⁸ (Holmes 2014, 104-105)

³⁵⁹ (Lemza 2016, Kindle)

³⁶⁰ (Pflieger 2011, 165)

³⁶¹ (Maulucci and Junker 2013, 26)

4.3 Rasediskriminering og narkotikamisbruk i Heidelberg

Ifølge Lemza var det tre historiske forhold som testet det tysk-amerikanske forholdet, politisk og relasjonelt, hvor Vietnamkrigen var ett av dem (de andre var rakettpøvesprengning og terrorisme, hvor RAF var en sentral aktør).³⁶² Årsakene er mange, og noen er allerede beskrevet i form av studentopprør, terrorisme, de svartes rettigheter med flere, men det var også flere interne problemer på de amerikanske basene som skapte komplikasjoner for forholdet mellom amerikanske soldater og den tyske lokalbefolkningen og som endret noe av tyskernes syn på amerikanere. Protestene som foregikk på basene i Vest-Tyskland ble mer organisert og mer radikalisert, og i 1971 ble medlemmer av *Black Panther Party* mer interessert i rasesituasjonen ved USAREUR i Heidelberg. Mange krigsveteraner hadde komplikasjoner som var krevende i etterkant av tiden i Sør-Asia, noe som også gjorde situasjonen på basene i Vest-Tyskland vanskeligere. I løpet av Vietnamkrigen hadde mannskapet tilhørende det amerikanske forsvaret utviklet seg til å bli ukontrollerbare og til tider ustyrlike. Grunnen til dette var problemer relatert til at soldatene var utslått, at det foregikk stadig rasediskriminering, narkotikamisbruk og en voksende politisering på grunn av anti-krigs -og *Black Power* bevegelser.³⁶³

Raseskilleproblemet på slutten av 1960-tallet og tidlig på 1970-tallet skapte mye uroligheter og opptøyer i USA, men også på amerikanske baser rundt om i verden fant det sted omfattende interaksjoner basert på rasediskriminering. Politiserte svarte amerikanske soldater og afroamerikanske veteraner som hadde bestemt seg for å gjøre Tyskland til sitt hjem etter at de var frigjort fra militære tjenester, ble på lik linje med tyske studenter forferdet over USAs krig i Vietnam og at de stadig mislyktes med fremdrift da det gjaldt borgerrettigheter. I april 1971 var 450 afroamerikanske soldater samlet på Universitetet i Heidelberg. Tilsvarende samlingen i juli året før var retorikken preget av krigen i Indokina, hvor flere av de som uttalte seg kritiserte krigen for å være rasistisk, kapitalistisk og imperialistisk, hvilke de likeledes hevdet var hovedårsakene bak undertrykkelsen av svarte.³⁶⁴

Juli 1971 møttes svarte aktivister atter en gang ved Universitetet i Heidelberg, denne gang representert ved hovedattraksjonen Kathleen Cleaver, en viktig figur i *Black Panther* bevegelsen. Hun oppfordret svarte amerikanere til å slutte å kjempe for deres hvite

³⁶² (Lemza 2016, Kindle)

³⁶³ (Holmes 2014, 101)

³⁶⁴ (Vazansky 2008, 111)

undertrykkere, og refererte da til krigen i Vietnam. Hun hevdet at selv om afroamerikanere hadde deltatt i alle konfliktene USA hadde vært involvert i levde de fortsatt i slaveri.³⁶⁵ Protestene i Heidelberg gjorde myndighetene i USA og Vest-Tyskland bekymret for sikkerheten, og de hevdet at radikale afroamerikanske soldater på mange måter ble en trussel i den kalde krigen. Höhn og Klimke hevder at møtene i Heidelberg var spesielt viktige på grunn av synlighet og legitimitet. Ikke bare hadde møtene blitt holdt ved et av Vest-Tysklands mest særskilte universiteter med eksplisitt støtte fra universitetets president, men Heidelberg var også et viktig senter for den amerikanske Hæren.³⁶⁶

Som svar på trusler om utsatt sikkerhet i Vest-Tyskland, som også var et direkte gjensvar på fjerde juli demonstrasjonene³⁶⁷, sendte Det Hvite Hus og Pentagon representanter for *National Association for the Advancement of Colored People*, heretter NAACP, en egen delegasjon for å undersøke forholdene på de amerikanske basene i Heidelberg og i andre sentrale byer.³⁶⁸

Undersøkelsene skulle være USAs svar på den pågående rasediskrimineringen som hovedsakelig kom fra husverter og pubeiere, men som tilsynelatende også foregikk inne på basene.³⁶⁹ Undersøkelsene viste seg å være nærmest uunnværlige for å bevare forholdet til Vest-Tyskland. Maria Höhn hevder at alle funnene NAACP gjorde, som for øvrig finnes i rapportene *The Search for Military Justice* og *Render Report*, ledet til utallige nye reformer, handlinger og programmer i det amerikanske forsvaret, som dessuten har gjort USAs forsvar til den mest integrerte institusjonen i USA.³⁷⁰

Når det er sagt, hvilke funn gjorde egentlig NAACP i sine undersøkelser og hvordan reagerte tyskerne? NAACP fant for det første ut at svarte soldater som var like godt kvalifisert som hvite vokste mye saktere i gradene. Svarte soldater fikk ikke samme muligheter som hvite fordi de ikke ble like jevnlig spredt til de ulike yrkene innen forsvaret. Videre oppdaget NAACP at det fortsatt var stor mangel på svarte offiserer i Hæren, noe de hevdet var en av de viktigste endringene som kunne bli gjort for stoppe raseskilleproblemene i Vest-Tyskland.³⁷¹ Lemza hevder også at blant delegatene som representerte NAACP fantes det sterke

³⁶⁵ (Ibid, 112)

³⁶⁶ (Höhn and Klimke 2010, 155)

³⁶⁷ (Höhn and Moon 2010, 319)

³⁶⁸ (Höhn and Klimke 2010, 156)

³⁶⁹ (Höhn and Moon 2010, 319)

³⁷⁰ (Davis 2010, 231)

³⁷¹ (Vazansky 2008, 85)

hentydninger til at det burde være en adskillig større andel svarte representanter i Tyskland, og at det måtte skapes et system som kunne fange opp rettviss straff som ikke gjorde forskjell på rase. Videre måtte det opprettes kontorer som skulle forhindre diskriminering på basene, hvor noen kunne legge til rette for utdanning og like muligheter for svarte som for hvite.³⁷²

Undersøkelsene som vi finner i *Render Report* og *The Search for Military Justice*, også utført av NAACP, viser omfanget av rasisme og diskriminering ikke bare i det amerikanske forsvaret, men også i det tyske samfunnet, noe som hurtig fikk den tyske regjeringen til å gjøre tiltak. Hele *Render Report* og store deler av NAACP sine funn ble vist i flere tyske aviser, noe tyskere opplevde som forstyrrende, alarmerende og veldig ubehagelig. Höhn og Klimke hevder dette var uvanlig kost for tyskere, gitt at de alltid hadde vært stolt av at afroamerikanere opplevde tiden i Tyskland som positiv.³⁷³ På den annen side hadde svarte amerikanere flere forhold ved tyskerne de mislikte i perioden da disse undersøkelsene tok sted. For det første hevdet de at behandlingen afroamerikanere fikk på tyske restauranter og på diskotekene ofte var fiendtlig, hvor de i flere tilfeller fikk beskjed om at de hadde kommet til private klubber som kun tok i mot medlemmer, selv om hvite ikke-medlemmer kom inn uten problem. For det andre var afroamerikanere opptatt av, som de også svarte i undersøkelsene, hvorfor de skulle beskytte tyskerne i tilfeller da tyskerne ikke engang betjente dem i tilfeller da de trengte det, og refererte til da tyske huseiere nektet å leie ut rom til svarte i flere tilfeller, hvilket mange afroamerikanere opplevde som om de ikke lenger var velkommen i landet.³⁷⁴

I denne sammenheng stiller Höhn spørsmål om hvordan dette radikale skiftet kan forklares, og hevder at tyskere fortrinnsvis ikke var mer rasistiske i 1970 enn de hadde vært i 1945. Hun hevder videre at tyske medier hadde blitt mye mer sensitive i sammenstøt hvor rasisme var anliggende i tyske samfunn på tidlig 60-tallet, nettopp på grunn av historien de hadde knyttet til Nazismen.³⁷⁵ Höhn og Klimke hevder at det som skjedde på slutten av 60-tallet ikke var så mye relatert til tyskernes holdninger, men heller forventningene afroamerikanerne hadde til tyskere.³⁷⁶ Historiker Tyler Stovall har undersøkt samme problemstillinger i Paris og har kommet frem til mye av det samme der. I en kritisk tid i Frankrike på 60-tallet krevde

³⁷² (Lemza 2016, Kindle)

³⁷³ (Höhn and Klimke 2010, 165-167)

³⁷⁴ (Ibid)

³⁷⁵ (Bauerkämper, Jaraus, and Payk 2005, 104-128)

³⁷⁶ (Höhn and Klimke 2010, 166)

afroamerikanere mer av franskmenn enn det de kunne forvente å få.³⁷⁷ Problemene de svarte opplevde var i de fleste tilfeller knyttet til eldre tyskere og ikke de unge. Den unge generasjonen beundret den nye generasjonen afroamerikanere som ble sendt til Tyskland i motsetning til den eldre generasjonen tyskere, som til motsetning lignet mer på offiserer i den amerikanske Hæren.³⁷⁸ Når det er sagt var det ikke ekstremt mange rasediskriminerende tilfeller som ble rapportert i 1970. Av de 19 000 soldatene som var på leiemarkedet i Tyskland var det bare meldt inn 33 tilfeller, de fleste av disse hvor huseiere ikke ville leie ut til svarte, eller utøvde diskriminerende holdninger mot afroamerikanere. Selv om disse tallene var lave i forhold til fokuset det fikk og kan i det henseende virke som en underrapportering, tok tyskerne disse tilfellene alvorlig. De hevdet at problemet ikke bare lå hos amerikanerne, men at ansvaret like mye lå hos tyskere.³⁷⁹

4.3.1 Narkotikamisbruk og voldshandlinger på de amerikanske basene

4. juli 1971 publiserte avisen *The Baltimore Sun* en artikkel som uttrykte bekymring rundt det store forbruket av hasj blant amerikanske soldater i Tyskland. Ifølge avisen hadde over 70 prosent av soldatene under 25 år prøvd hasj og mellom 10 og 15 prosent av disse var jevnlig brukere, hvilket tilsvarte omtrent 15 000 mann. Bruken av heroin var på dette tidspunktet ikke mye utbredd i Tyskland, mens amfetamin, syre, beroligende midler, LSD og hasj var billig og lett å få kjøpt i Vest-Europa. Bekymringene over amerikanske soldaters bruk av narkotika, var dekket av mange aviser i USA, og hadde blitt en nasjonal pågående debatt.³⁸⁰ Maria Höhn og Seungsook Moon beskriver problemene litt annerledes i *Over There: Living with the U.S. Military Empire from World War Two to the Present*, og hevder at bruken av heroin også var mer vanlig enn det noen av avisene rapporterte:

”Brutalized by war and alienated by mind-numbing military drills and the boredom of army life in West Germany, soldiers increasingly turned to alcohol or drugs. Military studies show that drug use among GIS stationed in West

³⁷⁷ (Stovall 1996, 217)

³⁷⁸ (Höhn and Klimke 2010, 166)

³⁷⁹ (Ibid, 167)

³⁸⁰ (Sterne 1971)

Germany was even higher than that of soldiers in the United States, and only GIS in Vietnam had higher consumption levels. The same studies show that 46 percent of GIS stationed in West Germany smoked hashish regularly, and the military estimated that 10-15 percent of its personnel used heroin daily. Drinking alcohol to excess was an even bigger problem than drugs, and by 1972 the military was operating some eighty-four detoxification centers in West-Germany.³⁸¹

Selv om det har vært mye kritikk begge veier med tanke på bruk av heroin av både de som mener at myndigheter og medier overdrev ekstremt da de lekket informasjon og de som mente det var for lite fokus på misbruket, var uansett problemet med misbruk av narkotika i den amerikanske Hæren i Vietnam og i Vest-Tyskland et alvorlig anliggende. I 1969 og 1970 ble det rapportert om en voksende avhengighet av stoffene marihuana og heroin. I 1971 gikk bekymringene blant offentligheten og til toppen hos de amerikanske myndighetene, da krigsveteraner kom hjem fra Vietnam som sterkt rusavhengige.³⁸² Det som er et viktig moment sett i sammenheng med misbruk av narkotika, er at i Vietnam startet noe av problematikken med at soldatene brukte stoffene Bensedrine, Deksamfetamin og andre legemidler for å holde konsentrasjonen oppe. Noen ble avhengig av dette og måtte ha sterkere rusmidler suksessivt, mens andre gikk rett på de harde og ulovlige rusmidlene. Brukere av marihuana hos hjemkomne amerikanske soldater i 1967 var på 29 prosent; i løpet av 1969 hadde det hoppet til mer enn 50 prosent og nærmere 60 prosent i 1970.³⁸³

17. juni 1971 beordret daværende President Nixon en nasjonal kamp mot rusavhengighet. I forhold til rusproblemene i Vietnam, beordret han forsvarsministeren til å sette opp et firepunkts-program som skulle identifisere de rusavhengige soldatene i Vietnam, tilrettelegge et avrusningsprogram som de måtte gjennomgå før de returnerte til USA, utvidet behandling i USA og utvikling av et verdensomfattende program som skulle identifisere problemene og behandle de rusavhengige. Senere samme år, flyttet pressen og myndighetene fokus og oppmerksomhet rundt narkotikamisbruket blant amerikanske soldater fra Vietnam til Tyskland. I 1972 sendte Senatets underkomité for *Narkotikamisbruk i Militæret* medlemmet

³⁸¹ (Höhn and Moon 2010, 313)

³⁸² (Shuster 1971)

³⁸³ (Appy 1993)

Julian Granger til Tyskland for å undersøke bredden av alkohol og rusmisbruk blant amerikansk personell. Granger rapporterte at 50 til 60 prosent brukte hasj jevnlig og at bruken av LSD og heroin stadig økte. Ulikt fra Vietnam, hvor heroin ble inhalert eller røyket, ble det i Tyskland injisert. Han påstod også at bruken av urinprøver ville være lite nyttig som et verktøy for å kunne identifisere rusmisbrukere.³⁸⁴

På grunn av amerikanernes bruk av narkotika og måten de drev med kjøp og salg inne på basene, gjorde at det oppstod spenninger mellom amerikanske kommandører og tyske myndigheter. Vietnamkrigen var tross alt en av kald-krig hendelsene som testet tysk-amerikanske relasjoner spesielt med tanke på politikk.³⁸⁵ Noen tyskere ville ha det til at Vietnamkrigen ikke var et anliggende som angikk tyskere, men at det ene og alene var et amerikansk problem. Når det er sagt var amerikanerne raskt ute med å fortelle tyskerne at det var tyskere som solgte narkotika til amerikanere. Dette ble et videre problem da tyskerne anklaget amerikanere for dessuten å selge narkotika til tyske mindreårige.³⁸⁶ Lemza hevder at mange amerikanske soldater kjøpte med seg narkotika fra Nederland, hvor narkotika var lovlig, da de hadde vært på permisjon fra Hæren.³⁸⁷

I Heidelberg var det flere tilfeller med narkotikamisbruk, sammen med mange andre steder i området Baden-Württemberg, selv om dette området var det minste av de fire områdene i amerikansk sone. De andre tre områdene, Hesse, Bavaria og Rhineland-Palatinate opplevde samme problematikken. Problemet med narkotikamisbruk var ikke bare et problem hos militært personell og beredskapsenheter, det var også et problem utenfor brakkene og inne på boligområder og på skolene ved de amerikanske basene. Rapporter om narkotikamisbruk blant ikke-militære kom allerede i 1969 da militærpolitiet i Heidelberg identifiserte 20 tenåringer som misbrukte narkotika. Tre av disse ble sendt hjem til USA og de andre ble suspendert på ubestemt tid hvor foreldrene fikk oversynsansvar under diverse aktiviteter.³⁸⁸ Tommy Tracy, plassert i Heidelberg (1971-1975) og senere i Frankfurt, forteller om hvordan tilstanden var da Vietnamkrigen gikk mot slutten. Hans opplevelser var at tenåringer som bodde i de militære samfunnene var mer eller mindre tøylesløse i tilfeller hvor alkohol og

³⁸⁴ (Maulucci and Junker 2013, 288-289)

³⁸⁵ (Lemza 2016, Kindle)

³⁸⁶ (Maulucci and Junker 2013, 290)

³⁸⁷ (Lemza 2016, Kindle)

³⁸⁸ (Stripes 1969)

narkotika var involvert, og sier videre at spesielt Frankfurt var en grusom plass på daværende tidspunkt.³⁸⁹

Hva gjorde misbruk av narkotika med amerikansk-tyske relasjoner? Amerikanske soldater var rastløse og sinte på den amerikanske politiske utviklingen, hvor bruken av alkohol og narkotika ble en måte å flykte fra frustrasjonene på. Flere og flere deserterte også, gikk AWOL, og mistet fullstendig kontroll over handlingene sine, noe som i flere tilfeller resulterte i vold mot tyske sivile. Situasjonen rundt amerikanske baser hadde blitt så voldelig på slutten av 60-tallet og begynnelsen på 70-tallet at noen nevnte ord som ”terrorhandlinger”, i dette tilfellet relatert til narkotikamisbruk og vold. Bare i 1971 gjorde amerikanske soldater 2319 voldshandlinger mot tyskere, hvilket var 75 prosent mer enn i 1969.³⁹⁰ I september 1971 publiserte *The Washington Post* en fortsettelse av artikkelserien *Army in Anguish*, som så spesielt på forholdene på basene i Vest-Tyskland. Her erfarte de at militære baser, sammen med de amerikanske fellesskapene, hadde utviklet seg til et sted hvor kriminalitet, narkotika, konflikter mellom raser, opprør mot offiserer, kjedsomhet og holdninger Hæren tidligere ikke var kjent med hadde tatt overhånd og resultert i sammenbrudd hos mange soldater.

Artikkelserien fortsatte i flere dager og beskriver vold og kriminalitet på brakkene inne på basene, kjøp og salg av narkotika, og frustrasjonen hos offiserer.³⁹¹ I 1970-årene observerte mange tyskere amerikanske soldaters narkotikabruk og kriminalitet på kloss hold, deres mangel på disiplin og at de sviktet lokalsamfunnene de var plassert i, hvor de ofte viste lite respekt. Selv om mange av disse problemene ble løst over tid, gjorde det likevel noe med hvordan tyskere så på amerikanere fra den tid.³⁹²

³⁸⁹ (Lemza 2016, Kindle)

³⁹⁰ (Höhn and Moon 2010, 268)

³⁹¹ (Johnson 1971)

³⁹² (Gress 1985, 163)

5 Oppsummering

For å summere opp arbeidet jeg har gjort, vil jeg først konkludere med å svare på problemstillingene jeg hadde som utgangspunkt for forskningen. Deretter vil jeg si noe om oppgavens begrensninger, styrker og svakheter, før jeg kommer med noen tanker og implikasjoner for videre analyser og fremtidig forskning. Den overordnede problemstilling er *kultur møter mellom amerikanere og tyskere i Heidelberg, i kontekst av amerikansk politikk og kald-krig hendelser*, og jeg har benyttet tre problemstillinger til denne.

- Hvordan påvirket den amerikanske tilstedeværelsen i Vest-Tyskland forholdet mellom amerikanske soldater og den tyske lokalbefolkningen i Heidelberg i perioden 1945-1975?
- Etter amerikanernes okkupasjon av Tyskland etablerte amerikanerne baser og ulike fellesskap i Heidelberg, og det la til rette for flere typer kultur møter etter andre verdenskrig. Hva slags kultur møter fant sted, og hvordan utspilte de seg?
- Hvilke faktorer spilte inn i møte mellom amerikanere og tyskere etter andre verdenskrig, og i hvilken grad spilte den kalde krigens hendelser inn på relasjonene mellom amerikanere og tyskere i de ulike fasene?

5.1 Konklusjon

Den amerikanske tilstedeværelsen i Vest-Tyskland hadde både positiv og negativ innflytelse på den tyske lokalbefolkningen i Heidelberg i årene mellom 1944-1955. Ettersom Tyskland var satt ut av spill etter Hitlers regime og nederlag etter andre verdenskrig hadde tyskere behov for trygghet, noe de også fikk gjennom USAs tilstedeværelse. Tryggheten kom samtidig på bekostning av tyskernes frihet, fordi selv om lokalbefolkningen i Heidelberg følte seg trygge omgitt av amerikanske soldater, ble de også tvunget til å forlate sine boliger etter amerikanernes rekvisisjon av tyske hjem. Ettersom rekvisisjon av boliger i Heidelberg var det mest problematiske anliggende med tanke på forholdet mellom amerikanere og tyskere, sitter jeg likevel igjen med en forståelse av at lokalbefolkningen i Heidelberg aksepterte kravene på et rimelig adekvat nivå, og tyskere ville ikke bytte bort boligsituasjonen mot å miste tryggheten og sikkerheten. Sikkerhetsnivået var nemlig også av stor verdi i Heidelberg fordi alle kjente på trusselen fra landene i Øst og den kalde krigens utvikling, om ikke kun i forhold til militær opprustning, så også med tanke på ideologi.

Kald-krig hendelser hadde stor betydning for spenningene og relasjonene mellom tyskere og amerikanere i Heidelberg. Berlin-blokaden og Valutareformen i årene 1948-49 preget synet tyskere hadde på amerikanere og åpnet opp for at boligsituasjonen også endret seg til fordel for tyskere. Korea-krigen styrket tyskernes tro på at USA var den riktige allierte å ha i kampen mot kommunismen. Dette var viktig for tyskerne, fordi i de tidlige okkupasjonsårene hadde amerikanerne levd med strenge direktiver hvor fellesskap med tyskere var forbudt. Dette skapte da avstand mellom partene og gjorde tyskerne usikre på USAs motiver for okkupasjonen. Hendelsene relatert til den kalde krigen styrket og gav tyskerne en større forståelse om at amerikanerne var tilstede likeledes for å beskytte lokalbefolkningen. Dette praktiserte amerikanerne også gjennom etableringen av klubber og foreninger, gjennom å ansette tyskere på basene, og ved å drive byttehandel med tyskere, jamfør sigaretter, sjokolader, mat og klær i bytte mot kameraer, smykker og seksuelle tjenester. En negativ konsekvens av byttehandelen var den økende virksomheten innen prostitusjon. Kvinner fant etter hvert ut at prostitusjon var et lønnsomt levebrød, da de også i mange tilfeller stod ansvarlig for hus og hjem. Kontrastene var likevel tilstede, og de ulike kulturmøtene var ikke foruten kontroverser. Kulturmøtene mellom amerikanske og tyske menn var vanligvis preget av samtaler hvor politikk var tema. Av den grunn at det ikke var så mange mannlige tyskere igjen etter krigen ble kulturmøtene mellom amerikanske soldater og tyske kvinner hyppigere. Disse møtene utviklet seg til både nye vennskap og ekteskap, men konsekvensene var i mange tilfeller deretter. Kjønnssykdommer oppstod i hopetall og tyske menn ble i flere tilfeller sjalu, som videre ledet til konfrontasjoner med amerikanere i det offentlige rom.

Etter at amerikanerne trakk seg ut av de rekvirerte boligene i Heidelberg dannet de i stedet egne samfunn, "Little America." Utfallet av disse endringene var for amerikanerne sin del uproblematisk, men forholdet til lokalbefolkningen i Heidelberg ble på nytt testet. Den fysiske avstanden ble større og møtepunktene færre, hvor det Maulucci kaller påvirkning ovenfra mellom 1945-1955, endret seg til påvirkning nedenfra i siste del av 50-årene og utover på 60-tallet. Amerikaniseringen, som i seg selv er vanskelig å definere, var et fenomen hvilket påvirket vest-tyske tenåringer med alt fra klær, språk, interesser og holdninger.

Kjønnsroller og amerikanernes syn på mannens rolle ble et sentralt anliggende i perioden 1955-1965. Den store innflytelsen Hollywood-filmer, unge skuespillere og rockestjerner, og ikke minst musikken hadde på den daværende tenåringsgenerasjonen fikk store konsekvenser for samfunnet i Vest-Tyskland. Opprør mot foreldregenerasjonen og tyske myndigheter utløste gjengannelser og holdningsendringer hos tyske ungdommer, hvor det å etterligne

amerikanske idoler ble viktigere enn å følge de tyske normene. De gylne 50-årene, massekonsumeringen og amerikaniseringen av tyske samfunn og tysk ideologi, gjorde at bekymringene for kommunistiske trusler ikke lenger fikk den samme oppmerksomheten. Samholdet i Heidelberg var på sitt beste, fordi tyskerne så på amerikansk tilstedeværelse som beskyttende og samfunnsbyggende. Da tyskere utover på 60-tallet ble bevisst på amerikanernes praksis, jamfør segregering av afroamerikanere, ble det bildet tyskere hadde av amerikanere gradvis endret. Her spilte tyske medier en viktig rolle også, hvor tyske aviser og tidsskrifter fulgte nøye med på rasediskrimineringen i USA. For tyske tenåringer, ungdommer og studenter, ble diskrimineringen av svarte en motsetning til det de selv prøvde å ta et oppgjør med. Mye av opprøret mot foreldregenerasjonen dreiet seg om å lette på samvittighetskvaler de selv strevde med etter andre verdenskrig, og hvor behandlingen av jødene ble en sammenligning med amerikanerens behandling av svarte.

Opprørsgenerasjonen ble videre inspirert av Borgerrettsbevegelsen og demonstrasjonene mot raseskille og forskjellsbehandlingen mellom hvite og svarte amerikanere. Kombinasjonen av tyske og amerikanske studentbevegelser og afroamerikanske organisasjoner stod bak motstandsbevegelsen knyttet til Vietnamkrigen og de svartes rettigheter. Amerikansk utenrikspolitikk og måten USA angrep konflikten i Sør-Øst Asia ble på ingen måte godt mottatt av protestbevegelsene verken i USA eller i Vest-Tyskland. Store demonstrasjoner på gatene og ved universiteter i USA førte til skader og dødsfall på studenter og den sivile befolkningen, hvilket ikke ble oversett av protestbevegelsene. I Heidelberg utviklet dette seg til aksjoner mot de amerikanske basene fordi USAREUR hadde hovedkvarter der. Det som i mindre skala hadde ført til protestaksjoner tidlig på 60-tallet, gikk over til motstandsbevegelser på slutten av 60-tallet, og til terroraksjoner på 70-tallet. Borgerrettighetsbevegelsen i USA ble også mer radikalisert i slutten av 60-tallet sammenlignet med tidlig på 60-tallet. Terrororganisasjoner som RAF var ikke fornøyd med samarbeidet mellom USA og Vest-Tyskland, og utviklingen i Sør-Øst Asia provoserte frem terrorhandlinger mot bestemte mål i Frankfurt og Heidelberg. Vietnamkrigens brutaliteter førte også til at amerikanske soldater fikk store problemer med narkotikaavhengighet, som de hadde med seg tilbake på basene i blant annet Heidelberg. Konsekvensene var kjøp og salg av narkotika blant den lokale befolkningen i Heidelberg, hvilket også truet sikkerheten blant tyskere. Gatene var ikke lenger like trygge, fordi misbruket av narkotika også førte med seg voldshandlinger mot den tyske lokalbefolkningen.

Hovedkvarteret for den amerikanske Hæren i Europa (USAREUR), lokalisert i Heidelberg, stengte offisielt 6. september 2013 etter 68 års virksomhet, og ble videre flyttet til Wiesbaden som en del av amerikansk nedtrapping av personell i Tyskland. Heidelberg var stedet hvor ordre ble sendt ut til millioner av amerikanske soldater som tjente i Europa gjennom mer enn seksti år. Nedstengingen av skolen i Heidelberg var noe av det første som ble avsluttet, hvilket vekket mange følelser hos flere av de som har vært i Heidelberg i mange år. En av lærerne sier i et intervju med avisen *The Local* at “When we close our doors the community will change. We've been ambassadors for America in Heidelberg for all these years. People will miss us. We're better off having lived here and those whose lives we touched are better off as well.”³⁹³

Amerikanerne etterlot seg en arv og mange gode relasjoner, og forlot byen med en bittersøt følelse. *The Local* forteller videre at Heidelberg sender amerikanerne med en historie som bygger på gode relasjoner, og hvor det vil ta tid for tyskerne å venne seg til et samfunn uten amerikansk tilstedeværelse. Avisen trekker spesielt frem innflytelsen amerikanerne har hatt på det økonomiske og det kulturelle feltet. Med 20 000 mindre innbyggere i en liten by, anslo de et årlig tap på 50 millioner Euro. Borgermesteren i Heidelberg forteller at etter andre verdenskrig hadde ingen i Heidelberg anelse om veien videre. Den amerikanske Hæren arbeidet for å utdanne den unge generasjonen og lære dem demokrati. Det hjalp Heidelberg med å sette ting i perspektiv og få byen på rett spor igjen. Prosessen skjedde ikke uten kontroverser, og *The Local* trekker spesielt frem antikrigsdemonstrasjonene på 60-tallet. Når det er sagt var tilbaketrekkingen av troppene i 2013 den største siden andre verdenskrig, og innflytelsen har vært betydelig. Pentagon har dessuten markert tilstedeværelsen i Heidelberg ved at det ene av de syv flagg som står ved inngangen til bygget er for byen Heidelberg, hovedkvarteret i Europa, hvilket er plassert som en viktig del av den amerikanske Hærens historie.³⁹⁴

³⁹³ (The Local: Americans leave their hearts in Heidelberg)

³⁹⁴ (Ibid)

5.2 Begrensninger, styrker og svakheter

5.2.1 Begrensninger ved forskningen

Historiker James F. Tent hevder i boken ”Mission on the Rhine” at USAs sentrale mål med okkupasjonen av Tyskland var å omskolere tyskere til å kunne bygge demokrati,³⁹⁵ noe jeg også beskriver under punkt 2.2. Videre hevder Tent at den amerikanske Hæren hadde ansvar for mange sivile anliggender som inkluderte kontroll over fiendens rettslige, politiske og økonomiske apparater og oversyn over offentlig helse og sikkerhet i tillegg til andre forhold, men hvor utdanning ikke var en av dem.³⁹⁶ Forskningen min har hovedsakelig omhandlet kulturmøter som ikke inkluderer skolen i stor grad, og jeg valgte bevisst å begrense forskningen med tanke på oppbyggingen av skoleverket i Tyskland. Samtidig har jeg elementer som sier noe om de-nazifiseringen av Universitetet i Heidelberg og om hvordan de svarte brukte universitetene som møteplass, hvilket ikke er særlig relevant med tanke på utdanning. Samtidig kan vi si at begrensningen knyttet til amerikanernes tilknytning til det tyske skolesystemet ligger der at utdanning lå nært den primære årsaken til den amerikanske okkupasjonen og tilstedeværelsen i Tyskland.

Andre elementer og faktorer som begrenser seg med tanke på plass og prioritering er for det første NATOs rolle i kald-krig hendelser, hvilke også hadde innflytelse på kulturmøtene i Heidelberg. For det andre, Nixons rolle i amerikaniseringen, hvor USAs massekonsumering spilte en viktig rolle i kulturmøtene blant kvinner i Heidelberg. Amerikanerne gjorde konsumeringen av kjøkken og vaskeromsutstyr til et kald-krig tema, og ved den amerikanske nasjonale utstillingen i Moskva i 1959 pekte daværende vise-president Richard Nixon på det moderne hjems utstyr som bevis på den suksessen det amerikanske økonomiske og politiske systemet hadde oppnådd.³⁹⁷ Skulle jeg på et senere tidspunkt jobbe videre med problemstillinger knyttet til denne oppgaven, ville jeg også valgt å ta med disse elementene.

5.2.2 Styrker og svakheter

En av styrkene i analysen ligger i balansen mellom forskningen på kulturmøter i et kald-krig perspektiv, hvordan hendelser i USA, Asia og Europa påvirket de ulike kulturmøtene hos

³⁹⁵ (Tent 1982, 12)

³⁹⁶ (Ibid, 9)

³⁹⁷ (Alvah 2007, 116)

lokalbefolkningen i Heidelberg. Analysen har ikke som mål å komme med ny informasjon rettet mot kald-krig hendelser, men å se ulike kulturmøter i lys av hendelsene.

Manglende intervjuer med amerikanere og tyskere fra aktuelle faser ved den amerikanske tilstedeværelsen gjør at det mangler elementer fra mennesker med øyenvitneopplevelser. Det gjør at de konkrete erfaringene fra baser og fellesskap i Heidelberg, jamfør Patton Barracks, Campell Barracks og Mark Twain Village begrenser seg til tidligere forskning, erfaringer og intervjuer basert på tidligere undersøkelser. Med det for øyet vil jeg på ingen måte begrense troverdigheten til tidligere forskning, og har full tillit til det arbeidet som er gjort på et tidlig stadium.

5.2.3 Tanker om fremtidig forskning

Forskning og analyser som er foretatt i denne avhandlingen begrenser seg naturligvis i tid og i rom. Det er derfor naturlig å gi noen implikasjoner og forslag for fremtidig forskning knyttet til problemstillingen jeg har benyttet.

De amerikanske basene i Heidelberg ble stengt i september 2013, men USA har fortsatt virksomhet andre steder i Tyskland. Det hadde vært interessant å se med et komparativt blikk på forholdene på de gjenværende basene, med tanke på historikk og hvordan de ulike forholdene, jamfør rasediskriminering, narkotikamisbruk og kald-krig hendelser spilte en rolle.

Perioden etter 1975 er også aktuell med tanke på videre terrorhandlinger, politiske og kald-krig hendelser, samt avslutningen av den kalde krigen. Hvordan påvirket hendelser i denne perioden forholdet mellom tyskere og amerikanere? Hvordan påvirket endringene i USA på 80-tallet, under President Reagans administrasjon, tysk politikk og synet på USA som stormakt?

Denne oppgaven har også bevisst utelatt å gå i dybden innen noen temaer, og det ville være aktuelt for fremtidig forskning å se det tyske skoleverket og hele utdanningssektoren i lys av amerikansk innflytelse etter andre verdenskrig. I denne fasen var de-nazifisering og demokratisering ekstremt viktig for USA på lik linje med at de hadde selv store utfordringer med å finne retning og metoder for gjennomføringen i Tyskland.

6 Kilder og litteratur

6.1 Bøger

- Adam, Thomas. 2005. *Germany and the Americas : culture, politics, and history : a multidisciplinary encyclopedia*. 3 vols, *Transatlantic relations series*. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO.
- Alvah, Donna. 2007. *Unofficial ambassadors : American military families overseas and the Cold War, 1946-1965*. New York ; London: New York University Press.
- Appy, Christian G. 1993. *Working-class war : American combat soldiers and Vietnam*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Aubrey, Stefan M. 2004. *The new dimension of international terrorism, Strategie und Konfliktforschung*. Zürich: vdf Hochschulverlag an der ETH.
- Baier, Lothar. 1988. *Die Früchte der Revolte : über die Veränderung der politischen Kultur durch die Studentenbewegung*. Originalausg. ed, *Wagenbachs Taschenbücherei*. Berlin: K. Wagenbach.
- Bailey, Thomas Andrew. 1977. *The Marshall Plan summer : an eyewitness report on Europe and the Russians in 1947*. Stanford, Calif.: Hoover Institution Press.
- Bauerkämper, Arnd, Konrad Hugo Jarausch, and Marcus M. Payk. 2005. *Demokratiewunder : transatlantische Mittler und die kulturelle Öffnung Westdeutschlands 1945-1970*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Browder, Dewey A. 1998. *Americans in post-World War II Germany : teachers, tinkers, neighbors and nuisances*. Lewiston, N.Y.: E. Mellen Press.
- Bungert, Heike, Jan Heitmann, and Michael Wala. 2003. *Secret intelligence in the twentieth century, Cass series--studies in intelligence*. London ; Portland, OR: Frank Cass.
- Carter, Donald A. 2015. *Forging the Shield : The U.S. Army in Europe, 1951-1962, U S Army in the Cold War series*. Washington, D.C.: Center of Military History.
- Daum, Andreas W., Lloyd C. Gardner, and Wilfried Mausbach. 2003. *America, the Vietnam War, and the world : comparative and international perspectives, Publications of the German Historical Institute*. Washington, D.C.; New York: German Historical Institute; Cambridge University Press.
- Davis, Belinda. 2010. *Changing the world, changing oneself : political protest and collective identities in West Germany and the U.S. in the 1960s and 1970s*. 1st ed, *Protest, culture and society*. New York: Berghahn Books.
- Davis, Franklin M. 1967. *Come as a conqueror; the United States Army's occupation of Germany, 1945-1949*. New York,: Macmillan.
- Esser, Raingard. 2003. Language no obstacle: war brides in the German press, 1945-49. In *Women's History Review*.
- Fehrenbach, Heide. 1995. *Cinema in democratizing Germany : reconstructing national identity after Hitler*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Gaddis, John Lewis. 2005. *The Cold War : a new history*. New York: Penguin Press.

- Goedde, Petra. 2003. *GIs and Germans : culture, gender and foreign relations, 1945-1949*. New Haven: Yale University Press.
- Grathwol, Robert P., Donita M. Moorhus, Center of Military History., and United States Army. Corps of Engineers. 2005. *Building for peace : U.S. Army engineers in Europe, 1945-1991, U S Army in the Cold War*. Washington D.C.: Center of Military History : Corps of Engineers For sale by the Supt. of Docs., U.S. G.P.O.
- Gress, David. 1985. *Peace and survival : West Germany, the peace movement, and European security*. Stanford, Calif.: Hoover Institution Press.
- Halfeld, Adolf. 1927. *Amerika und der Amerikanismus*. 1. bis 5. tausend. ed. Jena,: E. Diederichs.
- Hall, Mitchell K. 2009. *Vietnam War era : people and perspectives, Perspectives in American social history*. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO.
- Hayes, Bill. 2005. *The Original Wild Ones : tales of the Boozefighters Motorcycle Club, est. 1946*. St. Paul, Minn.: Motorbooks.
- Holmes, Amy Austin. 2014. *Social unrest and American military bases in Turkey and Germany since 1945*.
- Höhn, Maria. 2002. *GIs and Fräuleins : the German-American encounter in 1950s West Germany*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Höhn, Maria, and Martin Klimke. 2010. *A breath of freedom : the civil rights struggle, African American GIs, and Germany*. New York: Palgrave Macmillan.
- Höhn, Maria, and Seungsook Moon. 2010. *Over there : living with the U.S. military empire from World War Two to the present*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- James, Edward B. 1956. Historical Division: The U.S. Armed Forces - German Youth Activities Program 1945-1955. Kansas City.
- Jenkins, Philip. 2012. *A history of the United States*. 4th ed. ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Junker, Detlef, Philipp Gassert, Wilfried Mausbach, David B. Morris, and German Historical Institute (Washington D.C.). 2004. *The United States and Germany in the era of the Cold War, 1945-1990 : a handbook*. 2 vols, *Publications of the German Historical Institute*. New York: Cambridge University Press.
- Kazin, Michael, and Joseph Anthony McCartin. 2006. *Americanism : new perspectives on the history of an ideal*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Kjeldstadli, Knut. 1999. *Fortida er ikke hva den en gang var*. 2 ed. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Klatch, Rebecca E. 1999. *A generation divided : the new left, the new right, and the 1960s*. Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Klimke, Martin. 2010. *The other alliance : student protest in West Germany and the United States in the global sixties, America in the world*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Lodge, David. 1985. *Out of the shelter*. Rev. ed. London: Secker & Warburg.
- Lundestad, Geir. 2003. *The United States and Western Europe since 1945 : from "empire" by invitation to transatlantic drift*. Oxford ; New York: Oxford University Press.

- Maase, Kaspar. 1992. *BRAVO Amerika : Erkundungen zur Jugendkultur der Bundesrepublik in den fünfziger Jahren*. 1. Aufl. ed, *Schriftenreihe des Hamburger Instituts für Sozialforschung*. Hamburg: Junius.
- Mahncke, Dieter. 1991. *Amerikaner in Deutschland : Grundlagen und Bedingungen der transatlantischen Sicherheit*. Bonn: Bouvier.
- Maulucci, Thomas W. editor, and Detlef editor Junker. 2013. *GIs in Germany : the social, economic, cultural, and political history of the American military presence. Volume 1*.
- May, Elaine Tyler. 2008. *Homeward bound : American families in the Cold War era*. Fully rev. and updated 20th anniversary ed. New York, NY: Basic Books.
- Merritt, Anna J., Richard L. Merritt, and Germany (Territory under Allied occupation 1945-1955. U.S. Zone). Office of Military Government. Opinion Surveys Section. 1970. *Public opinion in occupied Germany: the OMGUS surveys, 1945-1949*. Urbana,,: University of Illinois Press.
- Merritt, Anna J., and Richard Lawrence Merritt. 1980. *Public opinion in semisovereign Germany : the HICOG surveys, 1949-1955*. Urbana ; London: University of Illinois Press.
- Mueller, Agnes C. 2004. *German pop culture : how "American" is it?, Social history, popular culture, and politics in Germany*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Murrin, John M. 2009. *Liberty, equality, power : a history of the American people*. Enhanced concise 4th ed. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.
- Müller, Christoph Hendrik. 2010. *West Germans against the West : anti-Americanism in media and public opinion in the Federal Republic of Germany 1949-68, Palgrave studies in the history of the media*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York: Palgrave Macmillan.
- Nolan, Mary. 1994. *Visions of modernity : American business and the modernization of Germany*. New York: Oxford University Press.
- Palmer, C. Kent. 2014. *The Occupation of Germany, 1945-1949 : a soldier's viewpoint*. Bloomington, IN: Abbott Press.
- Pflieger, Klaus. 2011. *Die Rote Armee Fraktion-RAF : 14.5.1970 bis 20.4.1998*. 3., erw. und aktualisierte Aufl. ed. Baden-Baden: Nomos.
- Poiger, Uta G. 2000. *Jazz, rock, and rebels : cold war politics and American culture in a divided Germany, Studies on the history of society and culture*. Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Pommerin, Reiner. 1995. *American impact on postwar Germany*. Providence, R.I. ; Oxford: Berghahn.
- Remy, Steven P. 2002. *The Heidelberg myth : the Nazification and denazification of a German university*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Restad, Hilde. 2014. *American exceptionalism : an idea that made a nation and remade the world, Routledge studies in US foreign policy*. London ; New York: Routledge.
- Scharnholz, Theodor. 2002. "Heidelberg und die Besatzungsmacht : zur Entwicklung der Beziehungen zwischen einer deutschen Kommune und ihrer amerikanischen Garnison, 1948/49-1955." doctoral, Universität Heidelberg.

- Schissler, Hanna. 2001. *The miracle years : a cultural history of West Germany, 1949-1968*. Princeton: Princeton University Press.
- Schwelien, Joachim Hans. 1976. *Encounter and encouragement : a bicentennial review of German-American relations*. Bonn: Bonner Universitäts-Buchdruckerei.
- Singer, Barnett. 2013. *The Americanization of France : searching for happiness after the Algerian War*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Stephan, Alexander. 2007. *Americanization and anti-Americanism : the German encounter with American culture after 1945*. 1st pbk. ed. New York: Berghahn Books.
- Stovall, Tyler Edward. 1996. *Paris noir : African Americans in the City of Light*. Boston: Houghton Mifflin.
- Suri, Jeremi. 2003. *Power and protest : global revolution and the rise of detente*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Tent, James F. 1982. *Mission on the Rhine : reeducation and denazification in American-occupied Germany*. Chicago: University of Chicago Press.
- University of Kansas. Department of Sociology. 1976. *Mid-American review of sociology*. Lawrence, Kan.: University of Kansas, Dept. of Sociology.
- Vazansky, Alexander. 2008. "An Army in Crisis: Social Conflicts in the United States Army, Europe and 7th Army, 1968-1975." Ph.D., Department of History, University of Nebraska-Lincoln.
- Whitfield, Stephen J. 1996. *The culture of the Cold War*. 2nd ed, *The American moment*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Ziemke, Earl Frederick. 1975. *The U.S. Army in the occupation of Germany, 1944-1946, Army historical series*. Washington: Center of Military History, United States Army : for sale by the Supt. of Docs., U.S. Govt. Print. Off.

6.2 Elektroniske bøker og kilder

- Erhart, Walter. 1999. "The American influence on the humanities in Germany (1945-1965)." Hentet 7. januar 2017. http://webdoc.sub.gwdg.de/ebook/p/2005/ghi_12/www.ghi-dc.org/conpotweb/westernpapers/.
- Kroes, Rob. 1999. "American Empire and Cultural Imperialism: A View From the Receiving End." Hentet 4. januar 2017. http://webdoc.sub.gwdg.de/ebook/p/2005/ghi_12/www.ghi-dc.org/conpotweb/westernpapers/.
- Lemza, John W. 2016. *American military communities in West Germany : life in the Cold War Badlands, 1945-1990*. Jefferson, North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers. Kindle edition.
- Pfau, Ann Elisabeth. 2008. "Fraternization and the Uncensored Occupation." Columbia University Press. Hentet 24. Oktober 2016. <http://www.gutenberg-e.org/pfau>.
- Remy, Steven P. 2006. "The Little America Next Door." H-German, H-Net Reviews. Hentet 31. Oktober 2016. <http://www.h-net.org/reviews/showrev.php?id=11429>.

6.3 Filmer

Youtube. 2015. Elvis Presley US Army arriving in Germany. Hentet 17. november 2016.
<https://www.youtube.com/watch?v=PMRHQ7HTWYc>

6.4 Aviser og tidsskrifter

Cords, Suzanne. 2013. Elvis: a GI in Germany. Hentet 13. november 2016.
<http://www.dw.com/en/elvis-a-gi-in-germany/g-17125025>

Daniel, Clifton. 1954. "Germans accept U.S. troops now." *The New York Times*, 12. mars 1954. Hentet 26. oktober 2016. <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9901E4DD1738E23BBC4B52DFB566838F649EDE>.

Johnson, Haynes and Wilson, George C. 1971. "The U.S. Army: A Battle for Survival: Army in Anguish." *The Washington Post*, 12. september. Hentet 25. februar 2017.

Johnson, Thomas A. 1970a. "Black G.I. Activists in Germany Will Boycott Pentagon Inquiry." *The New York Times*, 28. september. Hentet 25. februar 2017.

Johnson, Thomas A. 1970b. "G.I.'s in Germany: Black is Bitter." *The New York Times*, 23. november. Hentet 2. februar 2017.

Johnson, Thomas A. 1970c. "Organised Servicemen Abroad Intensify Drive Against Racism." *The New York Times*, 18. november. Hentet 26. februar 2017.

The Local. 2013. "Americans Leave Their Hearts in Heidelberg." *The Local*, 4. juni 2013. Hentet 23. april 2017. <https://www.thelocal.de/20130604/50091>

Martin, Douglas. 2008. "Thomas A. Johnson, Pioneering Black Journalist, Dies at 79." *The New York Times*, 5. juni. Hentet 19. desember 2016.
<http://www.nytimes.com/2008/06/05/nyregion/05johnson.html>.

McLaughlin, Kathleen. 1946. "BAYONETS DISPERSE GI'S IN FRANKFORT, GERMANY! What U.S. soldiers don't know about their history " *The New York Times*. Hentet 1. oktober 2016.
<http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?login=email&res=9805E5D6143AEE3BBC4852DFB766838D659EDE&legacy=true>.

Shuster, Alvin M. 1971. "G.I. Heroin Addiction Epidemic in Vietnam." *New York Times*, 16. mai. Hentet 8. februar 2017. http://www.nytimes.com/1971/05/16/archives/gi-heroin-addiction-epidemic-in-vietnam-gi-heroin-addiction-is.html?_r=0

Sterne, R. L. Joseph. 1971. "GI Drug in Europe Is Hashish, Not Heroin." *The Baltimore Sun*, 4. juli. Hentet 8. februar 2017.
<http://archives.chicagotribune.com/1973/01/29/page/15/article/u-s-army-fights-gi-drug-abuse-in-west-germany>

Stripes. 1955. "Yuletide Cheer Sweeps Germany For Orphans, Oldsters, Forces." *The Stars and Stripes*. Hentet 16. oktober 2016.
<http://starsandstripes.newspaperarchive.com/european-stars-and-stripes/1955-12-19/page-10/pageno-133414523?tag=50+german+families&rtserp=tags/?ndt=ex&pd=19&py=1955&pm=12&pep=50-german-families>.

Stripes, Stars and. 1969. "20 Dependents Disciplined for Drugs." 26. mai. Hentet 8. februar 2017. <https://starsandstripes.newspaperarchive.com/european-stars-and-stripes/1969-05-26/page-27?tag=20+dependents+disciplined+for+drugs&rtserp=tags/20-dependents-disciplined-for-drugs>.

USAREUR. 2016. "U.S. Army Europe." Hentet 13. Oktober. <http://www.eur.army.mil>.